

Toepassing van voorlopige hechtenis en de rechtspraak van het Europese Hof van de Rechten van de Mens

Afstudeerscriptie Masteropleiding Rechtsgeleerdheid aan de Open Universiteit

Bert Uneken

Studentnummer: 838976365

Examinator: mw. dr. mr. W.H.B. Dreissen

Begeleider: dhr. drs. D.H. van Ekelenburg

Inhoudsopgave

Lijst met afkortingen	p. 4
Inleiding	p. 5
1.....	De
theorie van voorlopige hechtenis in Nederland.....	p. 7
1.1.....	Inleid
ing	p. 7
1.2.....	Voor
arrest.....	p. 9
1.3.....	Voorl
opige hechtenis	p. 10
1.4.....	Geva
llen van voorlopige hechtenis.....	p. 11
1.5.....	Gron
den van voorlopige hechtenis	p. 12
1.5.1	Vluch
tgevaar	p. 13
1.5.2.....	Gesc
hokte rechtsorde	p. 13
1.5.3.....	Reci
divegevaar	p. 15
1.5.4.....	Onde
rzoeksbelang.....	p. 16
1.5.5.....	Gron
d in hoger beroep.....	p. 16
1.6.....	Antici
patiegebod	p. 17
1.7.....	Ophe
ffing en schorsing van voorlopige hechtenis	p. 17
1.8.....	Rech
tsmiddelen.....	p. 18
1.9.....	Conc
lusie.....	p. 20

2.....	De	
	praktijk van voorlopige hechtenis in Nederland.....	p. 21
2.1.....	Inleid	
	ing	p. 21
2.2.....	Onsc	
	huldpresumptie.....	p. 22
2.3.....	Alter	
	natieven.....	p. 23
2.4.....	Motiv	
	ering	p. 24
2.5.....	Scha	
	devergoeding	p. 26
2.6.....	Toep	
	assing van voorlopige hechtenis	p. 27
2.6.1.....	Empi	
	risch onderzoek.....	p. 28
2.6.2.....	Verb	
	and voorlopige hechtenis en de uiteindelijke straf	p. 31
2.6.3.....	Ruim	
	hartige toepassing.....	p. 33
2.7.....	Wet	
	uitbreiding gronden voorlopige hechtenis.....	p. 35
2.8	Conclusie	p. 37
3.....	Voor	
	lopige hechtenis in de context van de Europese Unie.....	p. 39
3.1.....	Inleid	
	ing	p. 39
3.2.....	Euro	
	pese Unie	p. 39
3.3.....	Kade	
	rbesluit 2009/829/JBZ	p. 41

3.3.1.....	Toezi
chtmaatregelen	p. 42
3.3.2.....	Wet
implementatie kaderbesluit	p. 43
3.4.....	Conc
lusie.....	p. 45
4.....	Voor
lopige hechtenis in de context van EVRM.....	p. 47
4.1.....	Inleid
ing	p. 47
4.2.....	Rech
t op persoonlijke vrijheid.....	p. 47
4.3.....	Rech
tsmiddel.....	p. 50
4.4.....	Rech
tspraak EHRM.....	p. 51
4.4.1.....	Voorl
opige hechtenis	p. 52
4.4.2.....	Vluch
tgevaar	p. 54
4.4.3.....	Collu
siegevaar	p. 55
4.4.4.....	Reci
divegevaar	p. 55
4.4.5.....	Verst
oring openbare orde.....	p. 57
4.4.6.....	Motiv
ering	p. 58
4.4.7.....	Alter
natieven	p. 59
4.5 Kaderbesluit en wetwijziging in het perspectief van de rechtspraak	
van het EHRM.....	p. 60
4.6.....	Conc
lusie.....	p. 61

5.....	Conc
lusies en aanbevelingen	p. 63
5.1.....	Inleid
ing	p. 63
5.2.....	Conc
lusies	p. 63
5.3.....	Bean
twoording centrale vraag	p. 66
5.4.....	Aanb
evelingen.....	p. 67
Literatuurlijst.....	p. 69
Rechtspraak	p. 74

Lijst met afkorting

Appl. no.	Application number
AA	Ars Aequi (juridisch studentenblad)
Bij	Beginselenwet justitiële jeugdinrichtingen
DD	Delict en Delinquent
EHRM	Europees Hof van de Rechten van de Mens
EU	Europese Unie
EVRM	Europees Verdrag van de Rechten van de Mens
HR	Hoge Raad
HvJ EU	Hof van Justitie van de Europese Unie
Kamerstukken I	Kamerstukken eerste kamer
Kamerstukken II	Kamerstukken tweede kamer
LJN	Landelijk Jurisprudentie Nummer
MvA	Memorie van Antwoord
MvT	Memorie van Toelichting
NJ	Nederlandse Jurisprudentie
NJB	Nederlands Juristenblad

OM	Openbaar Ministerie
OvJ	Officier van Justitie
Pbw	Penitentiaire beginselenwet
Raad EU	Raad van de Europese Unie
Raadkamer	Raadkamer van de arrondissementsrechtbank
Rb	Arrondissementsrechtbank
RC	Rechter-commissaris
RSJ	Raad voor Strafrechtstoepassing en Jeugdbescherming
Sr	Wetboek van Strafrecht
Stb	Staatsblad
Sv	Wetboek van Strafvordering
VEU	Verdrag inzake de Europese Unie
VN	Verenigde Naties
VWEU	Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie
WVV	Verdrag van Wenen inzake het verdragenrecht

Inleiding

Volgens strafrechtadvocaten zou er bij de toepassing van voorlopige hechtenis een discrepantie bestaan tussen de theorie en de praktijk.¹ Dat er in Nederland knelpunten zijn bij de toepassing van voorlopige hechtenis blijkt onder meer uit een rapport (2013) van het VN Comité tegen foltering. In het rapport wordt aanbevolen om a) passende maatregelen te nemen om het gebruik van voorlopige hechtenis te reduceren, b) beslissingen omtrent voorlopige hechtenis beter te motiveren, c) alternatieven te overwegen en d) de onschuldpresumptie in acht te nemen.² Uit de statistieken van de Raad van Europa blijkt tevens dat Nederland in 2010 een hoog percentage had van mensen in voorlopige hechtenis dat niet heeft geleid tot een veroordeling.³ De

¹ T. Scheltema, *Advocatenblad* afl. 09/2010

(<http://www.advocatenblad.nl/site/magazine/archief/actualiteiten/detail/20076857.html>); B. Nooitgedacht, *Advocatenblad* afl. 09/2012

(<http://www.advocatenblad.nl/site/magazine/archief/actualiteiten/detail/20090186.html>) & N. van der Laan, 'De voorlopige hechtenis lotto', 'Een pleidooi voor motiveren en publiceren', *NJB* 2009 (http://www.deroosenpen.nl/fileadmin/data/Publicaties/Niels_Van_Der_Laan/De_voorlopige_hechtenis_lotto_NJB_2009.pdf).

² *VN-Committee against torture, Concluding observations on the combined and sixth periodic reports of the Netherlands, adopted by the Committee at its fiftieth session, 6-31 May 2013, p. 6-7*

(<http://www.mensenrechten.nl/berichten/nederland-op-vingers-getikt-door-vn-comité-tegen-foltering>).

³ Council of Europe, *Annual Penal Statistics: Space I-2010*, 28 maart 2012, p. 84 (table 5).

toepassing van voorlopige hechtenis was ook recent onderwerp van discussie in de Nederlandse media.⁴ De aanleiding van deze discussie was een artikel in het Nederlands Juristenblad waarin staat dat er een stijging van schadevergoedingen zichtbaar is bij de toepassing van voorlopige hechtenis. Volgens de auteur van dit artikel wordt de stijging mede veroorzaakt doordat voorlopige hechtenis te gemakkelijk wordt opgelegd door de rechter.⁵ Vanwege het voorgaande en de ingrijpende inbreuk die voorlopige hechtenis maakt op de fysieke vrijheid van een persoon, is mijn interesse gewekt om onderzoek te doen naar dit onderwerp. Het uitgangspunt van mijn onderzoek wordt de volgende centrale probleemstelling:

Biedt het EVRM, de rechtspraak van het EHRM en het recht uit de Europese Unie aanknopingspunten om de toepassing van voorlopige hechtenis door de Nederlandse rechter te beperken?

In deze scriptie behandel ik ook de volgende twee onderwerpen: 1) implementatie in de wet van het kaderbesluit dat gaat over de toepassing van het beginsel van wederzijdse erkenning op beslissingen inzake toezichtmaatregelen als alternatief voor voorlopige hechtenis⁶ en 2) wetsvoorstel uitbreiding van de gronden voor voorlopige hechtenis.⁷ Uit de onderwerpen blijkt dat de rechtsbescherming van personen bij het toepassen van voorlopige hechtenis onder druk staat aangezien het kaderbesluit de persoonlijke vrijheid centraal stelt door het gebruik toezichtmaatregelen in plaats van voorlopige hechtenis terwijl het wetsvoorstel de vrijheidsbeneming bevordert. In het kader van de rechtsbescherming van de persoonlijke vrijheid wil ik onderzoeken of de Nederlandse rechter bij het toepassen van voorlopige hechtenis beperkt kan worden door het Europese recht.

In de aanloop naar de beantwoording van de centrale probleemstelling zal ik in het eerste hoofdstuk de wettelijke systematiek van voorlopige hechtenis behandelen. Het tweede hoofdstuk gaat over de toepassing van voorlopige hechtenis in de praktijk. In

⁴ Mr-online 1 oktober 2013 (<http://www.mr-online.nl/juridisch-nieuws/17448-onrust-over-forse-toename-onschuldig-gedetineerden>) & Website de Rechtspraak 2 oktober 2013 (<http://www.rechtspraak.nl/Actualiteiten/Nieuws/Pages/Meer-schadevergoedingen-onterecht-vastzitten-Rechter-toetst-elk-geval-zorgvuldig.aspx>) & NRC 9 juni 2012 (<http://www.nrc.nl/nieuws/2012/06/09/meer-schadevergoedingen-na-onterechte-hechtenis/>).

⁵ Buruma 2013, p. 2129.

⁶ Stb. 2013, 250 Wet implementatie van het kaderbesluit 2009/829/JBZ (https://www.eerstekamer.nl/behandeling/20130702/publicatie_wet/document3/f=/vjayb2kd73yw.pdf).

⁷ Wetsvoorstel uitbreiding van de gronden voor voorlopige hechtenis, *Kamerstukken II* 2011/12, 33360, nr. 2 (<http://www.tweedekamer.nl/kamerstukken/detail.jsp?id=2012D33713>).

het derde hoofdstuk komt het gemeenschapsrecht van de EU aan de orde. De toepassing van voorlopige hechtenis in de context van het EVRM beschouw ik in het vierde hoofdstuk. In het laatste hoofdstuk wordt de centrale vraag beantwoord.

1. De theorie van voorlopige hechtenis in Nederland

1.1 Inleiding

Vanwege de afbakening van het onderwerp in deze scriptie ga ik niet uitvoerig in op de historie van voorlopige hechtenis en om die reden begin ik met een uitgangspunt van het Nederlandse strafprocesrecht dat ten grondslag ligt aan het Wetboek van Strafvordering van 1926 en als volgt is geformuleerd:

'Een goed ingericht strafproces moet zoveel mogelijk bevorderen de toepassing van de strafwet op den werkelijk schuldige en tevens de veroordeling, kan het zijn, de vervolging van den niet-schuldige naar vermogen verhinderen'.⁸

⁸ *Kamerstukken II 1913/1914, 286, nr. 3, p. 55.*

In het uitgangspunt komen twee doelen van strafvordering naar voren namelijk de waarheidsvinding en de rechtsbescherming. Het lijken eenvoudige en vanzelfsprekende doelen want het is logisch dat wanneer een strafbaar feit is gepleegd, onderzoek wordt gedaan naar de waarheid en dat onschuldige burgers dienen te worden beschermd tegen een willekeurige strafvervolging. Tegelijkertijd is met dit uitgangspunt een dilemma geïntroduceerd namelijk een belangenstrijd tussen de waarheidsvinding en de rechtsbescherming. Want hoe ver mag een overheid gaan om te achterhalen wat zich in het verleden heeft afgespeeld? Als bijvoorbeeld de overheid zonder beperkingen de waarheid mag onderzoeken, gaat het ten koste van de grondrechten van burgers. De andere kant van het dilemma is: In welke mate moet de overheid beperkt worden door het stellen van rechtsbeschermende normen? Want wanneer er teveel rechtsbeschermende normen zijn, zou het kunnen dat een opsporingsinstantie niet meer effectief onderzoek kan verrichten. In het geval dat bepaalde normen in strafvordering absoluut gesteld worden, kan het gevolg zijn dat het niet meer mogelijk is om van de absoluut gestelde normen af te wijken. Of is het belangrijk voor personen in een samenleving dat er ruimte is voor een belangenafweging? Bij het bepalen van de beslissingsruimte moeten rechtsregels zodanig worden opgesteld of met nadere criteria worden ingevuld dat voorkomen wordt dat personen willekeurig bloot worden gesteld aan de toepassing van dwangmiddelen door de overheid. Bovendien worden met de rechtswaarborgen niet alleen de rechten van de verdachte beschermd maar ook de grondrechten van alle personen in de maatschappij.

Voorlopige hechtenis is één van de zwaarste dwangmiddelen uit het Wetboek van Strafvordering omdat het langdurig inbreuk kan maken op de fundamentele rechten en vrijheden van een persoon. Vanwege de mogelijke langdurige vrijheidsbeneming is meer rechtvaardiging nodig dan in geval van andere dwangmiddelen die kort duren zoals het ophouden van onderzoek en de inverzekeringstelling.⁹ De doelstelling van de wetgever van 1926 was om een goede wettelijke regeling omtrent de toepassing van voorlopige hechtenis tot stand te brengen.¹⁰ De wettelijke regeling zou vooral rechtswaarborgen voor personen moeten bevatten omdat het een ingrijpend dwangmiddel is dat inbreuk maakt op de vrijheidsrechten van de burger. Sterker nog: het dwangmiddel wordt voorlopig genoemd maar in feite gaat het om een definitieve

⁹ Corstens 2011, p. 388.

¹⁰ Reijntjes 2009. p. 152.

vrijheidsbeneming aangezien de vrijheid die eenmaal ontnomen is niet meer kan worden teruggegeven.¹¹ De term dwangmiddel kan worden omschreven als een bevoegdheid van de overheid om zonder toestemming van de betrokkene een inbreuk te plegen op diens grondrechten met het oog op een strafvorderlijk doel. Het toepassen van dwangmiddelen mag alleen plaatsvinden op grond van een wet in formele zin vanwege de inbreuk op de grondrechten en voor de rechtszekerheid.¹² De rechtszekerheid komt voort uit de waarborg voor de vrijheid van het individu en is onder meer vastgelegd in het strafvorderlijk legaliteitsbeginsel van artikel 1 Sv.¹³ Zo bepaalt artikel 1 Sv dat strafvordering alleen plaats heeft op de wijze bij de wet voorzien. Ofschoon het gebruik van een dwangmiddel gebaseerd kan zijn op een bepaling van strafvordering, dient op grond van het subsidiariteitsbeginsel een zorgvuldige belangenafweging plaats te vinden voordat het wordt toegepast.¹⁴ In het tweede hoofdstuk wordt nader ingegaan op het hanteren van het subsidiariteitsbeginsel door de rechter bij het toepassen van voorlopige hechtenis. Bij het aanwenden van dwangmiddelen is overigens het uitgangspunt van de wetgever dat naarmate de inbreuk op de grondrechten van een persoon groter is, een hogere autoriteit de toetsing moet verrichten. De autoriteit loopt op van politieambtenaar, officier van justitie, rechter-commissaris naar uiteindelijk een rechtcollege.¹⁵

1.2 Voorarrest

Het voorarrest is geen wettelijke term maar een verzamelnaam voor de vrijheidsbenemende dwangmiddelen ten behoeve van strafvordering voordat het vonnis onherroepelijk wordt. Voorarrest kan successievelijk bestaan uit het ophouden voor onderzoek (artikel 61 Sv), inverzekeringstelling (artikel 57 e.v. Sv), bewaring (artikel 63 e.v. Sv) en de gevangenhouding (artikel 65 e.v. Sv). Een persoon kan worden aangehouden wanneer er een redelijk vermoeden van schuld is aan een strafbaar feit.¹⁶ Aanhouden is een vrijheidsbeneming met als doel de verdachte, ter voorgeleiding voor de (hulp)officier, naar een plaats van verhoor te brengen.¹⁷ Het ophouden voor onderzoek is een voortgezette vrijheidsbeneming in belang van het

¹¹ Corstens 2011, p. 389.

¹² Artikel 1 Sv, artikel 15 lid 1 Grondwet & artikel 5 lid 1 EVRM.

¹³ Cortens 2011, p. 13.

¹⁴ Cortens 2011, p. 361.

¹⁵ Cortens 2011, p. 382.

¹⁶ Artikel 27 lid 1 Sv.

¹⁷ Artikelen 53 & 54 Sv.

onderzoek.¹⁸ Het onderzoeksbelang kan teweegbrengen dat de verdachte door een inverzekeringstelling langere tijd van zijn vrijheid wordt benomen wanneer het een feit betreft waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten op grond van artikel 67 lid 1 en 2 Sv. De hiervoor beschreven vrijheidsbenemende maatregelen kunnen worden aangewend door een (hulp)officier van justitie voordat sprake is van voorlopige hechtenis. Het doel van de vrijheidsbenemende maatregelen is onder meer om de waarheid te achterhalen.¹⁹ Zo kan de verdachte die is opgehouden voor onderzoek naast het verhoor aan maatregelen ter identificatie worden onderworpen op grond van de artikel 61a Sv. Na het ophouden van onderzoek kan de verdachte op grond van artikel 57 lid 1 Sv in het belang van het onderzoek door de (hulp)officier in verzekering worden gesteld. Tijdens de inverzekeringstelling kan de verdachte op grond van de artikelen 62 en 62a Sv op bevel van een officier van justitie aan beperkingen en maatregelen worden onderworpen in het belang van het onderzoek of in het noodzakelijk belang van de interne orde van de instelling alwaar de verdachte verblijft. De maatregelen kunnen bijvoorbeeld bestaan uit de beperking van sociale contacten en uit de beperking van toegang tot media(nieuws)berichten en/of de overbrenging naar een inrichting alwaar de verdachte onder medisch toezicht wordt gesteld. De beperkingen en maatregelen van de artikelen 62 en 62a Sv kunnen op grond van artikel 76 Sv eveneens worden toegepast op de verdachte die zich in voorlopige hechtenis bevindt.

1.3 Voorlopige hechtenis

Onder voorlopige hechtenis wordt op grond van artikel 133 Sv verstaan de bewaring, gevangenneming of gevangenhouding. Het wezenlijke verschil met in de vorige paragraaf behandelde inverzekeringstelling is dat een bevel van voorlopige hechtenis alleen gegeven kan worden door een rechter. Zo kan de rechter-commissaris op grond van artikel 63 lid 1 Sv op vordering van de officier van justitie een bevel tot bewaring afgeven, en kan de raadkamer van de rechtbank op grond van artikel 65 lid 1 Sv de gevangenhouding en de gevangenneming bevelen. Het bevel tot bewaring kan ten hoogste voor de duur van veertien dagen worden afgegeven en wordt in beginsel ten uitvoer gelegd in een huis van bewaring.²⁰ Het huis van bewaring kan vol zijn en dan is

¹⁸ Artikel 61 Sv.

¹⁹ Uit Beijerse 1998, p. 123-124.

²⁰ Artikel 63 lid 1 Sv & artikel 9 lid 2 Pbw.

het mogelijk dat voor maximaal 10 dagen wordt uitgeweken naar een politiecel.²¹ In een politiecel mag een jeugdige in de leeftijd van twaalf tot zestien jaar echter niet langer dan drie dagen zitten.²² Een bevel tot gevangenhouding kan door de rechtbank alleen worden gegeven ten aanzien van een verdachte 'die zich in bewaring bevindt'. In het geval dat de verdachte nog op vrije voeten is, kan de rechter op grond van artikel 65 lid 2 Sv ambtshalve of op een vordering van de officier van justitie, na aanvang van het onderzoek ter zitting de gevangenneming bevelen. De rechtbank kan eveneens op grond van artikel 65 lid 3 Sv een bevel tot gevangenneming geven om de uitlevering van de verdachte te verkrijgen. In het geval dat de geldigheidsduur van het bevel tot gevangenhouding of gevangenneming is verstreken, is er een herstelkans. Op grond van artikel 66a lid 1 Sv kan de officier van justitie voor de aanvang van het onderzoek ter terechtzitting ten spoedigste de gevangenneming van de nog niet in vrijheid gestelde verdachte vorderen, indien a) de officier van justitie heeft verzuimd tijdig de vordering tot verlenging in te dienen, b) de voorwaarden voor toepassing van voorlopige hechtenis nog bestaan, en c) het bevel tot voorlopige hechtenis was gegeven terzake van verdenking van een misdrijf waarop naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van acht jaar of meer is gesteld. Het bevel tot gevangenneming of gevangenhouding is ten hoogste negentig dagen van kracht.²³ De bedoeling van de wetgever is dat de verdachte binnen de termijn van 104 dagen wordt berecht, te rekenen vanaf de tenuitvoerlegging van het bevel van voorlopige hechtenis. De 104 dagen is samengesteld uit de veertien dagentermijn van de bewaring conform artikel 64 Sv en de negentig dagentermijn van de gevangenneming of gevangenhouding ex artikel 66 Sv. Als bijvoorbeeld door de complexiteit van de zaak het vooronderzoek niet binnen 104 dagen is afgerond, kan de officier van justitie in een pro forma zitting volstaan met een voorlopige tenlastelegging. De rechter kan het onderzoek ter terechtzitting tot nader order schorsen waardoor de verdachte langer dan 104 dagen in voorlopige hechtenis kan verblijven.²⁴

1.4 Gevallen van voorlopige hechtenis

In artikel 67 lid 1 sub a Sv staat dat voorlopige hechtenis kan worden toegepast in geval van een verdenking van een misdrijf waarop naar wettelijke omschrijving

²¹ Artikel 15a Pbw.

²² Artikel 15 lid 2 Bjj.

²³ Artikel 66 lid 1 Sv.

²⁴ Artikelen 261 lid 3 & 282 lid 4 Sv.

gevangenisstraf van vier jaren of meer is gesteld. Het wettelijk omschreven strafmaximum is bepalend of de mogelijkheid bestaat voorlopige hechtenis toe te passen en om die reden hebben omstandigheden van strafverlaging of verhoging geen invloed. Zo hebben de medeplichtigheid (artikel 48 Sr), de poging tot een misdrijf (artikel 45 Sr), de voorbereiding van een misdrijf (artikel 46 Sr) en de schending van een bijzondere ambtsplicht (artikel 44 Sr) geen invloed op het omschreven strafmaximum van het delict. Voorlopige hechtenis kan daardoor worden toegepast op bijvoorbeeld een poging tot diefstal.²⁵ De bijzondere omstandigheden die in de omschrijving van het delict zijn opgenomen zijn wel van invloed op voorlopige hechtenis.²⁶ Zo staat in de wettelijke bepaling van ‘verduistering in dienstbetrekking’ het feit omschreven als een gekwalificeerde vorm van verduistering.²⁷ Dus voor voorlopige hechtenis is de omschrijving van het strafbare feit bepalend. Uitzonderingen op de hoofdregel (vier jaar of meer) staan in artikel 67 lid 1 onder b en c Sv opgesomd zoals computervredebreek (artikel 138ab Sr), verduistering (artikel 321 Sr), mishandeling (artikel 300 Sr) en vernieling (artikel 350 Sr). Om mogelijke problemen van bereikbaarheid van de verdachte ingeval van vervolging en berechting te voorkomen, kan de voorlopige hechtenis eveneens worden toegepast in geval de verdachte geen vaste woon- of verblijfplaats heeft en hij verdacht wordt van een misdrijf waarop gevangenisstraf is gesteld.²⁸ Overigens heeft artikel 67 Sv binnen strafvordering een tweeledige functie. Het artikel geeft ten eerste aan in welke gevallen de toepassing van voorlopige hechtenis mogelijk is. Ten tweede kunnen bepaalde opsporingsbevoegdheden alleen worden toegepast bij een verdenking van strafbare feiten waarvoor voorlopige hechtenis is toegelaten ex artikel 67 lid 1 Sv, bijvoorbeeld artikel 54 Sv (aanhouding buiten heterdaad), artikel 55a Sv (doorzoeking plaats ter aanhouding) en 126g Sv (stelselmatige observatie). Met de eis dat op het feit voorlopige hechtenis is toegelaten heeft de wetgever kennelijk een zwaardere maatstaf voor het toepassen van bepaalde dwangmiddelen willen bewerkstelligen.

In artikel 67 lid 3 Sv staat dat uit feiten en omstandigheden moet blijken dat ernstige bezwaren tegen de verdachte bestaan om voorlopige hechtenis te kunnen toepassen. Bij ernstige bezwaren moet er meer zijn dan het ‘redelijk vermoeden van schuld’ zoals in artikel 27 Sv staat. De ernstige bezwaren moeten gebaseerd zijn op concrete feiten

²⁵ Artikelen 45 of 48 juncto 310 Sr.

²⁶ Cortens 2011, p. 397.

²⁷ Artikelen 321 & 322 Sr.

²⁸ Corstens 2011, p. 349.

en omstandigheden van het geval. Hoewel voor een normale verdenking een anonieme tip voldoende kan zijn, is een dergelijke aanwijzing voor een bevel van voorlopige hechtenis onvoldoende. Zodra de anonieme tip wordt ondersteund door een getuigenverklaring of technisch bewijs, kan dit een voldoende grond zijn voor een bevel van voorlopige hechtenis.²⁹ In artikel 67 lid 4 Sv staat een uitzondering op de ernstige bezwaren en dat is het geval bij een verdenking van een terroristisch misdrijf. Bij een verdenking van een terroristisch misdrijf kan justitie in verband met de risico's van veiligheid vroegtijdig toestemming geven voor een interventie ook als het om een licht vermoeden gaat. Het doel van de wetgever is dat het Openbaar Ministerie in de gelegenheid wordt gesteld om tijdens een voorlopige hechtenis van een terreurverdachte nader onderzoek te verrichten om de lichtere verdenking uit te bouwen tot eventuele ernstige bezwaren.³⁰

1.5 Gronden van voorlopige hechtenis

Naast dat er sprake moet zijn van een geval van voorlopige hechtenis en van ernstige bezwaren, moet er ook een grond zijn voor het toepassen van dit dwangmiddel. Een grond van voorlopige hechtenis kan omschreven worden als een door de wetgever toegelaten doel om het dwangmiddel te kunnen toepassen. In artikel 67a lid 1 Sv staan twee algemene gronden van voorlopige hechtenis beschreven, namelijk: a) ernstig gevaar voor vlucht en b) gewichtige redenen voor maatschappelijke veiligheid. Het vluchtgevaar moet blijken uit specifieke gedragingen van de verdachte of uit persoonlijke omstandigheden.³¹ En bij een gewichtige reden voor maatschappelijke veiligheid gaat het om misdrijven die een grote maatschappelijke impact hebben waardoor een ernstige gevaarstelling is ontstaan en/of de openbare orde ernstig is verstoord.³² De gewichtige redenen voor maatschappelijke veiligheid van artikel 67a Sv kan worden onderverdeeld in drie gronden, namelijk: geschokte rechtsorde, recidivegevaar en onderzoeksbelang. De wetgever beoogt met artikel 67a Sv dat voorlopige hechtenis alleen mag worden toegepast op basis van deze gronden.³³

1.5.1 Vluchtgevaar

²⁹ Corstens 2011, p. 396.

³⁰ Keulen & Knigge 2010, p. 354.

³¹ Corstens 2011, p. 398.

³² Haveman & Van Lent 2012, p. 96.

³³ Keulen & Knigge 2010, p. 350.

De eerste grond van voorlopige hechtenis is vluchtgevaar. Bij vluchtgevaar gaat het om het risico dat de verdachte zich onttrekt aan de berechting of de tenuitvoerlegging van een straf. Ofschoon de verdachte niet verplicht is te verschijnen op de terechtzitting, moet worden voorkomen dat de verdachte zich onttrekt aan justitie. De rechter heeft in dat geval de mogelijkheid om de persoonlijke verschijning van de verdachte te bevelen op grond van artikel 278 lid 2 Sv.³⁴ Er is sprake van ernstig gevaar voor vlucht als dit blijkt uit bepaalde gedragingen of persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Zo kan vluchtgevaar worden aangenomen als er informatie is dat de verdachte verdacht wordt van het plegen van ernstige misdrijven en wil vertrekken naar een land waarmee Nederland geen uitleveringsverdrag heeft of dat de verdachte deel uitmaakt van een criminele organisatie die een internationaal netwerk heeft. Vluchtgevaar kan echter niet blijken uit het enkele gegeven dat de verdachte buitenlander is of uit de hoogte van een gevangenisstraf die de verdachte te wachten staat als hij veroordeeld wordt.³⁵

1.5.2 Geschokte rechtsorde

De geschokte rechtsorde is de tweede grond van voorlopige hechtenis en die valt onder de gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid. Volgens artikel 67a lid 2 sub 1 Sv is er sprake van een geschokte rechtsorde als het een verdenking betreft waarop twaalf jaar gevangenisstraf of meer is gesteld dat een impact heeft op de openbare orde. De achterliggende gedachte is dat bepaalde misdrijven zodanige beroering in de maatschappij veroorzaken dat een vrijheidsbeneming van de verdachte gewenst is. Alleen de wetgever heeft niet nader omschreven aan welke criteria voldaan moet zijn voordat de rechtsorde ernstig geschokt is.³⁶ Corstens geeft aan dat de toepassing van de grond van de geschokte rechtsorde te abstract is vanwege het ontbreken van een eenduidig criterium.³⁷ Keulen en Knigge beschrijven dat het niet alleen om de ernst in abstracto (feit waarop twaalf jaar of meer staat) gaat maar voornamelijk om de ernst in concreto (de rechtsorde moet daadwerkelijk zijn geschokt). Volgens Keulen en Knigge wordt de ernst in concreto bepaald door de omstandigheden van het geval.³⁸ Reijntjes stelt dat sprake is van een geschokte rechtsorde als de vrijlating van de verdachte tot ernstige onvrede in de maatschappij

³⁴ Keulen & Knigge 2010, p. 351.

³⁵ Corstens 2011, p. 399.

³⁶ Corstens 2011, p. 400.

³⁷ Corstens 2011, p. 400.

³⁸ Keulen & Knigge 2010, p. 351.

zou leiden.³⁹ In recente Nederlandse literatuur wordt verwezen naar oudere jurisprudentie waarin het criterium van de geschokte rechtsorde algemeen is omschreven: “Het gaat er om of het feit, zoals het in concreto begaan is, dus ook gelet op de persoon van de verdachte en op alle omstandigheden van het geval, en niet slechts op de wettelijke kwalificatie van het feit, zo ernstig is dat het met de klaarblijkelijk heersende rechtsovertuiging zou strijden en in de samenleving onbegrijpelijk en onaanvaardbaar zou worden geacht als de verdachte zijn berechting in vrijheid zou mogen afwachten.”⁴⁰ Uit deze algemene omschrijving kan echter alleen opgemaakt worden dat een enkele verdenking van een ernstig misdrijf onvoldoende grondslag is voor een voorlopige hechtenis. En dat de geschokte rechtsorde afhankelijk is van de concrete feiten en omstandigheden. Dat betekent dat de rechter per geval moet nagaan hoe de maatschappelijke rechtsovertuiging zich verhoudt tot het misdrijf en de verdenking. Een voorbeeld die in de literatuur naar voren komt, is een moord die een zodanige schok heeft teweeggebracht bij de nabestaanden van het slachtoffer waardoor hun leven is ontwricht en de publieke ophef over het misdrijf in de maatschappij.⁴¹ In deze scriptie zal bij de analyse van de rechtspraak van het EHRM en bij de behandeling van de wet over de uitbreiding van grond van voorlopige hechtenis, nader worden ingegaan op de ‘geschokte rechtsorde’.

1.5.3 Recidivegevaar

Recidivegevaar is de derde grond van voorlopige hechtenis en is eveneens een gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid en mag worden toegepast om te voorkomen dat steeds opnieuw dezelfde soort misdrijven door de verdachte worden gepleegd. Bij recidivegevaar weegt de beveiliging van de maatschappij zwaarder dan de individuele vrijheid van de verdachte.⁴² In artikel 67a lid 2 Sv staan twee varianten van recidivegevaar namelijk sub 2 en sub 3. Bij de eerste variant gaat het om: ‘feiten waarop naar wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van zes jaren of meer is gesteld of waardoor de veiligheid van de staat of de gezondheid of veiligheid van personen in gevaar kan worden gebracht, dan wel algemeen gevaar voor goederen kan ontstaan.’ Bij recidivegevaar fungeert het strafblad van de verdachte als ‘voorspeller’ of hij opnieuw strafbare feiten zal plegen. Er is sprake van recidivegevaar als een persoon niets heeft geleerd van zijn eerdere veroordelingen en er geen

³⁹ Reijntjes 2009, p. 155-156.

⁴⁰ Borgers 2007, p. 802 & Corstens 2011, p. 400 (Rb. Zwolle 29 augustus 1983, bevestigd door Hof Arnhem 7 september 1983, *NJ* 1983, 80).

⁴¹ Corstens 2011, p. 401.

⁴² Kelk 2013, p. 181.

aanwijzingen zijn dat hij zich in de toekomst zal beteren. Het komt er dus op neer dat uit de justitiële documentatie moet blijken of herhaling van strafbare feiten valt te verwachten. De tweede variant betreffen met name genoemde strafbepalingen die in de wet zijn geïmplementeerd nadat de behoefte in de maatschappij is ontstaan om (verslaafde) 'veelplegers' efficiënter aan te pakken. Om die reden staan in deze bepaling voornamelijk vermogensdelicten opgesomd. Verder is in beide recidivebepalingen de volgende zinsnede van belang: '... ernstig rekening mede moet worden gehouden dat de verdachte wederom een van die misdrijven zal begaan.' Dat betekent dat er een reële vrees voor recidive moet bestaan. De voorwaarden voor de vrees van recidive zijn: '1) de verdachte moet eerder voor één van die misdrijven onherroepelijk zijn veroordeeld tot een maatregel, taakstraf of een vrijheidsbenemende straf en 2) sinds het onherroepelijk worden van die veroordeling mag niet meer dan vijf jaar zijn verstreken.' Ofschoon de recidivefeiten niet identiek hoeven te zijn, moet er wel enige verwantschap bestaan tussen de feiten die op het strafblad staan vermeld en de feiten waarvoor gevreesd wordt.⁴³

1.5.4 Onderzoeksbelang

Het onderzoeksbelang is de vierde grond van voorlopige hechtenis en is tevens een gewichtige reden van maatschappelijke veiligheid. Volgens artikel 67a lid 2 sub 4 Sv mag deze grond worden toegepast als dit in redelijkheid noodzakelijk is in het belang van het onderzoek. Hierbij bestaat het onderzoeksbelang uit het achterhalen van de waarheid. Met de waarheid wordt de feitelijke toedracht bedoeld maar het zou ook kunnen betekenen dat de verdachte psychiatrisch moet worden onderzocht. Aangezien het doel van het voorbereidend onderzoek is dat de zittingsrechter in staat moet zijn om de vragen van artikel 348 en 350 Sv te kunnen beantwoorden.⁴⁴ Verder mag het onderzoeksbelang niet als grond worden gebruikt om een verklaring van de verdachte af te dwingen. Temeer omdat tijdens het ophouden voor onderzoek en de inverzekeringstelling voldoende gelegenheid is geweest om de verdachte te verhoren. Niettemin kan een getuigenconfrontatie die eerder niet mogelijk was een voldoende

⁴³ Keulen & Knigge 2010, p. 353.

⁴⁴ Corstens 2011, p. 404.

grond vormen voor het toepassen van voorlopige hechtenis. Het onderzoeksbelang is onder meer gericht op het voorkomen van collusiegevaar. Collusiegevaar is “het gevaar als de verdachte in vrijheid wordt gesteld, getuigen bewerkt, sporen van het misdrijf uitwist of de middelen vernietigt waarmee het feit is gepleegd.”⁴⁵ De vrees voor collusie moet echter blijken uit een redelijk vermoeden en moet gebaseerd zijn op feiten en omstandigheden.⁴⁶

1.5.5 Grond in hoger beroep

In artikel 75 lid 1 Sv staat ook een grond van voorlopige hechtenis. Deze grond heeft echter alleen betrekking op de fase in hoger beroep. Het artikel bepaalt dat een op artikel 67 Sv gebaseerd bevel ook kan worden gegeven of verlengd op de grond dat in het bestreden vonnis een vrijheidsbenemende straf of maatregel is opgelegd van ten minste even lange duur als de door de verdachte in voorlopige hechtenis doorgebrachte tijd na verlenging. De voorlopige hechtenis mag dus niet langer duren dan de straf of maatregel waartoe de verdachte in eerste aanleg door de rechtbank is veroordeeld. Hieruit volgt dat in hoger beroep de opgelegde straf of maatregel door de rechtbank de rechtvaardiging vormt voor de voorlopige hechtenis.⁴⁷

1.6 Anticipatiegebod

In artikel 67a lid 3 Sv staat naast de ‘ernstige bezwaren’ nog een andere voorwaarde van voorlopige hechtenis namelijk het anticipatiegebod. Het anticipatiegebod houdt in dat “een bevel tot voorlopige hechtenis achterwege blijft, wanneer ernstig rekening moet worden gehouden met de mogelijkheid dat aan de verdachte in geval van veroordeling geen onvoorwaardelijke vrijheidsstraf of tot vrijheidsbeneming strekkende maatregel zal worden opgelegd, dan wel dat hij bij tenuitvoerlegging van het bevel langere tijd van zijn vrijheid zal worden beroofd dan de straf of maatregel zal duren.” Met andere woorden deze voorwaarde van voorlopige hechtenis verplicht de rechter rekening te houden met de voorgeschreven aftrek van het voorarrest op grond van artikel 27 Sr. Met het anticipatiegebod moet worden voorkomen dat de verdachte langer in voorarrest zit dan te verwachten straf of maatregel duurt. Overigens is de

⁴⁵ Keulen & Knigge 2010, p. 353.

⁴⁶ EHRM 26 juni 1991, Appl. No. 12369/86 (Letellier v. Frankrijk), par. 43.

⁴⁷ Keulen & Knigge 2010, p. 354.

zittingsrechter niet gebonden aan het oordeel van de voorlopige hechtenisrechter waardoor de straf uiteindelijk strenger of milder kan zijn.⁴⁸

1.7 Opheffing en schorsing van de voorlopige hechtenis

De voorlopige hechtenis kan opgeheven of geschorst worden door de rechter hetzij ambtshalve hetzij op de vordering van het Openbaar Ministerie hetzij op het verzoek van de verdachte. Op grond van artikel 69 lid 1 Sv kan de rechter de voorlopige hechtenis opheffen in het geval dat ernstige bezwaren ontbreken (artikel 67 lid 3 Sv), de voorlopige hechtenis langer gaat duren dan de uiteindelijke straf (artikel 67a lid 3 Sv) en vanwege persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Het verschil met de hierna te behandelen schorsing is dat bij het opheffen de voorlopige hechtenis is beëindigd. Het eerder gegeven bevel van voorlopige hechtenis kan bij een opheffing dus niet meer herleven.⁴⁹ Bij een schorsing wordt het bevel van voorlopige hechtenis onderbroken (opgeschort) op grond van artikel 80 lid 1 Sv en wordt de verdachte in vrijheid gesteld nadat hij zich bereid heeft verklaard tot de nakoming van voorwaarden. Op grond van artikel 80 lid 2 Sv stelt de rechter aan de schorsing algemene voorwaarden. Ten eerste wordt de voorwaarde gesteld dat de verdachte zich niet onttrekt aan de tenuitvoerlegging. Ten tweede mag de verdachte zich niet onttrekken aan de tenuitvoerlegging van een vrijheidsstraf, als hij wegens het feit waarvoor de voorlopige hechtenis is bevolen tot een andere straf dan een vervangende vrijheidsstraf mocht worden veroordeeld. De laatste algemene voorwaarde houdt in dat de verdachte mee moet werken aan het vaststellen van zijn identiteit door het nemen van vingerafdrukken of door zijn identiteitsbewijs ter inzage aan te bieden. Dit is met name van belang voor de instanties die de verdachte begeleiden tijdens de schorsing van voorlopige hechtenis omdat de instanties een verplichting hebben om de identiteit van de verdachte te controleren ex artikel 80 lid 6 Sv.

De regeling van voorlopige hechtenis en de schorsing daarvan bevat een schijnbare tegenstelling namelijk als de wettelijke bepalingen strikt worden toegepast dan zou een schorsing van de voorlopige hechtenis niet mogelijk zijn. Dat komt omdat de gronden van voorlopige hechtenis zodanig zijn beschreven dat het dwangmiddel uitsluitend mag worden toegepast als dit strikt noodzakelijk is. De praktijk is echter weerbarstig en

⁴⁸ Keulen & Knigge 2010, p. 355.

⁴⁹ Keulen & Knigge 2010, p. 375-376 & Cortens 2011, p. 412-413.

afhankelijk van concrete omstandigheden en om die reden moet de voorlopige hechtenis per geval worden beoordeeld. Volgens Corstens heeft de wetgever de schorsing van voorlopige hechtenis mogelijk gemaakt op grond van een redelijke interpretatie van het wettelijk systeem.⁵⁰ Verder is opvallend dat de rechter in het jeugdstrafrecht op grond van artikel 493 lid 1 Sv verplicht is om na te gaan of de voorlopige hechtenis geschorst kan worden terwijl een soortgelijke bepaling in het reguliere strafrecht ontbreekt. Daarbij komt nog dat de rechter door de 'kan bepalingen' in de wet een discretionaire bevoegdheid heeft waardoor hij middels het proportionaliteits- en subsidiariteitsbeginsel de toepassing van voorlopige hechtenis kan afstemmen op de concrete omstandigheden van het geval. In het volgende hoofdstuk wordt op de bijzondere voorwaarden in paragraaf 2.3 teruggekomen omdat de rechter naast de algemene voorwaarden ook bijzondere voorwaarden kan verbinden aan de schorsing.

1.8 Rechtsmiddelen

Tegen een bevel van voorlopige hechtenis is het mogelijk om rechtsmiddelen aan te wenden. Hoger beroep of beroep in cassatie kan echter op grond van artikel 445 Sv alleen in de gevallen bij wet bepaald. Zo kan het Openbaar Ministerie op grond van artikel 446 lid 1 Sv binnen veertien dagen in beroep gaan tegen een beschikking van de rechter-commissaris of raadkamer van de rechtbank in het geval dat krachtens het wetboek genomen vordering niet is toegewezen. Bovendien kan het Openbaar Ministerie op grond van dit artikel binnen veertien dagen beroep in cassatie instellen als de hoofdzaak niet vatbaar is voor hoger beroep. Een andere mogelijkheid die het Openbaar Ministerie heeft is dat de officier van justitie op grond van artikel 64 lid 3 Sv in hoger beroep kan gaan als de rechter-commissaris de verdachte in vrijheid stelt. Hij kan eveneens in beroep gaan als de rechtbank de voorlopige hechtenis ambtshalve of op verzoek van de verdachte opheft op grond van artikel 71 lid 3 Sv. En op grond van artikel 87 lid 1 Sv kan de officier van justitie in beroep gaan als de rechter-commissaris of de rechtbank ambtshalve of op verzoek van de verdachte de voorlopige hechtenis opheft of schorst.

Naast het Openbaar Ministerie heeft de verdachte ook beroepsmogelijkheden. Opmerkelijk is dat een algemene beroepsmogelijkheid zoals het Openbaar Ministerie

⁵⁰ Cortens 2011, p. 414.

heeft op grond van artikel 446 Sv voor de verdachte in de wet ontbreekt. De beroepsmogelijkheden staan beschreven in de artikelen 71 en 87 Sv. Zo kan de verdachte op grond van artikel 71 lid 1 Sv uiterlijk drie dagen na de tenuitvoerlegging beroep instellen bij het gerechtshof tegen de beslissing van de rechtbank met betrekking tot een bevel tot gevangenneming of gevangenhouding. De verdachte kan op grond van artikel 71 lid 2 Sv maar één keer appelleren tegen een verlening van de gevangenhouding, behalve als de omstandigheden zijn veranderd of een eerder ingesteld appel niet behandeld is.⁵¹ De tweede beroepsmogelijkheid staat in artikel 87 Sv volgens welke bepaling de verdachte hoger beroep kan aantekenen tegen op de zitting bevolen gevangenhouding of gevangenneming of tegen een afgewezen verzoek tot opheffing van de gevangenhouding. Naast de beroepsmogelijkheden kan hij ook de rechtbank verzoeken om de voorlopige hechtenis op te heffen op grond van artikel 69 Sv.⁵² Tot slot heeft de wetgever voor de verdachte geen mogelijkheden voor cassatieberoep opengesteld. Dus alleen de officier van justitie kan conform artikel 446 lid 2 Sv cassatie instellen bij de Hoge Raad. Een mogelijk nadeel daarvan is dat het recht met betrekking tot voorlopige hechtenis eenzijdig en daardoor geringer wordt bewaakt. Alleen als het recht evident wordt geschonden, kan de procureur-generaal bij de Hoge Raad op grond van artikel 78 Wet op de rechterlijke organisatie, cassatie 'in belang van der wet' instellen en de gezichtspunten van de verdediging betrekken

1.9 Conclusie

In dit hoofdstuk is het wettelijke kader van voorlopige hechtenis in Nederland uiteengezet. Onder meer is aan de orde gekomen wat onder voorlopige hechtenis wordt verstaan, namelijk: de vrijheidsbeneming ingevolge enig bevel van bewaring, gevangenneming of gevangenhouding. Op vordering van de officier van justitie kan een bevel tot voorlopige hechtenis worden afgegeven door de rechter-commissaris of de raadkamer van de rechtbank. Volgens artikel 67 Sv kan voorlopige hechtenis worden toegepast bij een verdenking van een persoon van een misdrijf waarop naar wettelijke omschrijving vier jaar of meer is gesteld hetzij van misdrijven genoemd in artikel 67 Sv hetzij het een persoon betreft die geen vaste woon- of verblijfplaats in Nederland heeft en die verdacht wordt van een misdrijf waarop gevangenisstraf is gesteld. Een algemene voorwaarde van voorlopige hechtenis is dat uit feiten en

⁵¹ HR 23 maart 1982, *NJ* 1982, 548 m.nt. ThWvV.

⁵² Keulen & Knigge 2010, p. 379.

omstandigheden moet blijken dat ernstige bezwaren tegen de verdachte bestaan, behalve in geval van een verdenking van een terroristisch misdrijf. Een beperking is dat de voorlopige hechtenis op grond van het anticipatiegebod niet langer mag duren dan de te verwachten straf of maatregel. De gronden van voorlopige hechtenis staan limitatief opgesomd in artikel 67a Sv, namelijk: vluchtgevaar, geschokte rechtsorde, recidivegevaar en collusiegevaar. Met deze limitatieve opsomming wil de wetgever dat voorlopige hechtenis alleen wordt toegepast op basis van in het artikel vermelde gronden en wanneer dit echt noodzakelijk is. Merendeel van de artikelen omtrent voorlopige hechtenis zijn 'kan bepalingen'. Dat betekent dat de rechter met betrekking tot het toepassen van voorlopige hechtenis een discretionaire bevoegdheid heeft om de belangen van de concrete situatie af te wegen.⁵³ Tot slot: zowel het Openbaar Ministerie als de verdachte hebben de mogelijkheid om beroep in te stellen tegen een besluit over voorlopige hechtenis. De beroepsmogelijkheden voor de verdachte zijn echter beperkter dan voor het Openbaar Ministerie. Dat komt doordat een algemene beroepsmogelijkheid tegen beschikking van de rechtbank of rechter-commissaris voor de verdachte ontbreekt. Ook is er geen cassatie mogelijkheid voor de verdachte waardoor de kans bestaat dat het recht met betrekking tot voorlopige hechtenis eenzijdig en daardoor geringer wordt bewaakt.

2. De praktijk van voorlopige hechtenis in Nederland

2.1 Inleiding

In literatuur van de 19^e eeuw is veel discussie geweest over het spanningsveld tussen de voorlopige hechtenis en de onschuldpresumptie.⁵⁴ Bij de hercodificatie van het strafprocesrecht in 1926 werd de voorlopige hechtenis door menigeen als een 'noodzakelijk kwaad' gezien. De toenmalige wetgever karakteriseerde de voorlopige hechtenis als 'kwaad' omdat de verdachte bij de toepassing van dit dwangmiddel in een vergelijkbare positie wordt gebracht als een veroordeelde die een gevangenisstraf uitzit. Om die reden werd besloten dat voorlopige hechtenis slechts mag worden

⁵³ Keulen & Knigge 2010, p. 369.

⁵⁴ Hullu en Valkenburg 2000, p. 107.

toegepast als dit echt noodzakelijk is.⁵⁵ Daarbij zou de voorlopige hechtenis uitsluitend als een ultimum remedium mogen worden toegepast. Het ultimum remedium houdt in dat de vrijheidsbeneming alleen mag worden toegepast als andere middelen gefaald hebben.⁵⁶ De voorkeur zou bij andere middelen moeten liggen omdat de vrijheidsbeneming ernstige gevolgen kan hebben voor het leven van de verdachte zoals het verliezen van werk en een verstoring van zijn sociale relaties.⁵⁷ In het geval dat toch voorlopige hechtenis wordt toegepast heeft de wetgever van 1926 twee rechtsinstrumenten in het wetboek opgenomen om de hiervoor genoemde 'kwade gevolgen' op te vangen namelijk de schadevergoedingsregeling en de schorsing van voorlopige hechtenis die in het vorige hoofdstuk is behandeld.⁵⁸

Het recht van de fysieke vrijheid is gewaarborgd in artikel 15 lid 1 van de Grondwet waarin staat dat niemand van zijn vrijheid mag worden benomen behalve in het geval dit bij of krachtens de wet is bepaald. Een vrijheidsbeneming is dus alleen toegestaan op grond van een wet in formele zin. Zoals uit het vorige hoofdstuk is gebleken staat de kern van de voorlopige hechtenisregeling in artikelen 67 en 67a Sv waaruit blijkt dat de rechter een discretionaire bevoegdheid heeft. Vanwege deze discretionaire bevoegdheid zal de rechter bij het toepassen van voorlopige hechtenis de belangen moeten afwegen tussen de verdachte en de maatschappij. Op grond van de onschuldpresumptie moet de verdachte voor onschuldig gehouden worden totdat zijn schuld in rechte is komen vast te staan terwijl het in het belang van de maatschappij kan zijn dat de verdachte in hechtenis wordt genomen als hij verdacht wordt van een ernstig strafbaar feit. Voor het beantwoorden van de centrale probleemstelling is het van belang om te onderzoeken hoe de voorlopige hechtenis in de praktijk wordt toegepast. In dit hoofdstuk komt de belangenafweging aan de orde die de rechter dient te verrichten voor een billijke toepassing. Tevens wordt een empirisch onderzoek besproken dat door Stevens is verricht en worden de persoonlijke visies van de strafrechters Janssen, Van den Emster en Trotman van de Rechtbank Rotterdam over de toepassing van voorlopige hechtenis behandeld.

2.2 Onschuldpresumptie

⁵⁵ Groenhuijsen 2000, p. 89-90 (bron: A. de Pinto, 'Preventieve gevangenis', Weekblad van het Regt 1852).

⁵⁶ Groenhuijsen 2000, p. 90.

⁵⁷ Reijntjes 2009, p. 151.

⁵⁸ Artikelen 80 t/m 94 Sv & Reijntjes 2009, p. 152.

Bij het toepassen van voorlopige hechtenis heeft de rechter onder meer te maken met een spanningsveld tussen de vrijheidsbeneming en de onschuldpresumptie. De onschuldpresumptie staat in artikel 6 lid 2 EVRM en houdt in dat eenieder die verdacht wordt van een strafbaar feit voor onschuldig moet worden gehouden totdat zijn schuld overeenkomstig de wet is bewezen. Tegelijkertijd wordt op grond van artikel 5 lid 1 sub c EVRM de gelegenheid geboden om voorlopige hechtenis toe te passen. Hoe staat de onschuldpresumptie in relatie tot het toepassen van voorlopige hechtenis? Hartevelde onderscheidt de onschuldpresumptie in drie aspecten, namelijk: 1) in geval van redelijke twijfel mag geen veroordeling volgen, 2) de verdachte heeft recht op een behandeling als onschuldige, en 3) bij de verdachte ligt geen plicht om zijn onschuld te bewijzen.⁵⁹ Voor het toepassen van voorlopige hechtenis is met name het tweede aspect van belang omdat de rechter geen blijk mag geven in een beschikking van voorlopige hechtenis of in met de strafzaak samenhangende procedures overtuigd te zijn van de schuld van de verdachte. Verder stelt Mevis dat de onschuldpresumptie moet worden gezien in het perspectief van de nationale regelgeving en dat het vooral een norm is voor ambtenaren die namens de overheid het strafvorderlijk beleid uitvoeren.⁶⁰ Volgens De Hullu en Valkenburg zou de onschuldpresumptie een basis moeten zijn bij het vormen van een voorlopige hechtenisregeling.⁶¹ Ook Uit Beijerse vindt dat de onschuldpresumptie een belangrijke rol zou moeten hebben bij het toepassen van een vrijheidsbeneming. Zo zou volgens haar de voorlopige hechtenis niet gebruikt mogen worden als een voorlopige straf of als middel om de bekentenis van de verdachte af te dwingen.⁶² Corstens geeft eveneens aan dat de onschuldpresumptie beperkend zou moeten werken op het toepassen van voorlopige hechtenis. Zolang de schuld van de verdachte nog niet in rechte vaststaat zou volgens hem de vrijheidsbeneming terughoudendheid moeten worden aangewend.⁶³

Hoewel diverse auteurs in de literatuur van mening zijn dat de onschuldpresumptie in de praktijk begrenzend zou moeten werken, is de vraag hoe krachtig de rechters het belang van de onschuldpresumptie toepassen in relatie tot de voorlopige hechtenis. Volgens Buruma is de toepassing niet erg krachtig omdat het de schijn heeft dat rechters eerder kiezen voor een vrijheidsbeneming in plaats van een schorsing van

⁵⁹ Hartevelde e.a. 2004, p. 105.

⁶⁰ Mevis 2009, p. 323.

⁶¹ De Hullu & Valkenburg 2000, p. 110.

⁶² Uit Beijerse 1998, p.10, 154, 176 & 178.

⁶³ Corstens 2011, p. 391.

voorlopige hechtenis onder voorwaarden.⁶⁴ Deze veronderstelling lijkt bevestigd te worden door een onderzoek van Stevens naar de toepassing van voorlopige hechtenis dat later in dit hoofdstuk aan de orde komt.

2.3 Alternatieven

Zoals in paragraaf 1.7 is behandeld kan de rechter de voorlopige hechtenis schorsen en alternatieven toepassen in de vorm van bijzondere voorwaarden. Zo kan op grond van artikel 80 lid 3 Sv een zekerheidstelling worden toegepast die kan bestaan uit hetzij de storting van geldswaarden door de verdachte of een derde hetzij de verbintenis van een derde als waarborg. Als de verdachte de gestelde voorwaarden niet naleeft, kan op grond van artikel 83 lid 1 Sv de zekerheidstelling vervallen worden verklaard. Om onduidelijke redenen wordt in de Nederlandse praktijk de zekerheidstelling amper toegepast. Enerzijds bestaat de indruk dat verdachten zelden een verzoek voor een zekerheidstelling indienen en anderzijds dat de rechter een dergelijk verzoek niet snel toekent.⁶⁵ Ook bestaat de veronderstelling dat de borgsom niet in onze strafrechtscultuur zou passen omdat het zou strijden met het gelijkheidsbeginsel.⁶⁶ Een mogelijke verklaring is dat de rechterlijke macht klassenjustitie tracht te voorkomen. In die verklaring zouden rijke mensen zonder probleem een waarborgsom kunnen betalen terwijl arme mensen door een gebrek aan geld worden opgesloten.⁶⁷ Ook kan de rechter de voorwaarde stellen dat de verdachte zich niet begeeft op een bepaalde locatie, geen contact heeft met bepaalde personen, wordt opgenomen in een verslavingskliniek voor behandeling en/of onder reclasseringstoezicht wordt gesteld. Op grond van artikel 14c lid 3 Sr kan de rechter ook aan een bijzondere voorwaarde elektronisch toezicht verbinden.⁶⁸ Ofschoon de wetgever geen beperkingen heeft gesteld aan karakter en aard van de bijzondere voorwaarden, moeten de voorwaarden wel in een bepaald verband staan met het doel van voorlopige hechtenis.⁶⁹ Zo is het op grond van het beginsel 'détournement de pouvoir' (zuiverheid van oogmerk) niet toegestaan om het paspoort in te nemen als de schorsing gestoeld is op recidivegevaar. De overheid mag dus een bevoegdheid niet voor een ander doel gebruiken dan waarvoor deze is gegeven. Recidive kan

⁶⁴ Buruma 2013, p. 2129.

⁶⁵ Houweling 2009, p. 1-2.

⁶⁶ Duyx & van Zeven 2004, p. 267.

⁶⁷ Keulen & Knigge 2010, p. 377.

⁶⁸ Stcr. 2010, 8001 Aanwijzing Elektronisch Toezicht.

⁶⁹ *Kamerstukken II* 1913/14, 286, nr. 3, p. 85.

bijvoorbeeld voorkomen worden met een contact- of straatverbod en vluchtgevaar kan beteugeld worden door het tijdelijk innemen van het paspoort van de verdachte. In de praktijk zal op grond van een billijke belangenafweging het alternatief worden afgestemd op de individuele omstandigheden van de verdachte. Zo kan op grond van artikel 493 lid 3 Sv de voorlopige hechtenis van een jeugdige verdachte op een andere plaats dan in een jeugdinrichting worden ondergaan. Overigens mogen alternatieven alleen worden toegepast wanneer dit geschikt is om het doel van voorlopige hechtenis te bereiken.⁷⁰ Daarnaast zijn diverse auteurs van mening dat het niet is toegestaan dat de bijzondere voorwaarde het karakter krijgt van een alternatieve straf en daarmee vooruitloopt op het vonnis aangezien dit in strijd zou zijn met onschuldbeginsel en het doel van voorlopige hechtenis.⁷¹ Ook ik vind dat de voorlopige hechtenis niet als straf kan worden gebruikt omdat anders de onschuldpresumptie wordt genegeerd. De verdachte wordt in dat geval in feite ‘veroordeeld tot gevangenisstraf’ gebaseerd op het dan aanwezige bewijs terwijl het onderzoek nog gaande is. Naar mijn mening wordt in dat geval de voorlopige hechtenis oneigenlijk gebruikt waardoor het beginsel ‘détournement de pouvoir’ opzij wordt gezet.

2.4 Motivering

Het bevel tot voorlopige hechtenis moet op grond van artikel 78 lid 2 Sv een zo nauwkeurig mogelijke omschrijving bevatten van het strafbare feit ten aanzien waarvan de verdenking is gerezen. Daarnaast dient het bevel de feiten of omstandigheden te bevatten waarop de ernstige bezwaren tegen de verdachte zijn gegrond, alsmede de gedragingen, feiten of omstandigheden waaruit blijkt dat de in artikel 67a Sv gestelde voorwaarden zijn vervuld. Op grond van artikel 24 lid 1 Sv moet de beschikking van de raadkamer eveneens met redenen omkleed worden. Het doel van de motivering is dat de beslissing van de rechter controleerbaar wordt en dat de rechter aangezet wordt om na te gaan of alle voorwaarden van voorlopige hechtenis vervuld zijn.⁷² Uit de praktijk blijkt echter dat in het bevel vaak de koppeling ontbreekt tussen de feiten en omstandigheden en de gronden van artikel 67a Sv.⁷³ Daarnaast laat de praktijk zien dat veel beschikkingen exact dezelfde standaardoverwegingen bevatten, ongeacht

⁷⁰ RSJ-advies 2011, p. 21 en Reijntjes 2009, p. 169.

⁷¹ Keulen & Knigge 2010, p. 377 & Reijntjes 2009, p. 169.

⁷² Cortstens 2011, p. 405.

⁷³ Van der Kruijs 2004, p. 178 & Duyx & Zeven 2004, p. 263.

ernst of type delict of de persoonlijke omstandigheden van de verdachte.⁷⁴ Dat komt vermoedelijk door het gebruik van standaardformulieren waarop routinematig de gronden worden aangevinkt.⁷⁵ Door het gebruik van dergelijke formulieren ontbreken vaak de concrete feiten en omstandigheden waarop de voorlopige hechtenis gegrond moet zijn. Zo staat bij de grond 'de ernstig geschokte rechtsorde' vaak alleen de zinsnede "dat wegens de/het vermoedelijk begane feit(en) naar de wettelijke omschrijving een gevangenisstraf van twaalf jaren of meer is gesteld en de rechtsorde ernstig door dat/die feit(en) is geschokt".⁷⁶

Wanneer de rechter gebruik maakt van standaardblokken waarin de tekst van de artikelen 67 en 67a Sv wordt herhaald, is het de vraag of voldaan wordt aan de motiveringseisen.⁷⁷ Bijvoorbeeld in een recente uitspraak van de rechtbank Midden-Nederland over een schorsingsverzoek staat een algemene motivering: "De rechtbank is van oordeel dat de bezwaren en gronden nog steeds aanwezig zijn. Het maatschappelijk belang dat met deze uitspraak een ander gewicht krijgt, weegt thans zwaarder dan het persoonlijk belang van verdachte. Het verzoek wordt afgewezen."⁷⁸ De motiveringseis 'zo nauwkeurige omschrijving' van artikel 78 lid 2 Sv kan echter ruim geïnterpreteerd worden. Jansen en Van der Meij geven aan dat duidelijke criteria ontbreken in de rechtspraak en literatuur wanneer voldaan is aan de motiveringseisen van artikelen 24 lid 1 en 78 lid 2 Sv.⁷⁹ Ook andere auteurs in de literatuur omschrijven de motivering abstract; zo vermeldt Cortens dat "de motivering van een raadkamerbeslissing steeds vereist is."⁸⁰ Reijntjes beschrijft "dat de beschikking, die de raadkamer geeft met redenen omkleed moet zijn."⁸¹ En Keulen en Knigge omschrijven dat "het bevel van voorlopige hechtenis gemotiveerd moet worden omdat de feitenomschrijving in beginsel de grondslag vormt."⁸² In 2012 oordeelde het Hof Den Bosch dat een standaardformulier voldoende is voor een eerste motivering van een gevangenhouding. Ik ben van mening dat in een bevel duidelijk moet worden aangegeven wat de relatie is tussen de concrete feiten en omstandigheden en de gronden van voorlopige hechtenis. Immers, omdat de rechter een discretionaire bevoegdheid heeft bij het toepassen van voorlopige hechtenis, is het naar mijn mening

⁷⁴ Janssen & Van der Meij 2012, p.1785.

⁷⁵ Duyx & Zeven 2004, p. 263.

⁷⁶ Stevens 2008, p. 502.

⁷⁷ Van der Laan 2009, p. 2419-2420.

⁷⁸ Rb. Midden-Nederland 3 juni 2014, nr. 16/701581-12(p).

⁷⁹ Janssen & Van der Meij 2012, p.1786.

⁸⁰ Corstens 2011, p. 241.

⁸¹ Reijntjes 2009, p. 107.

⁸² Keulen & Knigge 2010, p. 368.

belangrijk dat hij inzicht geeft in de afweging die tot zijn besluit heeft geleid. Ik denk dat dit een positief effect kan hebben op het vertrouwen van burgers in de besluiten rechters. Om die reden en vanwege de impact die de vrijheidsbeneming kan hebben op de verdachte en zijn sociale omgeving, ben ik van mening dat artikel 78 lid 2 Sv moet worden uitgelegd als een concrete motiveringsplicht.

2.5 Schadevergoeding

De gewezen verdachte kan op grond van artikel 89 Sv de rechter verzoeken om een schadevergoeding indien de zaak eindigt zonder oplegging van straf of maatregel of in het geval dat de verdachte van zijn vrijheid is benomen terwijl er een grond van voorlopige hechtenis ontbrak. Eveneens kan de verdachte een verzoek voor schadevergoeding indienen voor de schade welke hij ten gevolge van ondergane verzekering, klinische observatie of voorlopige hechtenis heeft geleden. In 1926 is de schadevergoedingsregeling na veel discussie in het wetboek terechtgekomen om de gewezen verdachte indien nodig te compenseren.⁸³ De kern van de discussie ging over de mogelijkheid dat een persoon in eerste instantie op gegronde redenen in voorlopige hechtenis was gesteld maar achteraf bleek dat hij onschuldig was. Het gevolg van de vrijheidsbeneming kan zijn dat een gewezen verdachte met de schade blijft zitten. Aangezien het toepassen van voorlopige hechtenis in beginsel geen onrechtmatige daad is, heeft de wetgever besloten dat billijkheid de grond van schadevergoeding moet zijn.⁸⁴ Dit is verwoord in artikel 90 lid 1 Sv waarin staat dat de toekenning van schadevergoeding plaatsvindt op gronden van billijkheid nadat de rechter alle omstandigheden in aanmerking heeft genomen. Ondanks dat een persoon achteraf onschuldig blijkt te zijn, kan een billijke beoordeling ook betekenen dat de gewezen verdachte geen schadevergoeding toegekend krijgt. Corstens schrijft dat de billijke beoordeling neerkomt op een belangenafweging tussen de staat en de gewezen verdachte. Daarbij wordt de rechter enigszins vrijgelaten bij zijn beslissing omdat in de artikelen 89 tot en met 93 Sv geen duidelijke criteria staan beschreven.⁸⁵ Overigens is de billijkheid niet de enige grond waarop door een rechter schadevergoeding kan worden toegekend. Uit rechtspraak van de Hoge Raad blijkt dat een ieder de mogelijkheid moet hebben om na het toepassen van voorlopige hechtenis een actie uit onrechtmatige daad bij de civiele rechter aan te vangen en daarin een

⁸³ Corstens 2011, p. 421.

⁸⁴ Keulen & Knigge 2010, p. 381.

⁸⁵ Corstens 2011, p. 422.

schadevergoeding te eisen.⁸⁶ De Hoge Raad heeft voor het civiele recht enkele criteria geformuleerd wanneer sprake is van onrechtmatigheid namelijk wanneer de gronden voor voorlopige hechtenis ontbreken of als fundamentele vereisten niet zijn nageleefd.⁸⁷ Bijvoorbeeld indien de vrijheidsbeneming is bevolen ter zake van een feit waarvoor geen voorlopige hechtenis is toegelaten.

2.6 Toepassen van voorlopige hechtenis

Zoals eerder is gebleken heeft de rechter bij het toepassen van voorlopige hechtenis een discretionaire bevoegdheid en hij zal op grond van de concrete omstandigheden de belangen behoorlijk en billijk moeten afwegen.⁸⁸ Binnen strafvordering spreekt men echter niet van een behoorlijke en billijke belangenafweging maar van het proportionaliteit- en subsidiariteitsbeginsel.⁸⁹ Op grond van het proportionaliteitsbeginsel mag voorlopige hechtenis alleen worden toegepast als het algemeen belang zwaarder weegt dan het belang van de verdachte. En op grond van het subsidiariteitsbeginsel moet de rechter het minst ingrijpende instrument van strafvordering inzetten om een strafvorderlijk doel te bereiken. De rechter zal dus eerst alternatieven moeten overwegen voordat hij voorlopige hechtenis oplegt.⁹⁰ Zo kan hij op grond van het subsidiariteitsbeginsel overwegen om een minder vergaande vorm dan een 24-uurs-insluiting op te leggen.⁹¹ Op grond van artikel 493 lid 3 Sv kan bijvoorbeeld de voorlopige hechtenis door een jeugdige verdachte op elke daartoe geschikte plaats worden ondergaan. Ook kan worden bepaald dat de jeugdige verdachte gedurende de nacht in inrichting dan wel op een andere geschikte plaats verblijft zodat hij overdag naar school of werk kan. Een ander voorbeeld van een minder vergaande vorm dan een 24-uurs-insluiting is het huisarrest met elektronisch toezicht.

Het rechterlijke toezicht moet één van de belangrijkste waarborgen zijn voor een billijke toepassing van de voorlopige hechtenis.⁹² Vanuit de praktijk komt echter de kritiek dat er een discrepantie is tussen de theorie en de praktijk. Zo zou voorlopige hechtenis

⁸⁶ HR 7 april 1989, *NJ* 1989, 532 & HR 6 oktober 1989, *NJ* 1990, 793 m.nt. AJHS.

⁸⁷ HR 12 februari 1993, *NJ* 1993, 524 en HR 12 juni 1998, *NJ* 1999, 99 m.nt. ARB.

⁸⁸ Haveman & Van Lent 2012, p. 96.

⁸⁹ Keulen & Knigge 2010, p. 21.

⁹⁰ EHRM 24 juli 2003, Appl. No. 46133/99 & 48183/99 (*Smirnova v. Rusland*), par. 58.

⁹¹ RSJ-advies 2011, p. 13-14.

⁹² Groenhuijsen 2000, p. 98.

automatisch worden toegepast en nauwelijks gemotiveerd.⁹³ Volgens diverse auteurs worden zaken vaak onvoldoende juridisch belicht waardoor een expliciete relatie ontbreekt tussen de gehanteerde gronden van artikel 67a Sv en de feitelijke situatie en de persoonlijke omstandigheden.⁹⁴ Dit komt mede doordat imprimé-verbalen worden gebruikt voor de motivering. Een imprimé-verbaal is een formulier waarop stukjes standaardtekst kan worden aangevinkt. Volgens Janssen en Van der Meij is het gebruik van dergelijke standaardformulieren onder meer bevorderd door een toename van de werkdruk bij de rechters. De werkdruk is vermoedelijk toegenomen doordat bezuinigd is op de tijdsduur van raadkamerbehandelingen en tegelijkertijd de gronden van voorlopige hechtenis zijn uitgebreid waardoor het Openbaar Ministerie vaker de voorlopige hechtenis vordert.⁹⁵ Een mogelijk bijeffect van de bezuinigingen is dat bij de rechterlijke macht minder tijd is om de zaak inhoudelijk te behandelen.

2.6.1 Empirisch onderzoek

Door Stevens is empirisch onderzoek verricht naar de toepassing van voorlopige hechtenis.⁹⁶ In het onderzoek zijn rechters op een semigestructureerde wijze geïnterviewd. Dit houdt in dat 28 rechters zijn geïnterviewd verspreid over zeven Nederlandse rechtbanken. Het onderzoek heeft plaatsgevonden bij kleinere, grotere, stedelijke en niet-stedelijke rechtbanken. Bij elke rechtbank zijn vier rechters geïnterviewd waarvan twee rechters de functie van rechter-commissaris hebben vervuld en twee rechters geregeld zijn ingezet bij de raadkamer gevangenhouding. Op basis van vijf casus zijn aanvullende open vragen gesteld over de gronden en argumenten voor het toepassen van voorlopige hechtenis en zijn de interviews afgesloten met een aantal stellingen. De gesprekken zijn op band opgenomen en geanalyseerd. Vervolgens zijn de verschillende argumenten die de rechters gaven gecodeerd en verbonden aan de gronden en is nagegaan welke patronen zichtbaar werden.⁹⁷ Ofschoon het doel was de invulling van de wettelijke gronden en de

⁹³ T. Scheltema, *Advocatenblad* afl. 09/2010 (<http://www.advocatenblad.nl/site/magazine/archief/actualiteiten/detail/20076857.html>) & B. Nooitgedacht, *Advocatenblad* afl. 09/2012

(<http://www.advocatenblad.nl/site/magazine/archief/actualiteiten/detail/20090186.html>).

⁹⁴ W. Wezinga, 'Voorlopige hechtenis vaak onwettig', 11 september 2013

(<http://crimesite.nl/column/wicher-wedzinga/27062-voorlopige-hechtenis-vaak-onwettig>), Redactie Mr., 'Onrust over forse toename onschuldig gedetineerden', 1 oktober 2013 (<http://www.mr-online.nl/juridisch-nieuws/17448-onrust-over-forse-toename-onschuldig-gedeteneerden>), Janssen & Van der Meij 2012, p. 1468, Groenhuijsen 2000, p. 87 en 98, Duyx & Zeven 2004, p. 263 & Van der kruijs 2004, p. 193-194.

⁹⁵ Janssen & Van der Meij 2012, p. 1785.

⁹⁶ Stevens 2010, p. 1520 & Stevens 2012, p. 382.

⁹⁷ Stevens 2012, p. 383.

argumentatie waarop een bevel tot voorlopige hechtenis is afgegeven te analyseren, werd de opzet van het onderzoek gaandeweg breder. Uit de interviews bleek dat de wettelijke gronden vaak overschaduwd worden door niet-wettelijke gronden (andere gronden). Hierdoor is een algemener beeld ontstaan van doelen die de rechters met voorlopige hechtenis beogen. Het blijkt dat de geïnterviewde rechters een praktische uitvoering geven bij het invullen van de wettelijke gronden van voorlopige hechtenis. De ernstige geschokte rechtsorde wordt bijvoorbeeld ruim geïnterpreteerd.⁹⁸ Volgens verschillende rechters is een verdenking van een ernstig feit al voldoende om voorlopige hechtenis toe te passen,⁹⁹ aangezien de burgers het niet zouden begrijpen als de verdachte bij een verdenking van zo'n ernstig feit in vrijheid wordt gesteld. En dan spreek ik nog niet eens over het feit dat een enkele rechter van mening is dat hij geen uitleg hoeft te geven als op het strafbare feit twaalf jaar of meer staat. Eén van de geïnterviewde rechters vindt zelfs dat de enkele verdenking van een feit zoals moord, doodslag en verkrachting op zich al een ernstig geschokte rechtsorde kan opleveren. Overigens geven de meeste rechters wel een uitleg met name omdat het Openbaar Ministerie vaak de geschokte rechtsorde niet nader beargumenteerd.¹⁰⁰ Evenals de ernstig geschokte rechtsorde wordt de recidivegrond ook ruim geïnterpreteerd met betrekking tot de ernst van het feit. Zo blijkt dat sommige rechters uit de ernst van het feit abstraheren dat de persoonlijkheid van verdachte ernstig gestoord is waardoor de kans op herhaling aanwezig is. De rechters gebruiken hiervoor de volgende termen: 'de psychopathologie van de verdachte, een gevaarlijk man, de onbegrijpelijkheid van het delict, onverklaarbaar handelen of de verdachte anders had kunnen en moeten handelen'. Daarbij wordt regelmatig de vergelijking gemaakt met 'normale mensen' die dergelijke feiten niet plegen. Zodoende kan op eenvoudige wijze bij geweldsdelicten en bij drugsdelicten de recidivegrond worden aangenomen. Het recidivegevaar bij drugsdelicten kan bijvoorbeeld als volgt beargumenteerd worden: "de veronderstelde organisatiegraad van drugshandel, de middelen die de verdachte kennelijk tot zijn beschikking had bij het plegen van het feit, het calculerende dat inherent is aan drugshandel."¹⁰¹ In dat geval wordt de recidivegrond met name bepaald door de aard en ernst van delict in plaats van een strafblad of een deskundige rapport.

⁹⁸ Stevens 2012, p. 382.

⁹⁹ Uit Beijerse 1998, p. 202; Reijntjes 2004, p. 221 & Schalken 2007, p. 269.

¹⁰⁰ Stevens 2012, p. 385.

¹⁰¹ Stevens 2012, p. 385

Voorts heeft het de schijn dat de ruime interpretatie van de gronden van voorlopige hechtenis een punitief doel heeft.¹⁰² Diverse rechters zijn namelijk van mening dat de verdachte direct moet worden gestraft in het geval er een sterk vermoeden is dat hij een ernstig strafbaar feit heeft gepleegd. Een rechter gaf bijvoorbeeld de volgende verklaring: “het maatschappelijk belang eist eenmaal dat je mensen die zulke delicten plegen niet vrij laat”. Dit zou komen doordat in de praktijk een verwachtingspatroon is gegroeid dat de vrijheidsstraf in het algemeen wordt uitgezeten tijdens de voorlopige hechtenis.¹⁰³ Een dergelijk verwachtingspatroon kan ook een omgekeerde werking hebben. Zo kan een verdachte die niet van zijn vrijheid is benomen door de zittingsrechter verrast worden met een gevangenisstraf vooral als er een lange tijd heeft gezeten tussen de staat van beschuldiging en de uiteindelijk terechtzitting. Er kan namelijk veel tijd overheen gaan voordat de verdachte gedagvaard wordt omdat in dat geval de termijnen die gesteld worden bij voorlopige hechtenis ontbreken.¹⁰⁴ Wanneer rechters een dergelijke verwachting als uitgangspunt gaan hanteren, kunnen de rechtswaarborgen van de artikelen 67, 67a Sv en de onschuldpresumptie naar de achtergrond verdwijnen.¹⁰⁵ Dit wordt bevestigd door een geïnterviewde rechter die mening is dat de onschuldpresumptie eerder betrekking heeft op het oordeel van de zittingsrechter dan op het oordeel van de voorlopige hechtenisrechter.¹⁰⁶ Met andere woorden het strafvorderlijk doel van voorlopige hechtenis kan verschuiven naar een punitief doel.¹⁰⁷ De vraag is of de uitgangspunten ‘strafdoel’ en ‘strafvorderlijk doel’ strak moeten worden afgebakend? En wanneer het strafdoel de overhand krijgt, rijst de vraag of dit in overeenstemming is met de rechtspraak van het EHRM? Kortom: diverse rechters hebben tijdens het onderzoek aangegeven dat bij het opleggen van voorlopige hechtenis vooral niet-wettelijke gronden een rol spelen. Bovendien lijkt de voorlopige hechtenis een punitief karakter te krijgen wanneer de vrijheidsbeneming sterk is gericht op de verwachte straf.

2.6.2 Verband voorlopige hechtenis en de uiteindelijke straf

Uit een onderzoek van het Wetenschappelijk Onderzoek- en Documentatie Centrum in opdracht van het Ministerie van Justitie blijkt dat een groot deel van de jeugdigen, in de

¹⁰² Stevens 2010, p. 1520.

¹⁰³ Stevens 2010, p. 1521.

¹⁰⁴ Artikelen 64 lid 1 & 66 lid 1 Sv.

¹⁰⁵ Stevens 2010, p. 1521 & 1522.

¹⁰⁶ Stevens 2012, p. 392.

¹⁰⁷ Haveman & Van Lent 2012, p. 97.

leeftijd van 12 tot en met 16 jaar, het toepassen van voorlopige hechtenis als een straf ervaart.¹⁰⁸ Ondanks dat uit artikel 67 en 67a Sv kan worden opgemaakt dat de voorlopige hechtenis strafvorderlijke doelen heeft, zou het kunnen zijn dat de volwassen verdachte het dwangmiddel ook als een straf ervaart. De punitieve kant van voorlopige hechtenis blijkt uit de onomkeerbaarheid van de vrijheidsbeneming. In het geval dat de verdachte onschuldig blijkt te zijn, is hij feitelijk toch gestraft omdat zijn vrijheid is ontnomen.¹⁰⁹ Dat voorlopige hechtenis een punitieve kant heeft en één van de meest ingrijpende dwangmiddelen is, blijkt mede uit de mogelijkheid dat een verdachte langdurig kan worden opgesloten in een huis van bewaring met een strak regime. Zo kan het zijn dat de verdachte wordt geobserveerd, geïsoleerd en beperkt in de mogelijkheid om contact te onderhouden met de buitenwereld. Een mogelijk gevolg van een langdurige opsluiting met een strak regime is dat de verdachte zijn baan, woning en/of partner verliest.¹¹⁰ De punitieve kant van voorlopige hechtenis wordt enigszins bevestigd door artikel 27 Sr waarin staat dat de vrijheidsbeneming tijdens het voorarrest in mindering wordt gebracht op de uiteindelijke straf.¹¹¹ Vanwege de impact van het dwangmiddel is het de taak van de wetgever om op grond van het legaliteitsbeginsel duidelijke bevoegdheidsregels te creëren en niet te veel ruimte te laten in procedurevoorschriften en nauwkeurig aan te geven in welke gevallen en op welke gronden voorlopige hechtenis mag worden toegepast.¹¹²

In 2007 bleek uit een steekproef bij de Rechtbanken Rotterdam en Zwolle en het Hof Den Bosch dat 96 procent van door het Openbaar Ministerie ingediende vorderingen geheel werd toegewezen voor het afgeven van een bevel van voorlopige hechtenis. Hieruit kan worden opgemaakt dat een vordering zelden wordt afgewezen.¹¹³ Daarnaast bleek dat de uiteindelijke straf bij meer dan de helft van de gevallen precies gelijk was aan de periode van de voorlopige hechtenis.¹¹⁴ De vraag die kan rijzen is of er een verband is tussen de voorlopige hechtenis en de uiteindelijke straf? En wordt het adagium 'eenmaal eruit is niet meer erin', dat in het onderzoek van Stevens naar voren komt, algemeen door de rechters gehanteerd? Hoewel artikel 67a Sv een 'negatieve' benadering voorschrijft namelijk dat voorlopige hechtenis wordt toegepast als dit strikt noodzakelijk is, blijkt uit het voorgaande dat de punitieve kant tot op zekere

¹⁰⁸ Van der Laan e.a. 2008, p. 8.

¹⁰⁹ Cortens 2011, p. 389.

¹¹⁰ Balkema 1979, p. 13.

¹¹¹ Schalken, Faber & van den Berg 1989, p. 12.

¹¹² Cortens 2011, p. 13.

¹¹³ Stevens 2010, p. 1522.

¹¹⁴ Stevens 2010, p. 1525.

hoogte de overhand krijgt. Dat het een punitieve kant heeft, wordt door 13 van 28 rechters bevestigd.¹¹⁵ Er is namelijk een stijging zichtbaar van 20% in Nederland tussen 1995 en 2007 van de onvoorwaardelijke vrijheidsstraf die na veroordeling gelijk is aan de duur van de voorlopige hechtenis. Stevens stelt dat deze trend vooral zichtbaar is bij onvoorwaardelijke gevangenisstraffen van tussen de twee en drie weken en van tussen de twee en drie maanden. Volgens Stevens beginnen rechters regelmatig met de vraag: “Hoeveel zou hij hiervoor krijgen?” Hieruit blijkt dat de vermoedelijke straf die de verdachte uiteindelijk krijgt, bepalend is of de verdachte voorlopige hechtenis opgelegd krijgt. Stevens is van mening dat het anticipatieverbod van artikel 67a lid 3 Sv geen beperkende werking heeft maar juist het opleggen van de vrijheidsbeneming bevordert.¹¹⁶ Het gevolg kan zijn dat er een opwaartse druk op de straftoemeting ontstaat met name als voorlopige hechtenis te gemakkelijk wordt toegepast. Bovenstaande ontwikkeling wordt door de rechters Janssen, Van den Emster en Trotman van de Rechtbank Rotterdam bevestigd. De rechters geven aan dat zij niet anticiperen om te kijken of een bevel tot voorlopige hechtenis achterwege kan blijven, maar dat zij met name anticiperen op de te leggen straf.¹¹⁷

Verder blijkt uit het onderzoek van Stevens dat diverse rechters de mening hebben dat het voor de verdachte beter is dat hij alvast zijn gehele straf in voorlopige hechtenis heeft uitgezeten. Volgens de rechters zou een aangesloten vrijheidsstraf beter zijn voor resocialisatie van de verdachte. De opvatting onder de desbetreffende rechters is dat het efficiënter en voor de verdachte minder bezwarend is wanneer hij na afloop van de voorlopige hechtenis niet opnieuw van zijn vrijheid wordt benomen.¹¹⁸ Voorts blijkt dat de geïnterviewde rechters niet snel een gevangenisstraf opleggen als de verdachte al in vrijheid is gesteld. De invrijheidstelling zou dan tot een ongewenst effect kunnen leiden namelijk dat er een lange tijdsduur kan zitten tussen de invrijheidstelling en de executie van een eventuele straf. Een rechter in het onderzoek van Stevens verwoordt dit als volgt: “Het is een beetje tegen de wet in, maar het is toch wel handig om het maar in een keer gehad te hebben.”¹¹⁹ Bovendien komt het vaak voor dat het Openbaar Ministerie geen vrijheidsstraf rekwireert als de verdachte al tijdens zijn voorlopige hechtenis is vrijgekomen. Ook zegt een rechter dat hij een verdachte die geschorst is niet zo snel een vrijheidsstraf zal opleggen, namelijk: “Als je iemand

¹¹⁵ Stevens 2010, p. 1521.

¹¹⁶ Stevens 2012, p. 389.

¹¹⁷ Janssen, Van den Emster & Trotman 2013, p. 438.

¹¹⁸ Stevens 2010, p. 1521.

¹¹⁹ Stevens 2012, p. 389.

schorst dan zou hij ook nooit meer een gevangenisstraf opgelegd krijgen. Dat is de ervaring. (...) om dan op de zitting een gevangenisstraf op te leggen is vaak een hobbel, een extra hobbel, die op gevoel moet worden genomen.” En een andere rechter zegt: “Bij echt een ernstig feit waarbij je dus gewoon ziet aankomen, ja dit wordt een lange gevangenisstraf dan ga je dus ook niet schorsen. Want je geeft iemand eigenlijk hoop, van nou ja dit was het dan zo’n beetje, ik heb het nu uitgezeten en een paar maanden later is het: pats je gaat alsnog naar de gevangenis.”¹²⁰ De vraag die naar aanleiding van het voorstaande rijst is of het adagium ‘eenmaal eruit is niet meer erin’ breed door rechters wordt gedragen. Uit een onderzoek naar het verband tussen voorlopige hechtenis en de oplegging van een onvoorwaardelijke vrijheidsstraf is gebleken dat tussen 1995 tot en met 2007, 34 procent van de opgelegde vrijheidsstraffen niet vooraf is gegaan door voorlopige hechtenis. Dus door een aanzienlijk aantal rechters wordt het adagium ‘eenmaal eruit is niet meer erin’ niet gehanteerd.¹²¹

2.6.3 Ruimhartige toepassing

De Nederlandse praktijk lijkt zich te kenmerken door een ruimhartige toepassing van voorlopige hechtenis. Janssen en Van der Meij beweren dat Nederlandse strafrechters het dwangmiddel gemakkelijker en vaker toepassen dan hun collegae binnen Europa.¹²² Door de Universiteiten van Tilburg en Greifswald (Duitsland) is een studie verricht naar de praktijk rond het opleggen, uitvoeren en schorsen van voorlopige hechtenis in 27 EU-lidstaten. Uit deze studie blijkt dat Nederland hoog scoort met het percentage van mensen in voorlopige hechtenis op de totale gedetineerdenpopulatie.¹²³ In het in paragraaf 2.6.2 aangehaalde artikel van Janssen, Van den Emster en Trotman over de praktijk van de voorlopige hechtenis staat dat het ‘vasthouden van de verdachte’ de regel lijkt te zijn en dat het schorsen de uitzondering is.¹²⁴ Zo wordt bij de toetsing vaak een omgekeerde redenering gevolgd; eerst beoordeelt de rechter of er sprake is van een geval en of er ernstige bezwaren zijn, om vervolgens de gronden erbij te plakken. Voorlopige hechtenis wordt dan dus uitsluitend toegepast op basis van de ernst van het feit en niet omdat het noodzakelijk is op basis

¹²⁰ Stevens 2012, p. 390.

¹²¹ Stevens 2010, p. 1524.

¹²² Janssen & Van der Meij 2012, p. 1785.

¹²³ Kalmthout, Knapen & Morgenstern 2009, p. 32.

¹²⁴ Janssen, Van den Emster & Trotman 2013, p. 430.

van de gronden naar aanleiding van concrete feiten en omstandigheden.¹²⁵ Bovendien geven de rechters in het artikel aan dat een veelgehoorde vraag in de raadkamer is: 'Moet hij blijven, en zo ja, wat zijn de gronden?'¹²⁶ Als door een dergelijke werkwijze de wettelijke doelen/gronden naar de achtergrond lijken te verdwijnen, rijst de vraag of de beslissing tot het vasthouden van verdachten zijn grondslag vindt in andere argumenten. Het blijkt dat rechters naast de grondtoets ook andere gronden zoals (speciale) preventie, beveiliging, vergelding/straf en parate executie laten meewegen.¹²⁷ Zo wordt in de praktijk de ernstige bezwaren bij een ernstig delict sneller aangenomen dan bij een minder ernstig delict.¹²⁸ In dat geval wordt de aard van het feit leidend in plaats van de concrete omstandigheden van het feit en de persoon van de dader. Bovendien kan door de rechters ook gekozen worden voor de veilige weg namelijk 'bij twijfel vasthouden'.

Verder volgen rechters, vooral in de voorfase, vaak de kwalificatie van de officier van justitie. Het kan zijn dat de officier van justitie op basis van andere argumenten en uit opportuniteitsoverwegingen de feiten 'over' kwalificeert.¹²⁹ Hierdoor kan de voorlopige hechtenisrechter standaard de twaalfjaarsgrond aanvinken terwijl het feit is aangedikt. Het gaat eigenlijk om een feit waarop naar wettelijke omschrijving minder dan twaalf jaar is gesteld maar vanwege de andere gronden voorlopige hechtenis gewenst is.¹³⁰ Een strafbaar feit wordt bijvoorbeeld gekwalificeerd als een poging tot doodslag maar de verdachte wordt uiteindelijk voor een zware mishandeling veroordeeld. Het gevolg kan zijn dat de verhouding tussen de duur van de voorlopige hechtenis en de uiteindelijke straf in disbalans is. Ook is het mogelijk dat de rechter de recidivegrond oneigenlijk gebruikt. In het geval dat andere gronden voor voorlopige hechtenis ontbreken, kan de rechter op basis van de ernst van het feit, een strafblad en/of een rapportage omtrent de persoon van de verdachte vrij eenvoudig recidivegevaar beredeneren.¹³¹ Tot slot lijkt het dat de rol van de voorlopige hechtenisrechter verschuift van onafhankelijke toetsende staatsautoriteit naar de rol van laatste schakel in de veiligheidsketen doordat de wetgever, Openbaar Ministerie en rechters zich laten beïnvloeden door het beheersen van risico's voor de maatschappelijke veiligheid.¹³²

¹²⁵ Janssen & Van der Meij 2012, p. 1785.

¹²⁶ Janssen, Van den Emster & Trotman 2013, p. 434.

¹²⁷ Stevens 2010, p. 1525.

¹²⁸ Janssen, Van den Emster & Trotman 2013, p. 433.

¹²⁹ Stevens 2012, p. 401.

¹³⁰ Janssen, Van den Emster & Trotman 2013, p. 435.

¹³¹ Janssen, Van den Emster & Trotman 2013, p. 436.

¹³² Janssen, Van den Emster & Trotman 2013, p. 431.

2.7 Wet uitbreiding gronden voorlopige hechtenis

De wet 'uitbreiding gronden van voorlopige hechtenis' is een initiatief van de Minister van Veiligheid en Justitie (hierna: de minister) om de toepassing van snelrecht effectiever en efficiënter te maken.¹³³ Uit een webpublicatie van de rijksoverheid blijkt dat de minister het doel heeft Nederland veiliger te maken door paal en perk te stellen aan criminaliteit, overlast en geweld. Om dit te bereiken is hij bezig de slagkracht van de politie en justitie te vergroten door het uitbreiden van bevoegdheden en de effectiviteit van de betrokken organisaties te vergroten.¹³⁴ De nieuwe wet is bedoeld om de voorlopige hechtenis te verruimen voor zaken die bewijstechnisch relatief eenvoudig en snel kunnen worden afgerond met het oog op een berechting van verdachten die verdacht worden van geweldsdelicten in de publieke ruimte en tegen personen met een publieke taak.¹³⁵ In de nieuwe wet is een termijn van 17 dagen en 15 uur opgenomen waarbinnen de berechting van de verdachte dient plaats te vinden na zijn aanhouding voor geweldpleging in de publieke ruimte of tegen personen met een publieke taak. De termijn in de nieuwe wet zou meer ruimte moeten bieden dan het gewone snelrecht (3 dagen en 15 uur),¹³⁶ om het strafdossier af te ronden en aan de reclassering een (vroeghulp)rapportage te vragen. De verdediging zou daardoor eveneens meer tijd hebben om de achtergronden van de verdachte te belichten en om na te gaan of er een schadevergoedingsregeling voor het slachtoffer mogelijk is en om alternatieven voor de vrijheidsbeneming voor te stellen.¹³⁷ De minister wil met een dergelijk 'lik-op-stuk beleid' een signaal afgeven dat daadkrachtig wordt opgetreden tegen ongewenst gedrag. In de MvT wordt daarbij gesteld dat hiermee tegemoet wordt gekomen aan de gevoelens van onrechtvaardigheid en onveiligheid dat vooral bij slachtoffers leeft die niet kunnen begrijpen dat een verdachte na aanhouden en verhoor in vrijheid wordt gesteld.¹³⁸

¹³³ Brief PaG/HB/13042 29 augustus 2008, van College van Procureurs-Generaal aan de Minister van Justitie over toepassing snelrecht & *Kamerstukken II*, 2008/09, 31700 VI, nr. 9 & 144.

¹³⁴ Minister van Veiligheid en Justitie, website van de rijksoverheid geraadpleegd op 17 mei 2014, (<http://www.rijksoverheid.nl/regering/bewindspersonen/ivo-opstellen>).

¹³⁵ Rijksoverheid 13 mei 2014 (<http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2014/05/13/eerder-voorlopige-hechtenis-in-combinatie-met-snelrechtzitting.html>).

¹³⁶ *Kamerstukken II* 2011/12, 33360, Nr. 4, p. 2 (Advies RvS) & artikel 375 lid 1 Sv.

¹³⁷ *Kamerstukken II* 2011/12, 33360, Nr. 3, p. 5 & 17 (MvT).

¹³⁸ *Kamerstukken II* 2011/12, 33360, nr. 3, p. 2 en 3 (MvT).

Op 1 januari 2015 treedt de wet inwerking die artikel 67a Sv wijzigt door de invoeging van een nieuw lid 2 sub 4,¹³⁹ luidende: “indien er sprake is van verdenking van een van de misdrijven omschreven in de artikelen 141 (openlijke geweldpleging), 157 (brandstichting), 285 (bedreiging), 300 tot en met 303 (mishandeling) of 350 (vernietiging) van het Wetboek van Strafrecht, begaan op een voor het publiek toegankelijke plaats, dan wel gericht tegen personen met een publieke taak, waardoor maatschappelijke onrust is ontstaan en de berechting van het misdrijf uiterlijk binnen een termijn van 17 dagen en 15 uren na aanhouding van de verdachte zal plaatsvinden.” Ook wordt aan artikel 67a Sv een lid toegevoegd waarin staat wat wordt begrepen onder personen met een publieke taak. Namelijk personen die ten behoeve van het publiek en in het algemeen belang een hulp- of dienstverlenende taak vervullen.¹⁴⁰ Het betreft onder andere politieagenten, toezichthouders, ambulancepersoneel, brandweerlieden, functionarissen in het openbaar vervoer, advocaten, deurwaarders en onderwijzend personeel. Volgens de minister is extra bescherming van deze personen nodig omdat het in het publiek belang is dat zij hun taak onbelemmerd kunnen uitoefenen en zich moeilijk kunnen onttrekken aan een situatie waarin zij slachtoffer dreigen te worden van geweld.¹⁴¹ Onder de publiek toegankelijke plaats wordt verstaan de openbare ruimte zowel andere voor publiek toegankelijke plaatsen en voor publiek toegankelijke gebouwen zoals winkels, horecagelegenheden, stations, het openbaar vervoer, parkeergarages en publieke gedeelten van ziekenhuizen. Tevens valt hieronder plaatsen die gereguleerd zijn waarbij men een toegangsbewijs nodig heeft zoals evenementen, dansfeesten, museum, kermisterrein, oudejaarsvieringen en andere uitgaansgelegenheden.¹⁴² In de MvT wordt ‘waardoor maatschappelijke onrust is ontstaan’ de vergelijking gemaakt met de verstoring van de openbare orde en verwezen naar het arrest van de Hoge Raad van 30 januari 2007.¹⁴³ In dit arrest wordt het begrip uitgelegd als een verstoring van de normale gang van zaken in of aan de desbetreffende openbare ruimte.¹⁴⁴ De Hoge Raad heeft de ‘verstoring van de (openbare) orde uitgelegd naar normaal spraakgebruik met inachtneming van de specifieke omstandigheden van het geval doordat dit begrip in een algemene plaatselijke verordening niet nader was

¹³⁹ Stb 2014, 316.

¹⁴⁰ Stb. 2014, 176.

¹⁴¹ *Kamerstukken II* 2011/12, 33360, Nr. 3, p. 17-18 (MvT).

¹⁴² *Kamerstukken II* 2011/12, 33360, Nr. 3, p. 16 (MvT) & Rijksoverheid, nieuwsbericht 13 mei 2014 (<http://www.rijksoverheid.nl/nieuws/2014/05/13/eerder-voorlopige-hechtenis-in-combinatie-met-snelrechtzitting.html>).

¹⁴³ HR 30 januari 2007, *LJN*: AZ2104.

¹⁴⁴ *Kamerstukken II* 2011/12, 33360, Nr. 3, p. 16.

omlijnd. In het arrest heeft de Hoge Raad de specifieke omstandigheden beoordeeld in het kader van een politieke demonstratie om negen uur in de ochtend bij de Amerikaanse ambassade in Den Haag alwaar personen over de aldaar geplaatste 'stage-dranghekken' waren geklommen waarna de personen besmeurd met rode verf bij de ingangspoort gingen liggen. Vervolgens heeft er een aanhouding plaatsgevonden die gepaard ging met geschreeuw en commotie in de nabijheid van tevoren ingelichte pers die hiervan foto's maakte.¹⁴⁵ Deze uitleg van maatschappelijke onrust vind ik niet in overeenstemming met de beschrijving in het algemeen deel van de MvT aangezien daarin gesproken wordt over een ernstige verstoring van het publieke leven waardoor grote verontwaardiging ontstaat.¹⁴⁶ Met andere woorden de 'maatschappelijke onrust' is niet strak omlijnd waardoor de interpretatieruimte erg ruim is. De vraag rijst of de uitleg van de term 'maatschappelijke onrust' voldoet aan de bedoelde situaties van 'de verstoring van de openbare orde' als grond van voorlopige hechtenis zoals uitgelegd in rechtspraak van het EHRM? In hoofdstuk 4 wordt de maatschappelijke onrust in het perspectief van de rechtspraak van het EHRM gezet.

2.8 Conclusie

Het hoofdstuk is aangevangen met kritiek dat er een lacune bestaat tussen de theorie en de praktijk. De theorie geeft de indruk dat aan strenge voorwaarden moet zijn voldaan voordat voorlopige hechtenis wordt toegepast. De praktijk laat echter zien dat de wettelijke gronden ruim kunnen worden geïnterpreteerd. De ruimhartige toepassing van voorlopige hechtenis lijkt ingegeven te zijn door niet-wettelijke gronden en de gedachte dat het voorarrest een feitelijk voorschot neemt op de straf die de zittingsrechter uiteindelijk oplegt. Zo kunnen andere gronden de wettelijke gronden domineren zoals speciale preventie, beveiliging van de maatschappij en de vergelding. Overigens blijkt uit de praktijk dat bij de motivering van een bevel van voorlopige hechtenis standaardformulieren worden gebruikt met een abstracte verwijzing naar de ernst van het feit. Het gevolg is dat vaak een concrete relatie ontbreekt tussen de omstandigheden en de gronden van voorlopige hechtenis. In de praktijk heeft het er de schijn van dat de rechters eerder kiezen voor een vrijheidsbeneming om veiligheidsrisico's uit te bannen, dan op basis van de onschuldpresumptie iemand al dan niet onder voorwaarden in vrijheid zijn rechtszaak te laten afwachten. Zodra voorlopige hechtenis gebruikt wordt als een voorschot op een straf, wordt de

¹⁴⁵ HR 30 januari 2007, *LJN: AZ2104*.

¹⁴⁶ *Kamerstukken II 2011/12, 33360, Nr. 3, p. 1*.

onschuldpresumptie genegeerd en wordt de verdachte in feite op basis van het aanwezige bewijs 'veroordeeld' tot een gevangenisstraf. Het lijkt of de rol van de voorlopige hechtenisrechter verschuift van onafhankelijke toetsende staatsautoriteit naar de rol van laatste schakel in de veiligheidsketen.

Verder is het nieuwe artikellid 67a lid 2 sub 4 Sv bedoeld om de voorlopige hechtenis te verruimen voor zaken die bewijstechnisch relatief eenvoudig en snel kunnen worden afgerond. Daarbij beoogt de nieuwe bepaling een snelle berechting van verdachten die verdacht worden van geweldsdelicten in de publieke ruimte en tegen personen met een publieke taak. De term 'maatschappelijke onrust' in de nieuwe bepaling is echter niet strak omliggend waardoor de ruimte voor interpretatie groot is. De vraag die daarbij kan rijzen is of de uitleg van de term 'maatschappelijke onrust' voldoet aan de bedoelde situaties van 'de verstoring van de openbare orde' zoals uitgelegd in rechtspraak van het EHRM. Het nieuwe artikel lijkt na te streven dat de verdachte alvast gestraft wordt voordat het feit wettig en overtuigend is bewezen. De vraag is of een voorschot op de toekomstige gevangenisstraf in strijd is met de rechtspraak van het EHRM.

3. Voorlopige hechtenis in de context van de Europese Unie

3.1 Inleiding

De basis van het internationaal recht wordt gevormd door de soevereiniteit en gelijkwaardigheid van staten.¹⁴⁷ Voor het toepassen van voorlopige hechtenis betekent dat het recht beheerst wordt door verdragen waarbij Nederland als partij is toegetreten. Bij de doorwerking van bepalingen uit de verdragen in de Nederlandse rechtsorde dient onderscheid te worden gemaakt in regelgeving in het kader van internationaal recht en in het kader van de EU. De bepalingen in het kader van internationaal recht kunnen een ieder verbinden op grond van artikel 93 Grondwet nadat zij zijn bekendgemaakt. Zo zijn de mensenrechten op grond van het EVRM van toepassing op voorlopige hechtenis.¹⁴⁸ Het recht van de Europese Unie (EU) werkt door in de Nederlandse rechtsorde op basis van rechtspraak van het Hof van Justitie van de Europese Unie (HvJ EU) zoals bepaald is in de uitspraken 'Van Gend & Loos' en 'Costa/ENEL'. In de 'Van Gend & Loos'-zaak oordeelde het HvJ EU dat binnen de Europese gemeenschap een 'nieuwe rechtsorde' is ontstaan binnen het internationale recht waardoor verbindende bepalingen van EU-recht rechtstreekse werking hebben.¹⁴⁹ En in de 'Costa/Enel'-zaak kende het HvJ EU voorrang toe aan het Europees recht op grond van de eigen rechtsorde boven het recht van lidstaten.¹⁵⁰ Voor voorlopige hechtenis betekent dat de bindende bepalingen uit het Verdrag inzake de Europese Unie (VEU) en het Verdrag betreffende de werking van de Europese Unie (VWEU) direct van toepassing zijn in Nederland.¹⁵¹

3.2 Europese Unie

Nederland is een lidstaat van de Europese Unie,¹⁵² en het gemeenschapsrecht wordt zoals hierboven is gebleken vormgegeven door het VEU en het VWEU en heeft geleid tot een relatief geïntegreerde rechtsorde. De EU heeft namelijk een vergaande bevoegdheid van de lidstaten verkregen waardoor het is ontwikkeld tot een supranationale rechtsorde.¹⁵³ Het recht van de EU kan worden omschreven als "het geheel of systeem van bindende regels betreffende doelstelling, inrichting en

¹⁴⁷ Shaw 2008, p. 645 & Nollkaemper 2011, p. 66-67.

¹⁴⁸ Lidstaten Raad van Europa, geraadpleegd op 9 augustus 2014 (<http://www.coe.int/en/web/portal/country-profiles>).

¹⁴⁹ Zaak 26/62 Van Gend & Loos Jur. 1963, 1.

¹⁵⁰ Zaak 6/64 Costa/ENEL Jur. 1964, 1201.

¹⁵¹ Lidstaten Europese Unie, geraadpleegd op 9 augustus 2014

(<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/europese-unie/vraag-en-antwoord/welke-landen-behoren-tot-de-europese-unie-eu-en-de-europese-economische-ruimte-eer.html>).

¹⁵² Lidstaten Europese Unie, geraadpleegd op 9 augustus 2014

(<http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/europese-unie/vraag-en-antwoord/welke-landen-behoren-tot-de-europese-unie-eu-en-de-europese-economische-ruimte-eer.html>).

¹⁵³ Nollkaemper 2011, p. 44.

functioneren van de Europese Unie”.¹⁵⁴ Om die reden is het gemeenschapsrecht van de EU van toepassing op voorlopige hechtenis. Een belangrijke stap in de ontwikkeling van voorlopige hechtenis is het besluit van de Europese Raad in 1999 te Tampere geweest. Hierin is besloten om op het gebied van politie, justitie en binnenlandse zaken in Europa nauwer samen te werken, onder meer door het stellen van minimumvoorschriften ter bevordering van de wederzijdse erkenning van rechterlijke beslissingen uit de lidstaten.¹⁵⁵ De wederzijdse erkenning houdt in dat Europese lidstaten in beginsel verplicht zijn elkaar bijstand te verlenen.¹⁵⁶ Het primaire recht van de EU wordt gevormd door verdragen en kan beschouwd worden als een soort constitutioneel recht van de EU en het secundaire recht komt voort uit de verdragen waarin een bevoegdheid wordt gedelegeerd. Op grond van artikel 288 VWEU kunnen instellingen van de EU secundair recht vaststellen zoals verordeningen, richtlijnen, besluiten, aanbevelingen en adviezen. Voor de harmonisatie van wetgeving met betrekking tot nationaal straf- en strafprocesrecht werd veelal door de Raad het rechtsinstrument kaderbesluit gebruikt.¹⁵⁷ Het Verdrag van Lissabon is voor de ontwikkeling van de strafrechtelijke samenwerking binnen de Europese Unie belangrijk geweest. Zo is in dit verdrag de pijlerstructuur afgeschaft.¹⁵⁸ De voormalige derde pijler waarin de politieke en justitiële samenwerking in strafzaken was geregeld, is opgenomen in het VWEU.¹⁵⁹ Daarnaast zijn de secundaire rechtsbronnen uit de pijlerstructuur bestaande uit gemeenschappelijke standpunten, kaderbesluiten, besluiten en overeenkomsten vervangen door het rechtsinstrumentarium van artikelen 288-291 VWEU.¹⁶⁰ Onder meer is het kaderbesluit afgeschaft en vervangen door het rechtsinstrument de richtlijn. Het verschil tussen het kaderbesluit en de richtlijn is dat het kaderbesluit geen rechtstreekse werking had.¹⁶¹ Een richtlijn is op grond van artikel 288 VWEU verbindend ten aanzien van het te bereiken resultaat voor elke lidstaat waarvoor zij bestemd is, doch aan de nationale instanties wordt de bevoegdheid gelaten vorm en middelen te kiezen. Het doel van de richtlijn is om de wetgeving van de lidstaten op elkaar af te stemmen en minimumvoorschriften vast te stellen.¹⁶² In beginsel geldt de Europese richtlijn niet rechtstreeks voor de burgers. Maar als de

¹⁵⁴ Eijsbouts e.a. 2010, p. 3.

¹⁵⁵ Tampere 15 en 16 oktober 1999 (http://www.europarl.europa.eu/summits/tam_nl.htm).

¹⁵⁶ Van Sliedregt, Sjöcrona & Orië 2008, p. 95.

¹⁵⁷ Lauwaars & Timmermans 2003, p. 116-117.

¹⁵⁸ Verdrag van Lisabon, 13 december 2007, PbEU C 306/17d (<http://eur-lex.europa.eu/legal-content/NL/TXT/HTML/?uri=OJ:C:2007:306:FULL&from=NL>).

¹⁵⁹ Eijsbouts e.a. 2010, p. 58.

¹⁶⁰ Eijsbouts e.a. 2010, p. 57-58.

¹⁶¹ Lauwaars & Timmermans 2003, p. 117.

¹⁶² Artikel 82 lid 2 sub b VWEU.

nationale overheid de einddatum voor de implementatie van de richtlijn heeft overschreden, kunnen particulieren zich beroepen op de bepalingen uit de richtlijn. Mits de bepalingen van de betreffende richtlijn voldoende nauwkeurig zijn omschreven.¹⁶³ Hoewel de kaderbesluiten zijn afgeschaft, blijven de rechtsgevolgen op grond van een overgangsregeling met betrekking tot de politie- en justitiële samenwerking van kracht.¹⁶⁴

3.3 Kaderbesluit 2009/829/JBZ

Op 23 oktober 2009 is het Kaderbesluit 2009/829/JBZ inzake de toepassing, tussen de lidstaten van de Europese Unie, van het beginsel van wederzijdse erkenning op beslissingen inzake toezichtmaatregelen als alternatief voor voorlopige hechtenis vastgesteld.¹⁶⁵ Het kaderbesluit heeft tot doel een samenwerking tussen lidstaten bij de tenuitvoerlegging van toezichtmaatregelen als alternatief of als voorwaarde van de schorsing van voorlopige hechtenis.¹⁶⁶ De achterliggende doelen van het kaderbesluit zijn: 1) het bieden van een betere bescherming aan slachtoffers en de burgers in de maatschappij door een persoon onder toezicht te stellen aan de autoriteiten in de lidstaat waarin hij verblijft in afwachting van zijn overlevering aan een andere lidstaat; 2) het vermoeden van onschuld te versterken door niet-vrijheid berovende maatregelen te bevorderen en een samenwerking tussen lidstaten te bewerkstelligen met betrekking tot alternatieven voor voorlopige hechtenis in afwachting van een rechterlijke beslissing; 3) het voorkomen dat in een lidstaat van de EU een niet-ingezetene anders wordt behandeld dan een ingezetene.¹⁶⁷ Het risico dat de niet-ingezetene verdachte vlucht wordt in het algemeen groter geacht dan bij een ingezetene verdachte.¹⁶⁸ Om die reden is de kans groter dat niet-ingezetenen in voorlopige hechtenis worden genomen met name voor feiten die minder ernstig zijn.¹⁶⁹ Het kaderbesluit vergroot de gelijke behandeling van de niet-ingezetene verdachte doordat met de toezichtmaatregelen de rechtsgang kan worden verzekerd.

¹⁶³ HvJ EG 24 juli 1982, nr. C-8/81 (arrest Becker) & HvJ EG 14 juli 1994, nr. C-91/92 (arrest Faccini Dori arrest).

¹⁶⁴ Overgangsregeling, Verdrag van Lissabon Protocol Nr. 36 art. 9 & 10 (http://www.europa-nu.nl/id/vibzn4gtmtz6/titel_vii_overgangsbepalingen_inzake_de).

¹⁶⁵ Kaderbesluit 2009/829/JBZ van de Raad van 23 oktober 2009 (PbEU 2009, L 294/20) (http://www.eerstekamer.nl/documenteu/pb_eu_l294_kaderbesluit_eu_nr_2009/f=vj9uc582pnxf.pdf).

¹⁶⁶ Kamerstukken II 2012/13, 33422, Nr. 3, p. 1 (MvT).

¹⁶⁷ Kaderbesluit 2009/829/JBZ van de Raad van 23 oktober 2009, par. 3-5.

¹⁶⁸ Kamerstukken II 2012/13, 33422, Nr. 6, p. 5 (NV II).

¹⁶⁹ Kaderbesluit 2009/829/JBZ van de Raad van 23 oktober 2009, par 13.

In de kern houdt de regeling van het kaderbesluit het volgende in: Als in een lidstaat een toezichtmaatregel als alternatief voor voorlopige hechtenis is opgelegd, kan deze beslissing aan andere lidstaat worden gezonden alwaar de verdachte verblijft of zijn vaste woonplaats heeft. Het uitgangspunt van het kaderbesluit is dat toezichtmaatregelen als alternatief van voorlopige hechtenis worden opgelegd.¹⁷⁰ In beginsel is de lidstaat verplicht de toezichtmaatregel te erkennen als alternatief voor voorlopige hechtenis en toezicht te houden op de naleving daarvan. Het toezicht op het alternatief valt dus onder het rechtsregime van de lidstaat waar de verdachte verblijft. Niettemin blijft de lidstaat waar het strafproces is ingesteld bevoegd om alle beslissingen inzake de voorlopige hechtenis te nemen. Het is dus niet nodig dat eerst voorlopige hechtenis wordt opgelegd en die vervolgens te schorsen om alternatieven te kunnen toepassen. In het geval dat de verdachte zijn verplichtingen niet nakomt, is het mogelijk om op grond van een Europees aanhoudingsbevel hem aan te houden en over te leveren aan de lidstaat alwaar het strafproces plaatsvindt.¹⁷¹

3.3.1 Toezichtmaatregelen

Op grond van artikel 4 van het Kaderbesluit wordt onder toezichtmaatregelen verstaan verplichtingen en instructies die volgens het nationale recht en de procedures van de beslissingsstaat aan een natuurlijk persoon worden opgelegd. De beslissingsstaat is de lidstaat waar de beslissing inzake toezichtmaatregelen is gegeven en de tenuitvoerleggingsstaat is de lidstaat waar op de naleving van de toezichtmaatregelen wordt toegezien. Op grond van artikel 8 van het Kaderbesluit zijn de volgende toezichtmaatregelen als alternatief voor voorlopige hechtenis mogelijk:

- a) de verplichting van de betrokkene om de bevoegde autoriteit van de tenuitvoerleggingsstaat in kennis te stellen van elke wijziging van zijn verblijfplaats met name met het oog op toezending van de oproeping om tijdens de strafprocedure in rechte te verschijnen;
- b) het verbod om bepaalde locaties, plaatsen of afgebakende gebieden in de beslissingsstaat of in de tenuitvoerleggingsstaat te betreden;
- c) de verplichting om, in voorkomende geval gedurende aangegeven perioden, op een aangegeven plaats te blijven;

¹⁷⁰ Kaderbesluit 2009/829/JBZ van de Raad van 23 oktober 2009, par 4.

¹⁷¹ Kaderbesluit 2009/829/JBZ van de Raad van 23 oktober 2009 (PbEU 2009, L 294/20).

(http://www.eerstekamer.nl/documenteu/pb_eu_l294_kaderbesluit_eu_nr_2009/f=vj9uc582pnxf.pdf).

- d) de verplichting houdende beperking van het recht om het grondgebied van de tenuitvoerleggingsstaat te verlaten;
- e) de verplichting zich op gezette tijden bij een bepaalde autoriteit te melden;
- f) de verplichting contact met bepaalde personen te vermijden in verband met de vermeende strafbare feiten.

Indien een lidstaat daartoe bereid is en dit heeft medegedeeld aan het secretariaat-generaal van de Raad, kan hij naast de bovenvermelde toezichtmaatregelen op grond van artikel 8 lid 2 van het Kaderbesluit ook toezicht houden op de volgende maatregelen:

- a) het verbod om bepaalde activiteiten die verband houden met de vermeende strafbare feiten te verrichten, waarbij het onder meer kan gaan om een bepaald beroep of werkterrein;
- b) een rijverbod;
- c) de verplichting om in een bepaald aantal termijnen of in één keer, een som geld te storten of een andere waarborg te verstrekken;
- d) de verplichting om een therapie of verslavingsbehandeling te ondergaan;
- e) de verplichting contact te vermijden met bepaalde voorwerpen in verband met de vermeende strafbare feiten.

Indien de aard van de toezichtmaatregel onverenigbaar is met het recht van de tenuitvoerleggingsstaat, is in artikel 13 van het Kaderbesluit geregeld dat de bevoegde autoriteit de maatregel kan aanpassen aan het soort van toezichtmaatregelen die volgens het recht van de tenuitvoerleggingsstaat voor vergelijkbare strafbare feiten geldt. Op de voorwaarde dat de aangepaste toezichtmaatregel niet strenger mag zijn dan de oorspronkelijk opgelegde maatregel, moet de aangepaste toezichtmaatregel zoveel mogelijk overeenkomen met de in de beslissingsstaat opgelegde toezichtmaatregel.

3.3.2 Wet implementatie kaderbesluit

In artikel 27 van het Kaderbesluit staat dat op 1 december 2012 de regelgeving uit het besluit moet zijn geïmplementeerd in de wetgeving van de lidstaten. De geplande datum is door Nederland niet gehaald. Uiteindelijk is op 5 juni 2013 de Wet tot implementatie van het kaderbesluit aangenomen en is met ingang van 1 november 2013 in werking getreden. Voor de Europese samenwerking heeft de wetgever gekozen om een extra boek toe te voegen aan het Wetboek van Strafvordering,

namelijk het Vijfde Boek: 'Internationale en Europese strafvordering en samenwerking'.¹⁷² In de derde titel van dit boek wordt de 'Wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging van bevelen betreffende de voorlopige hechtenis tussen de lidstaten van de Europese Unie' uiteengezet. De toezichtmaatregelen uit artikel 8 lid 1 van het Kaderbesluit zijn overgenomen in een nieuw artikel 5:3:3 lid 1 Sv. Overigens is aan deze bepaling een extra sub (g) toegevoegd om eventuele 'andere toezichtmaatregelen' van de uitvaardigende staat te kunnen uitvoeren. In het tweede lid staat dat bij algemene maatregelen van bestuur toezichtmaatregelen als bedoeld in sub g worden aangewezen, voor zover het Nederland als uitvoerende lidstaat betreft. Bijvoorbeeld: elektronisch toezicht staat niet in het kaderbesluit vermeld omdat in veel Europese landen het elektronisch toezicht nog niet is gerealiseerd.¹⁷³ In Nederland kan 'het ondergaan van elektronisch toezicht' op grond van artikel 5:3:3 lid 2 Sv middels een algemene maatregel van bestuur worden opgelegd.¹⁷⁴ Verder staat in de MvT dat een belangrijk doel is bij de implementatie van het kaderbesluit dat een normale rechtsgang wordt gegarandeerd door de verdachte aanwezig te laten zijn op het onderzoek terechtzitting.¹⁷⁵ In het geval de verdachte niet vrijwillig terugkeert naar de beslissingsstaat voor de terechtzitting hetzij de opgelegde toezichtmaatregelen niet naleeft, kan er een aanhoudingsbevel tegen de verdachte worden uitgevaardigd waardoor hij na aanhouding kan worden overgeleverd.¹⁷⁶

Op grond van de eerder vermelde nieuwe titel in het Wetboek van Strafvordering worden toezichtmaatregelen erkend die aan een verdachte zijn opgelegd als alternatief voor voorlopige hechtenis of als voorwaarde van de schorsing van de voorlopige hechtenis.¹⁷⁷ Dat betekent dat in Nederland twee onderscheiden regimes aanwezig zijn voor het toepassen van toezichtmaatregelen. Ten eerste de tenuitvoerlegging van buitenlandse toezichtbeslissingen waarbij de alternatieven van voorlopige hechtenis direct kunnen worden toegepast.¹⁷⁸ En ten tweede de tenuitvoerlegging van Nederlandse bevelen tot schorsing van de voorlopige hechtenis in het buitenland waarbij eerst de voorlopige hechtenis geschorst moet worden voordat alternatieven kunnen worden toegepast.¹⁷⁹ Het onderscheid in regimes kan leiden tot

¹⁷² Het bestaande vijfde boek is daarbij vernummerd tot het zesde boek.

¹⁷³ *Kamerstukken II* 2012/13, 33422, Nr. 3, p. 14 (MvT).

¹⁷⁴ *Stb.* 2013, 322.

¹⁷⁵ *Kamerstukken II* 2012/13, 33422, Nr. 3, p. 3 (MvT).

¹⁷⁶ Artikelen 18 lid 1 sub c & 21 lid 1 Kaderbesluit 2009/829/JBZ.

¹⁷⁷ *Stb.* 2013, 250.

¹⁷⁸ Tweede afdeling van Titel 3 van het nieuwe Vijfde Boek van het Wetboek van Strafvordering.

¹⁷⁹ Derde afdeling van Titel 3 van het nieuwe Vijfde Boek van het Wetboek van Strafvordering.

rechtsongelijkheid aangezien het uitgangspunt van het kaderbesluit is dat toezichtmaatregelen als alternatief van voorlopige hechtenis worden opgelegd.¹⁸⁰ In een andere lidstaat kan dus direct een toezichtmaatregel worden opgelegd aan een Nederlander die vervolgd wordt zonder dat eerst voorlopige hechtenis is bevolen. Het kan dus afhankelijk zijn van de nationale wet of een lidstaat direct een toezichtmaatregel oplegt of voorlopige hechtenis toepast. In diverse Europese landen zijn de alternatieven niet in de wet opgenomen en wordt het toepassen daarvan overgelaten aan discretionaire bevoegdheid van de beslissende autoriteiten. In België kan bijvoorbeeld een onderzoeksrechter besluiten om de verdachte in vrijheid te stellen onder voorwaarden van toezichtmaatregelen.¹⁸¹ Om te voldoen aan het uitgangspunt van het kaderbesluit en rechtsongelijkheid in de lidstaten van de EU te voorkomen zou in alle lidstaten eerst een toezichtmaatregel moeten worden overwogen voordat voorlopige hechtenis wordt toegepast.

3.4 Conclusie

De EU heeft zich ontwikkeld tot een supranationale rechtsorde en op het beleidsgebied van politie, justitie en binnenlandse zaken hebben de lidstaten besloten nauwer samen te werken. Middels richtlijnen (voorheen: kaderbesluiten) wordt de wetgeving van lidstaten mede op elkaar afgestemd. Lidstaten van de EU zijn verplicht om elkaar bijstand te verlenen op grond van het beginsel van wederzijdse erkenning. Met het Verdrag van Lissabon is de pijlerstructuur van de EU afgeschaft en is het kaderbesluit vervangen door de richtlijn. Hoewel de kaderbesluiten zijn afgeschaft, blijven de rechtsgevolgen op grond van een overgangsregeling van kracht. In de derde titel van nieuwe Vijfde Boek in het Wet van Strafvordering is het Kaderbesluit 2009/829/JBZ geïmplementeerd en is getiteld 'Wederzijdse erkenning en tenuitvoerlegging van bevelen betreffende de voorlopige hechtenis tussen de lidstaten van de Europese Unie'. Het kaderbesluit heeft tot doel een samenwerking tussen lidstaten bij de tenuitvoerlegging van toezichtmaatregelen als alternatief voor voorlopige hechtenis of als voorwaarde van de schorsing van voorlopige hechtenis. Om de rechtsgelijkheid tussen Europese landen te verzekeren zou Nederland een bepaling in strafvordering kunnen opnemen zodat eerst een alternatief aan de orde komt voordat voorlopige hechtenis wordt overwogen.

¹⁸⁰ Kaderbesluit 2009/829/JBZ van de Raad van 23 oktober 2009, par 4.

¹⁸¹ Kalmthout, Knapen & Morgenstern 2009, p. 92.

4 Voorlopige hechtenis in de context van het EVRM

4.1 Inleiding

Het EVRM is gesloten in 1949 door een samenwerking van Europese landen in de Raad van Europa naar aanleiding van de gruwelijkheden van de Tweede Wereldoorlog. De Raad van Europa bestaat momenteel uit 47 Europese landen en heeft tot doel de gemeenschappelijke traditie en gedachte over de democratie, de mensenrechten en de eenheid binnen Europa te bevorderen.¹⁸² Op 3 september 1953 is het EVRM inwerking getreden nadat de landen van de Raad van Europa zijn toegetreden. In de periode daarna zijn de Midden- en Oost-Europese landen aangesloten bij het EVRM¹⁸³ en is de EU momenteel bezig met een toetredingsprocedure.¹⁸⁴ Dat Nederland partij is bij het EVRM heeft de volgende gevolgen: Ten eerste op grond van artikel 93 Grondwet werken verbindende bepalingen van het EVRM door in het Nederlands strafprocesrecht. Dat betekent dat de bepalingen van verdragen niet eerst hoeven te worden getransformeerd in de Nederlandse wet. Ten tweede vinden op grond van artikel 94 Grondwet binnen het Koninkrijk geldende wettelijke voorschriften geen toepassing indien deze toepassing niet verenigbaar is met een ieder verbindende bepalingen van verdragen en van besluiten van volkenrechtelijke organisaties. Verbindende bepalingen uit het EVRM hebben dus voorrang op de Nederlandse wet.

4.2 Recht op persoonlijke vrijheid

Op grond van artikel 5 lid 1 EVRM mag niemand van zijn vrijheid worden benomen behalve in de gevallen die in deze verdragsbepaling staan opgesomd. Heel kort geformuleerd is een vrijheidsbeneming in de volgende gevallen mogelijk: a) na veroordeling door de rechter, b) gijzeling op grond van een gerechtelijk bevel, c) voorarrest, d) minderjarige: ter opvoeding, e) geesteszieken, verslaafden, landlopers en lijdens aan besmettelijke ziekten, en f) voor een uitlevering. Voor deze scriptie is met name sub c van belang omdat de inhoud daarvan betrekking heeft op het voorarrest. Hoewel het vrijheidsbegrip van artikel 5 EVRM wordt uitgelegd als het opsluiten van personen in een afgesloten ruimte, is er wel beperkt ruimte voor interpretatie. Zo kan ook van een vrijheidsbeneming worden gesproken wanneer een verdachte gedurende

¹⁸² EVRM, 3 september 1953 (http://www.echr.coe.int/Documents/Convention_NLD.pdf).

¹⁸³ Lidstaten EVRM, geraadpleegd op 21 juni 2014

(http://www.echr.coe.int/Documents/2010_Expo_50years_02_ENG.pdf).

¹⁸⁴ Artikel 6 lid 2 VEU & Website Eerste Kamer der Staten Generaal, toetreding van de EU tot Europees Verdrag van de rechten van de mens, geraadpleegd op 21 juni 2014 (http://www.eerstekamer.nl/eu/thema/toetreding_van_de_eu_tot_het).

de nachtelijke uren wordt opgesloten.¹⁸⁵ Of het elektronisch huisarrest onder het begrip vrijheidsbeneming valt is afhankelijk van diverse factoren zoals de intensiteit en duur van de maatregel bijvoorbeeld of de verdachte bezoek mag ontvangen en/of hij op bepaalde tijden zijn huis mag verlaten.¹⁸⁶

Uit de omschrijving van artikel 5 EVRM blijkt dat een vrijheidsbeneming uitsluitend mag plaatsvinden onder strikte voorwaarden gebaseerd op een (nationaal) wettelijke procedure die in overeenstemming is met de beginselen van het recht.¹⁸⁷ Dat de vrijheidsbeneming een strikt karakter heeft, wordt onder meer duidelijk in de vergelijking met de uitzondering van artikel 8 lid 2 EVRM (recht op privacy). Daarin staan de uitzonderingen namelijk ruim omschreven met de termen 'rechten van anderen' en de 'algemene veiligheid'. Dit in vergelijking met de strikte en concrete omschrijving van artikel 5 lid 1 sub c EVRM: "indien hij op rechtmatige wijze is gearresteerd of gedetineerd teneinde voor de bevoegde rechterlijke instantie te worden geleid, wanneer er een redelijke verdenking bestaat, dat hij een strafbaar feit heeft begaan of indien het redelijkerwijs noodzakelijk is hem te beletten een strafbaar feit te begaan of te ontvluchten nadat hij dit heeft begaan." Verder moet artikel 5 lid 1 sub c EVRM in samenhang gezien worden met artikel 5 lid 3 EVRM.¹⁸⁸ In lid 3 is namelijk bepaald dat "een ieder die is gearresteerd of gedetineerd, overeenkomstig lid 1 sub c van dit artikel, moet onverwijld voor een rechter worden geleid of voor een andere magistraat die door de wet bevoegd verklaard is rechterlijke macht uit te oefenen en heeft het recht binnen een redelijke termijn berecht te worden of hangende het proces in vrijheid te worden gesteld. De invrijheidstelling kan afhankelijk worden gesteld van een waarborg voor de verschijning van de betrokkene ter terechtzitting." Het toepassen van voorlopige hechtenis moet dus gerelateerd zijn aan een strafvorderlijke procedure of aan een latere berechting.¹⁸⁹

Verder blijkt het strikte karakter van artikel 5 EVRM uit de gebezigde termen 'in accordance with a procedure prescribed by law' en 'lawful' is. Het begrip 'law' heeft volgens het EVRM de betekenis van het 'recht' in plaats van 'de wet'. Om die reden valt onder het 'law'-begrip het geschreven (nationaal) recht, jurisprudentie,

¹⁸⁵ EHRM 8 juni 1976, Appl. no(s) 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 & 5370/72 (Engel and others v. Nederland), par. 60-62.

¹⁸⁶ EHRM 8 juni 1976, Appl. no(s) 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 & 5370/72 (Engel and others v. Nederland), par. 59 & Harteveld e.a. 2004, p. 36.

¹⁸⁷ Harteveld e.a. 2004, p. 38.

¹⁸⁸ Harteveld e.a. 2004, p. 48.

¹⁸⁹ Harteveld e.a. 2004, p. 49-51.

ongeschreven recht en in bepaalde gevallen ook het beleid van overheidsinstanties.¹⁹⁰ Een voorwaarde bij het 'law'-begrip is dat de regels voldoende toegankelijk, nauwkeurig en duidelijk zijn zodat de gevolgen in geval van een overtreding van een strafbepaling voor de burger voorzienbaar zijn. Daar komt nog bij dat de nationale wet van voldoende kwaliteit dient te zijn en moet voldoen aan de beginselen van een democratische rechtsstaat.¹⁹¹ Het EHRM stelt de eis dat de nationale wetgeving voldoende voorzienbaar en voorspelbaar is (de 'foreseeability'). Dit betreft het legaliteitsbeginsel dat voortkomt uit het klassieke 'lex certa'-beginsel dat inhoudt dat strafbepalingen scherp omschreven moeten zijn waardoor het voor personen voldoende voorzienbaar is wat het gevolgen kunnen zijn als zij zich niet aan de wet houden. Het legaliteitsbeginsel heeft een tweeledige functie namelijk ten eerste een grondslag voor overheidsbevoegdheden en ten tweede een waarborg tegen willekeurig overheidsoptreden.¹⁹² Het doel van de vereisten van artikel 5 lid 1 en 3 EVRM is om het individu te beschermen tegen willekeur,¹⁹³ en ter voorkoming dat de verdachte uitsluitend op basis van een beslissing van de uitvoerende macht voor langere tijd wordt vastgehouden.¹⁹⁴ Een inbreuk op het recht van de persoonlijke vrijheid kan dus alleen op een voldoende duidelijk omschreven wettelijke bepaling.¹⁹⁵

Een voorwaarde voor een rechtvaardige inbreuk op het recht van de persoonlijke vrijheid is dat er een redelijke verdenking bestaat dat een verdachte een strafbaar feit heeft gepleegd. De verdenking moet gebaseerd zijn op voldoende objectieve concrete feiten en relevante omstandigheden. Met andere woorden een objectieve waarnemer moet redelijkerwijs het vermoeden krijgen dat de verdachte het strafbare feit heeft gepleegd. Het is niet noodzakelijk dat de politie al voldoende bewijs heeft op het niveau dat het strafbare feit wettig en overtuigend kan worden bewezen zoals dat nodig is voor een veroordeling bij de zittingsrechter.¹⁹⁶ Een bijkomende voorwaarde is dat de vrijheidsbeneming noodzakelijk moet zijn voor het doel van voorlopige

¹⁹⁰ EHRM 8 november 2001, Appl. no. 43626/98 (Laumont v. Frankrijk), par. 43.

¹⁹¹ EHRM 25 juni 1996, Appl. no. 19776/92 (Amuur v. Frankrijk), par. 53; EHRM 5 februari 2002, Appl. no. 51564/99 (Čonka v. België), par. 39 & EHRM 11 oktober 2007, Appl. no. 656/06 (Nasrulloev v. Rusland), par. 71.

¹⁹² De Hullu 2012, p. 90.

¹⁹³ EHRM 11 oktober 2007, Appl. no. 656/06 (Nasrulloev v. Rusland), par. 71; EHRM 12 juni 2014, Appl. no. 32863/05 (L.M. v. Slovenië), par. 121 & EHRM 28 mei 2014, Appl. No. 62892/12 (Akram Karimov v. Rusland), par. 144.

¹⁹⁴ Harteveld e.a. 2004, p. 48.

¹⁹⁵ EHRM 25 juni 1996, Appl. no. 19776/92 (Amuur v. Frankrijk), par. 50.

¹⁹⁶ EHRM 29 november 1988, Appl. no. 11209/84, 11234/84, 11266/84 & 11386/85 (Brogan v. Groot Brittannië), par. 53 & EHRM 22 mei 2014, Appl. No. 15172/13 (Ilgar Mammadov v. Azerbaidjan), par. 87-89.

hechtenis.¹⁹⁷ Hieruit kan worden afgeleid dat een proportionaliteits- en een subsidiariteitstoets van de rechter wordt verlangd.¹⁹⁸ Uit de rechtspraak van het EHRM blijkt dat de rechter bij het toepassen van voorlopige hechtenis de feitelijke situatie van verdachte moet toetsen aan artikel 5 EVRM.¹⁹⁹ Samengevat: voorlopige hechtenis kan alleen worden toegepast indien er sprake is van een redelijke verdenking dat de verdachte een strafbaar feit heeft gepleegd en op grond van een nationale wet. Daarbij is het een vereiste dat de nationale bepalingen omtrent voorlopige hechtenis voorzienbaar en voorspelbaar zijn waardoor burgers voldoende beschermd worden tegen willekeur.

4.3 Rechtsmiddel

Om de rechtsgang van het EVRM te waarborgen is het Europees Hof voor de Rechten van de Mens ingesteld.²⁰⁰ In artikel 13 van het EVRM staat dat een ieder recht heeft op een effectief rechtsmiddel zodra zijn rechten en vrijheden zijn geschonden door personen in de uitoefening van hun ambtelijke functie. Een lidstaat van het EVRM is naast de inhoud van de wetgeving in formele zin onder meer verantwoordelijk voor de uitoefening van het overheidsgezag door de uitvoerende en rechtsprekende macht.²⁰¹ Op grond van artikel 34 EVRM kunnen burgers klachten indienen wegens de schending van normen van het EVRM.²⁰² Voordat een klacht in behandeling wordt genomen moet aan een aantal voorwaarden worden voldaan. Zo dient op grond van artikel 45 lid 1 en 2 Reglement EHRM de klacht schriftelijk te worden ingediend bij de Griffier van het Hof.²⁰³ Op grond van artikel 47 Reglement EHRM moet de klacht bestaan uit de feiten, de geschonden bepalingen van het EVRM, welke rechtsmiddelen de klager heeft aangewend en wat de beslissingen zijn geweest van nationale gerechtelijke instanties. Verder moet de klager kopieën van de nationale uitspraken bij de klacht voegen en zijn identiteit en de naam van de beschuldigde staat kenbaar maken.²⁰⁴ Op grond van artikel 35 lid 1 EVRM moeten alle nationale rechtsmiddelen

¹⁹⁷ EHRM 27 juli 2003, Appl. no(s) 46133/99 & 48183/99 (Smirnova v. Russia), par. 63.

¹⁹⁸ Advies RvdR 2011, p. 5.

¹⁹⁹ EHRM 27 augustus 1992, Appl. no. 12850/87 (Tomasi v. Frankrijk), par. 91; EHRM 11 oktober 2007, Appl. no. 656/06 (Nasrulloev v. Rusland), par. 70 & EHRM 5 februari 2013, Appl. no. 67286/10 (Zokhidov v. Rusland), par. 150.

²⁰⁰ EHRM (http://www.europa-nu.nl/id/vg9hmmms5gzvv/europese_hof_voor_de_rechten_van_de_mens).

²⁰¹ Harteveld e.a. 2004, p. 22.

²⁰² Shaw 2008, p. 351 en Elfde Protocol bij EVRM (http://wetten.overheid.nl/BWBV0001271/geldigheidsdatum_08-06-2014).

²⁰³ Harteveld e.e. 2004, p. 21.

²⁰⁴ Reglement EHRM (http://www.echr.coe.int/Documents/Rules_Court_ENG.pdf).

zijn uitgeput en de klacht binnen een termijn van zes maanden na de datum van de definitieve nationale beslissing zijn ingediend. Tot slot kan een lidstaat aansprakelijk worden gesteld als het EHRM een schending van een grondrecht van een klager heeft vastgesteld.

4.4 Rechtspraak EHRM

De rechtspraak van het EHRM bepaalt mede hoe verdragsbepalingen van het EVRM moeten worden uitgelegd. Verdragsbepalingen worden onder meer op grond van artikel 31 lid 1 WVV te goede trouw uitgelegd overeenkomstig de gewone betekenis van termen van het Verdrag in hun context en in het licht van voorwerp en doel van het Verdrag. In het tweede lid van dit artikel wordt aangegeven wat de context inhoudt namelijk de tekst, de preambule, de bijlagen en nadere overeenkomsten tussen verdragspartijen. De normen die uit de rechtspraak van EHRM voortkomen werken door in de diverse rechtsgebieden van de lidstaten.²⁰⁵ Dat betekent onder meer dat de Nederlandse rechter deze normen moet toepassen. Ook als het een uitspraak betreft die gericht is tot een andere lidstaat van het EVRM voor zover de uitspraak normen bevat met betrekking tot de bepalingen van het Verdrag.²⁰⁶ Op grond van artikel 46 EVRM zijn de lidstaten verplicht zich te houden aan de einduitspraken van het Hof in de zaken waarbij de landen partij zijn. De einduitspraken van het EHRM worden mede toegezonden aan het Comité van Ministers van de Raad van Europa (het Comité) dat toeziet op de tenuitvoerlegging daarvan. In het geval van een veroordeling van een staat stelt het Comité in een resolutie vast of de staat maatregelen heeft genomen om te voldoen aan de uitspraak van het Hof.²⁰⁷ Naast de vergaande stap van het schorsen als lidstaat van de Raad van Europa kan het Comité echter alleen politieke druk uitoefenen op een inbreuk makende lidstaat.²⁰⁸

Uit de analyse van de rechtspraak blijkt dat er vier fundamentele gronden zijn ontwikkeld op basis waarvan het gerechtvaardigd is om een verdachte in voorlopige hechtenis te stellen waartegen een sterk vermoeden bestaat dat hij een strafbaar feit heeft gepleegd,²⁰⁹ namelijk: 1) het voorkomen dat de verdachte niet ter terechtzitting

²⁰⁵ Kortmann 2008, p. 133-134 & Horbach, Lefeber & Ribbelink 2007, p. 478.

²⁰⁶ Van Kempen 2012, p. 541.

²⁰⁷ Harteveld e.a. 2004, p. 29.

²⁰⁸ Nollkaemper 2011, p. 472 & Comité van Ministers van de Raad van Europa (http://www.europa-nu.nl/id/vgbmfywu7lyf/comite_van_ministers_van_de_raad_van#p2).

²⁰⁹ EHRM 8 april 2014, Appl. no. 44837/08 (Minasyan v. Armenië), par. 62.

verschijnt (vluchtgevaar),²¹⁰ 2) het risico dat de verdachte zou interfereren met de rechtsbedeling (collusiegevaar),²¹¹ 3) het voorkomen dat de verdachte opnieuw strafbare feiten pleegt (recidivegevaar),²¹² en 4) het voorkomen dat de verdachte de openbare orde verstoort (geschokte rechtsorde).²¹³

4.4.1 Voorlopige hechtenis

Het EVRM en het EHRM maken geen onderscheid tussen de verschillende soorten bevelen van voorlopige hechtenis zoals het opleggen, het verlengen of het schorsen.²¹⁴ Dat betekent dat de normen van het EVRM en EHRM betrekking hebben op alle bovengenoemde bevelen. Bij het toepassen van voorlopige hechtenis is het uitgangspunt van het EHRM dat een verdachte op grond van artikel 5 lid 3 EVRM zijn berechting in vrijheid dient af te wachten tenzij er ‘relevante en voldoende’ gronden zijn om hem zijn vrijheid te benemen. Dit staat in de volgende overweging van het EHRM: “A person charged with an offence must always be released pending trial unless the State can show that there are ‘relevant and sufficient’ reasons to justify the continued detention.”²¹⁵ Uit de rechtspraak blijkt ook dat de rechter een grond van voorlopige hechtenis niet uitsluitend mag aannemen vanuit een abstract oogpunt of een algemene veronderstelling waarbij alleen rekening wordt gehouden met de ernst van het strafbare feit of met de te verwachten ‘hoge’ straf. Het toepassen van voorlopige hechtenis zal dus gerechtvaardigd moeten worden door het algemeen belang. Daarbij weegt de rechter het algemeen belang en het aanwezige bewijs in verhouding tot het fundamentele recht op de persoonlijke vrijheid in het perspectief van het onschuldbeginsel.²¹⁶ Dat betekent dat de rechter de voorlopige hechtenis moet toetsen aan relevante factoren zoals de concrete feiten van de zaak en de omstandigheden van de verdachte.²¹⁷ Naarmate de vrijheidsbeneming van de verdachte langer duurt, worden er meer eisen gesteld aan de verdenking en dient de rechter de

²¹⁰ EHRM 10 november 1969, Appl. no. 1602/62 (Stögmüller v. Oostenrijk), par. 15.

²¹¹ EHRM 27 juni 1968, Appl. no. 2122/64 (Wemhoff v. Duitsland), par. 14.

²¹² EHRM 10 november 1969, Appl. no. 2178/64 (Matznetter v. Oostenrijk), par. 9.

²¹³ EHRM 26 juni 1991, Appl. no. 12369/86 (Letellier v. Frankrijk), par. 51.

²¹⁴ Van der Kruijs 2004, p. 79.

²¹⁵ EHRM 27 juni 1968, Appl. no. 2122/64 (Wemhoff v. Duitsland), par. 12; EHRM 26 juli 2001, Appl. no. 33977/96 (Ilijkov v. Bulgarije), par 84-85 & EHRM 24 juli 2003, Appl. no(s) 46133/99 & 48183/99 (Smirnova v. Rusland), par 58.

²¹⁶ EHRM 26 juli 2001, Appl. no. 33977/96 (Ilijkov v. Bulgarije), par. 86.

²¹⁷ EHRM 27 juni 1968, Appl. no. 2122/64 (Wemhoff v. Duitsland), par. 14; EHRM 26 juni 1991, Appl. no. 12369/86 (Letellier v. Frankrijk), par. 43; EHRM 8 februari 2005, Appl. no. 45100/98 (Panchenko v. Rusland), par. 106 & EHRM 24 april 2014, Appl. no(s) 46398/09, 50570/09 & 50576/09 (Miladinov and others v. “De voormalige republiek van Macedonië”), par. 54.

noodzakelijkheid van voorlopige hechtenis indringender te toetsten en daarbij alternatieven te overwegen. Wat een redelijke termijn van voorlopige hechtenis is, heb ik niet met een concrete termijn in rechtspraak kunnen ontdekken. Uit de rechtspraak blijkt dat het Hof vooral schendingen van artikel 5 lid 3 EVRM vaststelt bij de duur van een voorlopige hechtenis van langer dan anderhalf jaar.²¹⁸ Volgens het EHRM moet de rechter in het concrete geval nagaan of de grond voor voorlopige hechtenis nog steeds aanwezig en aannemelijk is op basis van ‘relevante en voldoende’ gronden. Daarbij moeten de nationale autoriteiten blijk geven dat er met ‘bijzondere ijver’ (special diligence) gewerkt is om de verdachte voor de zittingsrechter te krijgen.²¹⁹ In de beginfase van voorlopige hechtenis lijkt het EHRM een vrijheidsbeneming te accepteren die grotendeels gebaseerd is op een redelijk vermoeden en de ernst van het feit. De beginfase is bedoeld om de getuigen te horen, bewijs te verzamelen en de aanklacht te formuleren. In de door mij geanalyseerde rechtspraak heb ik geen algemene regel kunnen ontdekken wat de tijdsduur is van een initiële periode van voorlopige hechtenis. Uit de rechtspraak van het EHRM blijkt dat dit afhankelijk is van de complexiteit van de zaak en of de nationale autoriteiten met ‘bijzondere ijver’ hebben gewerkt aan de voortgang van de strafzaak.²²⁰

Hoewel het EHRM erkent dat de ernst van het feit een belangrijke factor is, benadrukt het Hof dat voorlopige hechtenis niet alleen beoordeeld kan worden vanuit een abstract oogpunt. Dat houdt in dat naast de ernst van het feit rekening moet worden gehouden met andere relevante factoren.²²¹ In de rechtspraak van EHRM komen geen concrete criteria naar voren wanneer sprake is van een voldoende grond. Het Hof oordeelt dat het voortduren van voorlopige hechtenis niet uitsluitend gebaseerd mag zijn op de ernst van het delict of de te verwachte gevangenisstraf met de gebruikmaking van stereotiepe argumenten.²²² Vermoedelijk wil het EHRM hiermee de invulling van ‘een voldoende grond voor voorlopige hechtenis’ overlaten aan de discretionaire bevoegdheid van de nationale rechter. Dit vermoeden is bij mij ontstaan

²¹⁸ Stevens 2008, p. 504.

²¹⁹ EHRM 25 maart 2014, Appl. no. 22386/04 (Contoloru v. Roemenië), par. 46, EHRM 12 juni 2014, Appl. no. 17504/07 (Chuprikov v. Rusland), par. 65 & EHRM 3 juli 2014, Appl. no. 48929/08 (Dubinskiy v. Rusland), par. 59.

²²⁰ EHRM 20 maart 2001, Appl. no. 33591/96 (Bouchet v. Frankrijk), par. 41 & EHRM 26 september 2006, Appl. no. 29293/02 (Guz v. Polen), onder B.

²²¹ EHRM 29 oktober 2009, Appl. no. 17020/05 (Paradysz v. Frankrijk), par. 68-70; EHRM 31 oktober 2013, Appl. no. 20824/09 (Perica Oreb v. Kroatië), par. 117 & EHRM 24 april 2014, Appl. no(s) 46398/09, 50570/09 & 50576/09 (Miladinov and others v. “De voormalige republiek van Macedonië”), par. 54.

²²² EHRM 26 juni 1991, Appl. no. 12369/86 (Letellier v. Frankrijk), par. 51; EHRM 24 juli 2003, Appl. no(s) 46133/99 & 48183/99 (Smirnova v. Rusland), par. 59 & EHRM 3 juli 2014, Appl. no. 48929/08 (Dubinskiy v. Rusland), par. 64.

doordat het EHRM expliciet een motiveringsplicht stelt. In de rechtspraak staat namelijk dat de grond van elke detentie - hoe kort dan ook - overtuigend door de rechter moet worden aangetoond. Daarbij moet de rechter ook motiveren waarom er geen alternatief is toegepast.²²³ Tot slot blijkt dat het toepassen van voorlopige hechtenis niet in strijd mag zijn met het beginsel 'détournement de pouvoir' aangezien een vrijheidsbeneming onrechtmatig kan zijn als het gestelde doel van het dwangmiddel verschilt van het werkelijke doel.²²⁴ Hierna wordt per grond aangegeven welke factoren volgens het EHRM de doorslag kunnen geven voor het toepassen van voorlopige hechtenis.

4.4.2 Vluchtgevaar

Het EHRM is van mening dat bij vluchtgevaar het taak van de rechter is om een risicoanalyse te maken.²²⁵ Daarbij zijn de persoonlijke omstandigheden van de verdachte belangrijk zoals: het actuele gedrag, een strafblad, het wel of niet nakomen van afspraken, het wel of niet aanbieden van borgtocht, persoonlijk karakter, de leeftijd van de verdachte, gezondheidsproblemen, gezinssituatie (recent huwelijk en/of pasgeboren kind), beroep of verantwoordelijkheden, status, een vaste woon- of verblijfplaats, onroerend goed en financiële middelen in het buitenland.²²⁶ Volgens het Hof kan het vluchtgevaar echter niet worden aangenomen op basis van het enkele feit dat de verdachte buitenlander is of dat hij geen vaste woon- of verblijfplaats in Nederland heeft.²²⁷ Wel kan er sprake zijn van vluchtgevaar wanneer blijkt dat de verdachte zich eerder heeft onttrokken aan justitie, geen enkele familierelatie in Nederland heeft en contacten onderhoudt met een internationaal (crimineel) netwerk.²²⁸ Eveneens kan vluchtgevaar worden aangenomen als de verdachte van plan is naar een land te vertrekken waarmee Nederland geen uitleveringsverdrag heeft of dat uit informatie blijkt dat een verdachte van buitenlandse komaf is en voornemens is naar het land van afkomst te vertrekken dat geen onderdanen uitlevert.²²⁹ Overigens

²²³ EHRM 26 juni 1991, Appl. no. 12369/86 (Letellier v. Frankrijk), par. 40-43; EHRM 24 juli 2003, Appl. no(s) 46133/99 & 48183/99 (Smirnova v. Rusland), par. 60 & EHRM 12 juni 2014, Appl. no. 17504/07 (Chuprikov v. Rusland), par. 64.

²²⁴ EHRM 26 juni 2014, Appl. No. 34742/13 (Egamberdiyev v. Rusland), par. 61.

²²⁵ EHRM 27 augustus 1992, Appl. No. 12850/87 (Tomasi v. Frankrijk), par. 98.

²²⁶ EHRM 27 juni 1968, Appl. no. 1936/63 (Neumeister v. Oostenrijk), par. 10; EHRM 26 juni 1991, Appl. no. 12369/86 (Letellier v. Frankrijk), par. 108 & EHRM 22 mei 2014, Appl. no. 15172/13 (Ilgar Mammadov v. Azerbaidjan), par. 86.

²²⁷ EHRM 10 november 1969, Appl. no. 2178/64 (Matznetter v. Oostenrijk), par. 9; EHRM 10 november 1969, Appl. no. 1602/62 (Stögmüller v. Oostenrijk), par. 15 & EHRM 8 juni 1995, Appl. no. 16026/90 (Mansur v. Turkije), par. 55-56.

²²⁸ EHRM 25 maart 2014, Appl. no. 22386/04 (Contoloru v. Roemenië), par. 47.

²²⁹ EHRM 10 november 1969, Appl. no. 2178/64 (Matznetter v. Oostenrijk), par. 8.

is er binnen de lidstaten van de Europese Unie niet snel sprake van vluchtgevaar omdat daarbinnen een efficiënt en slagvaardig systeem van overlevering is ontstaan.²³⁰

4.4.3 Collusiegevaar

Bij collusiegevaar moet de rechter volgens het EHRM de volgende factoren onderzoeken: het gedrag van de verdachte voor en na zijn vrijheidsbeneming en de mogelijkheid dat hij misbruik maakt bij een eventuele invrijheidsstelling om bewijsmateriaal te vernietigen of getuigen te manipuleren.²³¹ Zo is het Hof in de Suslov-zaak van mening dat er sprake is van collusiegevaar wanneer uit informatie blijkt dat de verdachte bij zijn invrijheidstelling getuigen gaat bedreigen om de waarheid te manipuleren. In Suslov-zaak is het collusiegevaar afgenomen doordat veiligheidsmaatregelen zijn getroffen waardoor de getuigen niet identificeerbaar waren voor de verdachte. Zo hebben bepaalde getuigen onder pseudoniem verklaringen afgelegd.²³² Ook is de stand van het onderzoek van belang omdat in het algemeen het risico van collusie gereduceerd wordt naarmate het onderzoek vordert vanwege het feit dat getuigen inmiddels gehoord zijn en dat het bewijsmateriaal grotendeels is verzameld.²³³

4.4.4 Recidivegevaar

Uit de rechtspraak van het EHRM blijkt dat de rechter bij recidivegevaar actief moet onderzoeken of een vrijheidsbeneming noodzakelijk is. Tijdens dit onderzoek mag de rechter de bewijslast niet bij de verdachte neerleggen.²³⁴ Een indicatie voor recidivegevaar kan het strafblad van de verdachte zijn en het tijdsverloop sinds de laatste veroordeling.²³⁵ Het strafbare feit waarvan de verdachte in de betreffende zaak wordt verdacht moet vergelijkbaar zijn qua aard en ernst met de misdrijven die op het strafblad staan.²³⁶ Recidivegevaar kan echter niet uitsluitend worden aangenomen op

²³⁰ Van der laan 2009, p. 2419 & Corstens 2011, p. 399.

²³¹ EHRM 26 januari 1993, Appl. no. 14379/88 (*W. v. Zwitserland*), par. 36 & EHRM 25 maart 2014, Appl. no. 22386/04 (*Contoloru v. Roemenië*), par. 52.

²³² EHRM 29 mei 2012, Appl. no. 2366/07 (*Suslov v. Rusland*), par. 91.

²³³ EHRM 26 juni 1991, Appl. No. 12369/86, (*Letellier v. Frankrijk*), par. 39; EHRM 12 december 1991, Appl. no. 12718/87 (*Clooth v. België*), par. 41-42; EHRM 29 mei 2012, Appl. no. 2366/07 (*Suslov v. Rusland*), par. 91 & EHRM 5 juni 2014, Appl. no. 16115/13 (*Margaretić v. Kroatië*), par. 95.

²³⁴ EHRM 31 oktober 2013, Appl. no. 20824/09 (*Perica Oreb v. Kroatië*), par. 112.

²³⁵ EHRM 28 oktober 1998, Appl. no. 24760/94 (*Assenov and others v. Bulgarije*), par. 155-156.

²³⁶ EHRM 12 december 1991, Appl. No. 12718/87 (*Clooth vs België*), par. 40.

basis van een enkele verwijzing naar het persoonlijk strafblad.²³⁷ In de *Triković*-zaak had de nationale rechter recidivegevaar enkel aangenomen op basis van een eerdere veroordeling ter zake van drugsgebruik en op grond van een vermeende verslaving aan harddrugs. In deze zaak werd *Triković* echter verdacht van deelneming aan een criminele groepering die op grote schaal heroïne op de markt bracht. De verdediging had het verweer gevoerd dat de eerdere veroordeling niet vergelijkbaar was met de grootschalige drugshandel en dat uit een psychiatrisch rapport niet is gebleken dat de verdachte verslaafd was aan harddrugs. Het EHRM oordeelde dat de relatie tussen de eerdere veroordelingen en de onderhavige zaak onvoldoende concreet was aangetoond waardoor er een rechtvaardiging ontbrak voor een langdurige voorlopige hechtenis op basis van recidivegevaar.²³⁸

Volgens het hof is recidivegevaar plausibel wanneer dit blijkt uit het actuele gedrag en de omstandigheden van de verdachte. Daarvan is de *Minasyan*-zaak een voorbeeld omdat in deze zaak de verdachte werd verdacht van het plegen van een zware mishandeling. Het delict zou zijn gepleegd tijdens een conflict tussen twee groepen mensen waarbij vuurwapens zijn gebruikt. Gedurende de voorlopige hechtenis van de verdachte bleven de gewelddadigheden tussen de partijen doorgaan waarbij mede eigendommen van de verdachte zijn verbrand. Op basis van deze feiten en omstandigheden heeft het EHRM het gerechtvaardigd geacht dat de voorlopige hechtenis van de verdachte werd verlengd op grond van het recidivegevaar.²³⁹ Daarnaast is het Hof van mening dat het recidivegevaar toeneemt als de verdachte onvoldoende financiële middelen heeft om zijn reguliere levensstandaard te behouden.²⁴⁰ Recidivegevaar kan bijvoorbeeld blijken uit het ontbreken van een vaste bron van inkomsten, drugsverslaving, contacten met een criminele groep en uit een recent strafblad van soortgelijke feiten.²⁴¹ Zo kan een recent psychiatrisch rapport of een verslag van een deskundige een relevante factor zijn bij de beoordeling of de verdachte opnieuw strafbare feiten gaat plegen.²⁴²

²³⁷ EHRM 24 april 2014, Appl. no(s) 46398/09, 50570/09 & 50576/09 (*Miladinov and others v. "De voormalige republiek van Macedonië"*), par. 56 & EHRM 31 oktober 2013, Appl. no. 20824/09 (*Perica Oreb v. Kroatië*), par. 113.

²³⁸ EHRM 6 november 2012, Appl. no. 36653/09 (*Triković v. Kroatië*), par. 127-128.

²³⁹ EHRM 8 april 2014, Appl. no. 44837/08 (*Minasyan v. Armenië*), par. 65.

²⁴⁰ EHRM 10 november 1969, Appl. no. 1602/62 (*Stögmüller v. Oostenrijk*), par. 14.

²⁴¹ EHRM 13 november 2012, Appl. no. 61767/08 (*Pyatkov v. Rusland*), par. 114 & EHRM 6 november 2012, Appl. no. 36653/09 (*Triković v. Kroatië*), par. 123-126.

²⁴² EHRM 12 december 1991, Appl. no. 12718/87 (*Clooth v. België*), par. 40 & EHRM 29 oktober 2009, Appl. no. 17020/05 (*Paradysz v. Frankrijk*), par. 71.

4.4.5 Verstoring openbare orde

Uit diverse uitspraken lijkt dat een verstoring van de openbare orde niet uitsluitend kan worden aangenomen op abstracte gronden en stereotype formuleringen. De verstoring van de openbare orde als grond voor voorlopige hechtenis is volgens deze uitspraken 'relevant' en 'voldoende' als uit feiten en omstandigheden blijkt dat de verdachte op moment van zijn vrijlating daadwerkelijk de openbare orde zou verstoren.²⁴³ Hoewel de verstoring van de openbare orde niet uitsluitend op de ernst van het feit (abstract) kan worden aangenomen,²⁴⁴ lijkt het Hof in diverse zaken akkoord te gaan met een wat fictievere invulling.²⁴⁵ Zo ging het Hof in de Rossi-zaak akkoord bijvoorbeeld met een wat meer abstracte omschrijving die gebaseerd was op een ernstig delict, de gevaarlijkheid van de verdachte en eerdere veroordelingen voor soortgelijke delicten.²⁴⁶ Het verschil met andere zaken is dat de aanwijzing dat de verdachte bij zijn vrijlating de openbare orde zou verstoren niet zodanig concreet hoeft te zijn. Met name in de beginfase van een vrijheidsbeneming stelt het Hof minder hoge eisen. Ook accepteerde het EHRM een argumentatie van de nationale rechter die gebaseerd was op een ernstig delict, de publieke reactie daarop en de gevaarlijkheid van de verdachte.²⁴⁷ Daarnaast kan een algemeen risico dat voortvloeit uit de aard van de georganiseerde criminaliteit een voldoende grond zijn voor een beginfase van voorlopige hechtenis.²⁴⁸ Bij de abstractere en fictievere invulling wordt wel de voorwaarde gesteld dat de rechter moet motiveren op grond van welke gegevens de verstoring van de openbare orde blijkt en waarom de vrijlating van de verdachte een negatief effect zou hebben op de openbare orde. Daarbij stelt het EHRM, naarmate de vrijheidsbeneming langer duurt, de eis van een concrete motivering op basis van feiten en omstandigheden waaruit blijkt dat de openbare orde bedreigd wordt.²⁴⁹ Zo oordeelde het Hof in de Contoloru-zaak dat er onvoldoende argumenten aanwezig waren om de verstoring van de openbare orde aan te nemen aangezien de redelijke

²⁴³ EHRM 26 juni 1991, Appl. no. 12369/86 (Letellier v. Frankrijk), par. 51-53; EHRM 27 augustus 1992, Appl. no. 12850/87 (Tomasi v. Frankrijk), par. 91 & EHRM 12 maart 2009, Appl. no. 15217/07 (Aleksandr Makarov v. Rusland), par. 136.

²⁴⁴ EHRM 23 april 2013, Appl. no. 34236/03 (Lauruc v. Roemenië), par. 79-8.

²⁴⁵ EHRM 29 oktober 2009, Appl. no. 17020/05 (Paradysz v. Frankrijk), par. 68-70; EHRM 31 oktober 2013, Appl. no. 20824/09 (Perica Oreb v. Kroatië), par. 117 & EHRM 25 maart 2014, Appl. no. 22386/04 (Contoloru v. Roemenië), par. 50.

²⁴⁶ EHRM 18 oktober 2012, Appl. no. 60468/08 (Rossi v. Frankrijk), par. 72, 83 & 85.

²⁴⁷ EHRM 28 juli 2005, Appl. no. 75112/01 (Czarnecki v. Polen), par. 41; EHRM 31 oktober 2013, Appl. no. 20824/09 (Perica Oreb v. Kroatië), par. 118 & EHRM 25 maart 2014, Appl. no. 22386/04 (Contoloru v. Roemenië), par. 50.

²⁴⁸ EHRM 4 mei 2006, Appl. no. 17584/04 (Celejewski v. Polen), par. 37-38 & EHRM 13 november 2012, Appl. no. 61767/08 (Pyatkov v. Rusland), par. 112.

²⁴⁹ EHRM 31 oktober 2013, Appl. no. 20824/09 (Perica Oreb v. Kroatië), par. 117.

verdenking te licht was in combinatie met de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. De verdachte was namelijk een gerespecteerd persoon binnen zijn gemeenschap en hij had een vrouw en drie kinderen waardoor het risico te klein zou zijn dat hij de openbare orde zou verstoren.²⁵⁰ In de arresten die ik heb geanalyseerd zijn geen duidelijke criteria naar voren gekomen die aangeven wat een voldoende grond is om de verstoring van de openbare orde te kunnen aannemen. De verstoring van de openbare orde lijkt te worden bepaald door een afweging van de feiten en omstandigheden waarbij de volgende factoren van belang zijn: de ernst van het feit, de mate van verdenking, het gedrag en persoonlijke omstandigheden van de verdachte en de waarschijnlijkheid dat de verdachte de openbare orde zou verstoren.

4.4.6 Motivering

In de rechtspraak van het EHRM is een vaste lijn zichtbaar met betrekking tot de motiveringsplicht. Ten eerste moet de noodzaak van elke detentie - hoe kort dan ook - overtuigend door de rechter aangetoond worden. Daarbij moet de rechter ook motiveren waarom er geen alternatief is toegepast.²⁵¹ Ten tweede blijkt dat de rechter de verlenging van voorlopige hechtenis moet motiveren op basis van concrete feiten en omstandigheden en niet uitsluitend mag verwijzen naar artikelen uit de wet met de gebruikmaking van standaard en stereotiepe formuleringen.²⁵² Zo oordeelde het EHRM in de Pyatkov-zaak dat de nationale rechter onvoldoende overtuigend had aangetoond dat er concrete feiten aanwezig waren die het vermoeden zou ondersteunen dat de verdachte zou onderduiken, recidiveren of de rechtsgang belemmeren. De nationale rechter had wel verwezen naar de drugsverslaving, het strafblad en naar de meeste recente veroordeling van de verdachte in 2006 maar hij had verdere uitleg nagelaten. Zo had de rechter niet aangegeven of de vorige feiten waarvoor de verdachte eerder was veroordeeld qua aard en ernst vergelijkbaar zijn. Evenmin is een relatie gelegd tussen de persoonlijke omstandigheden van de verdachte en de feiten die een risico's van vlucht-, collusie-, en recidivegevaar zouden opleveren.²⁵³ Ten derde wordt van de rechter een concretere motivering verlangd naarmate de voorlopige hechtenis langer

²⁵⁰ EHRM 25 maart 2014, Appl. no. 22386/04 (Contoloru v. Roemenië), par. 53.

²⁵¹ EHRM 26 juni 1991, Appl. no. 12369/86 (Letellier v. Frankrijk), par. 40-43; EHRM 24 juli 2003, Appl. no(s) 46133/99 & 48183/99 (Smirnova v. Rusland), par. 60; EHRM 23 oktober 2007, Appl. no. 3983/05 (Turcan v. Moldavië), par. 45; EHRM 22 mei 2012, Appl. no. 5826/03 (Idalov v. Rusland), par. 140 & EHRM 12 juni 2014, Appl. no. 17504/07 (Chuprikov v. Rusland), par. 64.

²⁵² EHRM 8 juni 1995, Appl. no. 16026/90 (Mansur v. Turkije), par 55; EHRM 24 juli 2003, Appl. no(s) 46133/99 & 48183/99 (Smirnova v. Rusland), par. 56 & EHRM 8 februari 2005, Appl. no. 45100/98 (Panchenko v. Rusland), par. 91.

²⁵³ EHRM 13 november 2012, Appl. no. 61767/08 (Pyatkov v. Rusland), par. 114-117.

duurt.²⁵⁴ In de Idalov-zaak herhaalt het Hof een passage uit eerdere uitspraken waarin expliciet wordt vermeld dat artikel 5 lid 3 EVRM wordt geschonden als de voorlopige hechtenis uitsluitend wordt verlengd op basis van de ernst van het feit beargumenteerd met stereotiepe formuleringen.²⁵⁵ Tot slot is de rechter verplicht te motiveren wanneer de verdediging met redenen omkleed verweer voert tegen de rechtmatigheid van de voorlopige hechtenis.²⁵⁶

4.4.7 Alternatieven

Uit de rechtspraak blijkt dat rechter eerst alternatieven moet overwegen voordat hij voorlopige hechtenis toepast.²⁵⁷ Met name bestaat de verplichting om alternatieven te onderzoeken als de verdediging op dit punt verweer heeft gevoerd. In de Idalov-zaak had de verdediging herhaaldelijk aan de nationale rechter verzocht om de vrijheidsbeneming te beëindigen. Het EHRM oordeelde in deze zaak dat er sprake was van een schending van artikel 5 lid 3 EVRM mede op grond van de volgende overweging: "...the Court considers that by failing to adress specific facts or consider alternative measures 'preventieve measures' and by relying essentially and routinely on the gravity of the charges, the authorities extended the applicant's detention pending trial on grounds which, although 'relevant', cannot be regarded as 'sufficient to justify its duration.'²⁵⁸ Naast het subsidiariteits- en proportionaliteitsdoel beoogt het alternatief ook de waarborg dat de verdachte tijdens de zitting verschijnt.²⁵⁹ De volgende alternatieven komen in rechtspraak van het EHRM naar voren: waarborgsom, politietoezicht, elektronisch toezicht, huisarrest of het inleveren van een paspoort.²⁶⁰ Bovendien is het Hof van mening dat het in strijd is met artikel 5 lid 3 EVRM als bij de voortzetting van voorlopige hechtenis geen alternatieven worden overwogen. De verplichting om alternatieven te overwegen blijkt uit de volgende frase van het EHRM:

²⁵⁴ EHRM 21 december 2000, Appl. no. 33492/96 (Jablonski v. Polen), par. 86; EHRM 24 mei 2007, Appl. no. 2708/02 (Solovyev v. Rusland), par. 118 & EHRM 12 juni 2014, Appl. no. 17504/07 (Chuprikov v. Rusland), par. 75-76.

²⁵⁵ EHRM 24 juli 2003, Appl. no(s) 46133/99 & 48183/99 (Smirnova v. Rusland), par. 56; EHRM 8 februari 2005, Appl. no. 45100/98 (Panchenko v. Rusland), par. 91 & EHRM 22 mei 2012, Appl. no. 5826/03 (Idalov v. Rusland), par. 147.

²⁵⁶ EHRM 24 juli 2003, Appl. no(s) 46133/99 & 48183/99 (Smirnova v. Rusland), par. 59 & EHRM 4 oktober 2005, Appl. 3456/05 (Sarban v. Moldova), par. 99.

²⁵⁷ EHRM 27 juni 1968, Appl. no. 2122/64 (Wemhoff v. Duitsland), par 15; EHRM 21 december 2000, Appl. no. 33492/96 (Jablonski v. Polen), par. 83 & EHRM 12 juni 2014, Appl. no. 17504/07 (Chuprikov v. Rusland), par. 65.

²⁵⁸ EHRM 22 mei 2012, Appl. no. 5826/03 (Idalov v. Rusland) par. 148.

²⁵⁹ EHRM 3 april 2014, Appl. no. 14945/03 (Artemov v. Rusland), par. 72.

²⁶⁰ EHRM 26 juni 1991, Appl. no. 12369/86 (Letellier v. Frankrijk), par. 46 & EHRM 18 oktober 2012, Appl. no. 60468/08 (Rossi v. Frankrijk), par. 82.

“When deciding whether a person should be released or detained, the authorities are obliged to consider alternative measures of ensuring his appearance at trial.”²⁶¹

4.5 Kaderbesluit en wetwijziging in het perspectief van de rechtspraak van het EHRM

Hoe het kaderbesluit 2009/829/JBZ en de recente wetwijziging in Nederland in het perspectief staan tot de rechtspraak van het EHRM wordt in deze paragraaf behandeld. Ten eerste zijn toezichtmaatregelen in de wet implementatie kaderbesluit geïmplementeerd. Opmerkelijk daarbij is dat Nederland op grond van de wederzijdse erkenning verplicht kan worden om toezichtmaatregelen (alternatieven) toe te passen in plaats van voorlopige hechtenis. Zo kan Nederland verplicht worden om een waarborgsom te stellen terwijl dit in de praktijk nog nauwelijks wordt toegepast. Naar voorbeeld van het kaderbesluit zou in Nederland ook eerst alternatieven overwogen moeten worden voordat voorlopige hechtenis wordt toegepast waarbij de toezichtmaatregelen als leidraad kunnen dienen.

Ten tweede treedt op 1 januari 2015 het nieuwe artikel 67a lid 2 sub 4 Sv (uitbreiding van de gronden van voorlopige hechtenis) in werking waarin het strafdoel de overhand lijkt te krijgen omdat het oogmerk van dit nieuwe artikellid met name gericht is op snelrecht en op lik-op-stuk.²⁶² In artikel 5 lid 1 EVRM staan echter het snelrecht of het strafdoel (lik-op-stuk) niet vermeld als gronden voor het toepassen van voorlopige hechtenis. Sterker nog: in lid 3 van dit artikel staat dat de verdachte hangende zijn proces in vrijheid moet worden gesteld. Daarnaast blijkt uit de rechtspraak van het EHRM dat het voorarrest niet mag fungeren als een voorschot op de toekomstige gevangenisstraf. Verder is de term ‘maatschappelijke onrust’ in het nieuwe artikel 67a lid 2 sub 4 Sv niet nader ingevuld. In de MvT wordt de ‘maatschappelijke onrust’ vergeleken met de ‘verstoring van de rechtsorde’. In rechtspraak van het EHRM wordt de ‘verstoring van de rechtsorde’ uitgelegd in het kader van ernstige delicten waardoor de openbare orde en veiligheid daadwerkelijk bedreigd wordt. Daarbij zou een

²⁶¹ EHRM 25 maart 2014, Appl. no. 22386/04 (Contoloru v. Roemenië), par. 46, EHRM 12 juni 2014, Appl. no. 17504/07 (Chuprikov v. Rusland), par. 65 & EHRM 3 juli 2014, Appl. no. 48929/08 (Dubinskiy v. Rusland), par. 59.

²⁶² *Kamerstukken II* 2011/12, 33360, Nr. 3, p. 1-2.

dergelijke verstoring moeten leiden tot een beroering onder de bevolking.²⁶³ Zo werd door het EHRM in de Rossi-zaak een ‘verstoring van de openbare orde’ aangenomen doordat de verdachte een reeks gewapende overvallen zou hebben gepleegd waardoor slachtoffers zijn getraumatiseerd.²⁶⁴ Daarentegen gaat het in artikel 67a lid 2 sub 4 Sv om relatief lichtere misdrijven die ‘maatschappelijke onrust’ zou veroorzaken. Naar mijn mening krijgt het artikel door de relatief lichtere misdrijven gecombineerd met de ruime interpretatie mogelijkheid van de ‘maatschappelijke onrust’ een potentieel grote reikwijdte. Zo zou een huisvader zonder strafblad die op een zaterdagmiddag zijn auto (fout) parkeert bij een winkelcentrum en vervolgens daarover met een parkeerwachter in een escalerend conflict raakt in voorlopige hechtenis kunnen worden genomen. In de praktijk zal de werking van artikel 67a lid 2 sub 4 Sv mede afhankelijk zijn van de beleidsregels die uitgevaardigd worden door het Ministerie van Justitie en Veiligheid over de invulling van de ‘misdrijven die maatschappelijke onrust veroorzaken’ en hoe de rechter invulling geeft aan de toepassing van deze bepaling.

4.6 Conclusie

In het EVRM en in de rechtspraak van het EHRM zijn de volgende uitgangspunten te herkennen met betrekking tot het toepassen van voorlopige hechtenis.

1. Iedere vrijheidsbeneming op grond van een nationale wet moet in overeenstemming zijn met het doel van artikel 5 lid 1 EVRM. De nationale wet moet daarbij voldoen aan het legaliteitsbeginsel (‘lex certa’-beginsel). Zo moet de wet voldoende toegankelijk, nauwkeurig en voorzienbaar zijn om een risico van willekeur te vermijden.
2. Op grond van artikel 6 lid 2 EVRM moet de onschuldpresumptie in acht worden genomen en dat houdt in dat een ieder tegen wie een vervolging is ingesteld voor onschuldig wordt gehouden totdat zijn schuld in rechte vaststaat.
3. Een verdachte dient op grond van artikel 5 lid 3 EVRM zijn berechting in vrijheid af te wachten tenzij er ‘relevante en voldoende’ gronden zijn voor voorlopige hechtenis.
4. Alleen op basis van een redelijke verdenking van een strafbaar feit mag inbreuk worden gemaakt op het recht van de persoonlijke vrijheid. Ofschoon voorlopige

²⁶³ EHRM 26 juni 1991, Appl. no. 12369/86 (Letellier v. Frankrijk), par. 51; EHRM 27 augustus 1992, Appl. no. 12850/87 (Tomasi v. Frankrijk), par. 91 & EHRM 12 maart 2009, Appl. no. 15217/07 (Aleksandr Makarov v. Rusland), par. 136.

²⁶⁴ EHRM 18 oktober 2012, Appl. no. 60468/08 (Rossi v. Frankrijk), p. 72.

hechtenis volgens de nationale wet mogelijk is, moet de rechter op grond van artikel 5 EVRM nagaan of een vrijheidsbeneming van de verdachte noodzakelijk is voor het beoogde doel. Daarbij dient de rechter een proportionaliteits- en een subsidiariteitstoets uit te voeren teneinde na te gaan of een vrijheidsbeneming gezien de feitelijke situatie en de omstandigheden van verdachte gerechtvaardigd is.

5. Het beginsel van het 'détournement de pouvoir' moet door de rechter bij het toepassen van voorlopige hechtenis in acht worden genomen. Een vrijheidsbeneming kan onrechtmatig zijn indien het gestelde doel van voorlopige hechtenis verschilt van het werkelijke doel.
6. De vrijheidsbeneming van de verdachte mag niet feitelijk fungeren als een voorschot op de toekomstige gevangenisstraf.
7. Naarmate de voorlopige hechtenis langer duurt, worden er meer eisen gesteld aan de verdenking. De rechter moet daarbij de noodzakelijkheid van de vrijheidsbeneming indringend toetsen.
8. De toepassing van voorlopige hechtenis moet de rechter concreet motiveren. Het voortduren van voorlopige hechtenis mag niet uitsluitend gebaseerd zijn op de ernst van het delict. Zo dient de rechter een expliciete relatie te leggen tussen de gronden van voorlopige hechtenis en de feitelijke situatie en de persoonlijke omstandigheden van de verdachte.
9. De rechter moet eerst alternatieven overwegen voordat hij voorlopige hechtenis toepast of verlengt.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Inleiding

In de voorgaande hoofdstukken is de wettelijke systematiek van voorlopige hechtenis uiteengezet hoe het dwangmiddel door de Nederlandse rechter wordt toegepast, wat de uitgangspunten in de rechtspraak van het EHRM zijn, welke alternatieven op grond van het kaderbesluit 2009/829/JBZ mogelijk zijn en wat de relevante wetswijzigingen of wetsvoorstellen zijn in het perspectief van Europees recht. Voor het beantwoorden van de centrale vraag beschouw ik in dit laatste hoofdstuk de conclusies van mijn onderzoek en tot slot doe ik een aantal aanbevelingen.

5.2 Conclusies

Volgens artikel 5 lid 1 sub c EVRM is voorlopige hechtenis één van de uitzonderingen op grond waarvan een inbreuk mag worden gemaakt op het recht van de persoonlijke vrijheid. Uit de omschrijving van artikel 5 EVRM blijkt dat een vrijheidsbeneming uitsluitend mag plaatsvinden op basis van een wettelijke procedure conform de beginselen van democratische rechtsstaat. Dat betekent dat de nationale wetgever wetten moet maken die in overeenstemming zijn met het EVRM of met het denkraam daarvan. De Nederlandse wettelijke regeling geeft de indruk dat aan strenge voorwaarden moet zijn voldaan voordat voorlopige hechtenis wordt toegepast. Zo moet uit feiten omstandigheden blijken dat er ernstige bezwaren bestaan tegen de verdachte. Dit is conform het EVRM en de rechtspraak van het EHRM omdat daar een redelijke verdenking al voldoende is. Een voorwaarde is dat er sprake moet zijn van een geval en grond. De gevallen worden genoemd in artikel 67 Sv en de gronden staan in artikel 67a Sv limitatief opgesomd, te weten: vluchtgevaar, de geschokte rechtsorde, recidivegevaar en collusiegevaar. Het doel van de limitatieve opsomming is dat voorlopige hechtenis alleen wordt toegepast op basis van in de wet vermelde gronden en wanneer dit echt noodzakelijk is.

Op 1 januari 2015 treedt het nieuwe artikel 67a Sv lid 2 sub 4 Sv in werking waarmee de gevallen van voorlopige hechtenis worden verruimd met relatief lichtere misdrijven zoals openlijke geweldpleging, brandstichting, bedreiging, mishandeling en vernieling begaan in de publieke ruimte en tegen personen met een publieke taak waardoor maatschappelijk onrust is ontstaan. De wetswijziging beoogt zaken die bewijstechnisch tamelijk eenvoudig zijn en daardoor met snelrecht kunnen worden afgedaan. De term 'maatschappelijke onrust' is echter door de wetgever niet strak omlijnd waardoor er ruimte is voor interpretatie. In de rechtspraak van het EHRM komt een vergelijkbare

grond voor namelijk 'de verstoring van de openbare orde'. Dit begrip wordt door het EHRM uitgelegd in het kader van ernstige delicten waarbij de openbare orde daadwerkelijk bedreigd wordt. Door de interpretatieruimte van de 'maatschappelijke onrust' gecombineerd met de relatief lichtere misdrijven bestaat de kans dat de toepassing van de nieuwe bepaling in strijd komt met de rechtspraak van het EHRM. Bovendien is het de vraag of het nieuwe artikel 67a lid 2 sub 4 Sv door de potentieel grote reikwijdte voldoende nauwkeurig is geformuleerd. De toepassing van deze nieuwe bepaling kan in strijd zijn met de strekking van artikel 5 EVRM aangezien de rechtszekerheid onvoldoende gegarandeerd wordt. Het gaat namelijk ten koste van de rechtsbescherming wanneer het voor de burger niet voldoende voorzienbaar is wanneer hij van zijn vrijheid kan worden benomen. Het nieuwe artikellid strijd eveneens met de onschuldpresumptie van artikel 6 lid 2 EVRM omdat het met name snelrecht en 'lik-op-stuk' nastreeft. Zo worden het snelrecht en het strafdoel (lik-op-stuk) in artikel 5 lid 1 EVRM niet genoemd als gronden voor het toepassen van voorlopige hechtenis. Ook is het punitieve doel in strijd met het de rechtspraak van het EHRM omdat daarin is bepaald dat de voorlopige hechtenis niet mag fungeren als een voorschot op de toekomstige straf. Een andere actuele ontwikkeling die mogelijk strijdig is met het EVRM betreft het wetsvoorstel dat tot doel heeft dat de rechter de bevoegdheid wordt ontnomen om te oordelen over het schorsen van voorlopige hechtenis voor het tijdelijk verlaten van een penitentiaire inrichting. In artikel 5 EVRM en de rechtspraak van het EHRM staat namelijk dat beslissingen over voorlopige hechtenis het domein van de rechter zijn.

Uit de wettelijke regeling van voorlopige hechtenis volgt dat de rechter een discretionaire bevoegdheid heeft om belangen in het concrete geval af te wegen. In de praktijk blijkt dat de wettelijke gronden ruim kunnen worden geïnterpreteerd. De ruimhartige toepassing lijkt ingegeven te zijn door niet-wettelijke gronden zoals speciale preventie, vergelding en de beveiliging van de maatschappij. Het onderzoek van Stevens toont aan dat het kan voorkomen dat rechters zich laten leiden door sentiment dat in de maatschappij leeft. De rechter kan hierdoor een verdachte uitsluitend op basis van een verdenking van een ernstig feit in voorlopige hechtenis nemen. Dit is echter in strijd met de rechtspraak van het EHRM omdat de rechter de feitelijke situatie en de omstandigheden van verdachte dient te toetsen aan artikel 5 EVRM waarbij de vrijheidsbeneming noodzakelijk moet zijn voor het beoogde doel. Eveneens blijkt uit het onderzoek van Stevens dat rechters wel eens kiezen voor een

vrijheidsbeneming om veiligheidsrisico's uit te bannen in plaats van een invrijheidsstelling onder voorwaarde van een alternatief. Het direct toepassen van voorlopige hechtenis zonder alternatieven te overwegen is eveneens in strijd met de rechtspraak van het EHRM omdat een rechter bij het bestaan van 'relevante en voldoende' gronden eerst moet onderzoeken of er een alternatief mogelijk is waarmee hetzelfde doel kan worden bereikt. Verder geeft een geïnterviewde rechter aan dat het beter is voor de resocialisatie van de verdachte dat hij meteen een aaneengesloten vrijheidsstraf uitzit. Het is echter in strijd met de wet om de verdachte in voorlopige hechtenis te houden als uit een toets blijkt dat er onvoldoende gronden zijn. Ook blijkt uit het onderzoek van Stevens dat het anticipatiegebod geregeld tegenovergesteld wordt toegepast. Met andere woorden de zittingsrechter laat zich in dat geval bij zijn uitspraak beïnvloeden door de reeds toegepaste voorlopige hechtenis waardoor er een opwaartse druk op de straftoemeting kan ontstaan.

Voor de motivering van bevelen van voorlopige hechtenis wordt in de praktijk mede gebruik gemaakt van imprimé formulieren waardoor vaak een expliciete relatie ontbreekt tussen de gehanteerde gronden en de concrete feiten en omstandigheden. Het gebruik van dergelijke formulieren is mogelijk omdat in de literatuur en Nederlandse rechtspraak duidelijke criteria ontbreken wanneer voldaan is aan de motiveringseisen van artikelen 24 lid 1 en 78 lid 2 Sv. De standaardformulieren worden in Nederland geaccepteerd omdat de voorgenoemde artikelen te abstract worden uitgelegd. Het gebruik van standaardformulieren is echter in strijd met de rechtspraak van het EHRM omdat voorlopige hechtenis niet uitsluitend mag worden toegepast op basis van stereotype formuleringen zonder een expliciete relatie te leggen tussen de gronden en de feitelijke situatie en de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Bovendien moet de rechter elke detentie - hoe kort dan ook - overtuigend motiveren en verklaren waarom er geen alternatieven zijn toegepast. Alles in aanmerking nemend lijkt het erop dat de huidige praktijk van voorlopige hechtenis niet geheel conform het EVRM wordt toegepast.

5.3 Beantwoording centrale vraag

In deze paragraaf beantwoord ik de centrale probleemstelling van de scriptie:

Biedt het EVRM, de rechtspraak van het EHRM en het recht uit de Europese Unie aanknopingspunten om de toepassing van voorlopige hechtenis door de Nederlandse rechter te beperken?

In de beantwoording van de centrale probleemstelling maak ik een onderscheid tussen de theorie en de praktijk. In theorie lijken de artikelen van 67 en 67a Sv in overeenstemming met het EVRM, de rechtspraak van het EHRM en het recht uit de Europese Unie. Daarentegen lijkt de toepassing van voorlopige hechtenis in de praktijk niet altijd in overeenstemming te zijn met het Europese recht. Hieronder volgen vijf aanknopingspunten die in het Europese recht naar voren zijn gekomen. Ten eerste moet de rechter op grond van artikel 6 lid 2 EVRM de onschuldpresumptie toepassen. Het aanknopingspunt uit de rechtspraak is dat op grond van artikelen 5 lid 3 EVRM en 6 lid 2 EVRM de verdachte zijn berechting in vrijheid moet afwachten, tenzij er 'relevante en voldoende' gronden zijn voor voorlopige hechtenis. Ten tweede dient de rechter op grond van de rechtspraak van het EHRM een proportionaliteits- en een subsidiariteitstoets te verrichten voordat inbreuk wordt gemaakt op het recht van de persoonlijke vrijheid. Op grond van artikel 5 EVRM moet de vrijheidsbeneming noodzakelijk zijn om het beoogde doel van voorlopige hechtenis te bereiken. Om die reden moet de rechter de concrete feiten en omstandigheden toetsen aan het doel van voorlopige hechtenis. Ten derde is het niet toegestaan dat met de voorlopige hechtenis een punitief doel wordt nagestreefd. Zo stelt het EHRM de voorwaarde dat de vrijheidsbeneming van de verdachte niet feitelijk mag fungeren als een voorschot op de toekomstige gevangenisstraf. Ten vierde moet de rechter volgens het EHRM de voorlopige hechtenis concreet motiveren waarbij een expliciete relatie moet worden gelegd tussen de gronden van voorlopige hechtenis en de feitelijke situatie en de persoonlijke omstandigheden van de verdachte. Ten vijfde dient de rechter op grond van het EHRM en het kaderbesluit 2009/829/JBZ eerst alternatieven overwegen voordat hij voorlopige hechtenis toepast of verlengt.

Tot slot door de onschuldpresumptie, de proportionaliteitstoets, het verbod van punitieve doelstelling, de verzwaring van de motiveringsplicht en het kiezen voor alternatieven vóór het beslissen over voorlopige hechtenis met strakke en heldere lijnen in de wet op te nemen, zou de toepassing van voorlopige hechtenis door de Nederlandse rechter kunnen worden beperkt. Hierdoor wordt namelijk de discretionaire bevoegdheid ('margin of appreciation') van de rechter meer in overeenstemming met de aanknopingspunten uit het EVRM en de rechtspraak van het EHRM gebracht.

Zodra de aanknopingspunten langs strakke en heldere lijnen in de wet worden opgenomen, kunnen de rechters er niet omheen om de wet toe te passen zoals die bedoeld is. Bovendien heeft de Hoge Raad door een dergelijke regeling een meer krachtig rechtsinstrument om het recht omtrent de toepassing van voorlopige hechtenis in een concrete zaak te toetsen. Samengevat: door het invoeren van een nieuwe regeling in de Nederlandse wet, die in overeenstemming is met de aanknopingspunten van het EVRM en EHRM, kan de Nederlandse rechter beperkt worden bij de toepassing van voorlopige hechtenis.

5.4 Aanbevelingen

Eén van de conclusies van deze scriptie is dat de wettelijke regeling in sommige gevallen afwijkt van de wijze waarop rechters in de praktijk voorlopige hechtenis toepassen. Hoewel lidstaten verplicht zijn zich te houden aan de uitspraken van het EHRM, kan het Comité van Ministers van de Raad van Europa (de toezicht instantie) alleen politieke druk uitoefenen op een inbreuk makende lidstaat aangezien staten soeverein zijn. De oplossing voor strijdige handelingen met het EVRM ligt mede om die reden in het nationale recht. Om de praktijk te verbeteren beveel ik aan om de wet te wijzigen met een strakke nieuwe regeling omtrent voorlopige hechtenis. In een dergelijke regeling kunnen de volgende aanknopingspunten van het EVRM en de rechtspraak van het EHRM worden verwerkt.

Onschuldpresumptie

Ten eerste beveel ik aan om de onschuldpresumptie in de nieuwe regeling het uitgangspunt te laten zijn. In een vergelijkbare bepaling met artikel 6 lid 2 EVRM kan het aanknopingspunt worden opgenomen dat een verdachte zijn berechting in vrijheid afwacht, tenzij er 'relevante en voldoende' gronden zijn voor voorlopige hechtenis.

'Détournement de pouvoir'

Ten tweede beveel ik aan om het 'détournement de pouvoir' in de wet op te nemen waarin expliciet wordt vermeld dat het gestelde doel van voorlopige hechtenis niet mag afwijken van het werkelijke doel. In deze bepaling kan ook worden vermeld dat voorlopige hechtenis geen punitief doel mag hebben en dat het niet toegestaan is dat de vrijheidsbeneming fungeert als een voorschot op de toekomstige gevangenisstraf.

Proportionaliteits- en subsidiariteitstoets

Ten derde beveel ik aan om een verplichte proportionaliteits- en subsidiariteitstoets in de wet op te nemen. Hierin kan het aanknopingspunt worden verwerkt dat een vrijheidsbeneming noodzakelijk moet zijn om het beoogde doel van voorlopige hechtenis te bereiken. De rechter moet daarbij de doelen van voorlopige hechtenis afwegen ten opzichte van andere belangen. Afhankelijk van het concrete geval zouden de betreffende doelen meer of minder gewicht kunnen krijgen. Zo kan een doel worden afgewogen ten opzichte van de ernst van het feit, de strafverwachting, noodzaak van een snelle afdoening, noodzaak van de verdachte om in vrijheid te blijven (school of werk) en de noodzaak om psychische hulp en begeleiding te krijgen. Eveneens kan in deze bepaling worden opgenomen dat bij de beoordeling over de voorzetting van voorlopige hechtenis meer eisen worden gesteld aan de verdenking van het strafbare feit. De rechter dient daarbij de noodzakelijkheid van een verdere vrijheidsbeneming grondig te toetsen en alternatieven overwegen waarmee hetzelfde doel kan worden bereikt.

Motiveringsplicht

Ten vierde beveel ik aan om de motiveringsplicht in de wet te verzwaren. In een dergelijke bepaling kan het aanknopingspunt worden opgenomen dat de rechter concreet moet motiveren door een expliciete relatie te leggen tussen de gronden van voorlopige hechtenis en de feitelijke situatie en de persoonlijke omstandigheden van de verdachte.

Alternatieven

Tot slot beveel ik aan om een verplichting voor de rechter in de wet op te nemen om eerst alternatieven te overwegen voordat voorlopige hechtenis wordt toegepast dat vergelijkbaar is met het uitgangspunt van het Kaderbesluit 2009/829/JBZ.

Literatuurlijst

Balkema 1979

J.P. Balkema, *De duur van de voorlopige hechtenis, termijnen en rechtsmiddelen*, Alphen aan den Rijn: H.D. Tjeenk Willink 1979.

Borgers 2007

M.J. Borgers, 'Een niet zo schokkende uitspraak over de ernstig geschokte rechtsorde', *Ars Aequi* 2007-03, p. 245-252.

Borgers 2007

M.J. Borgers, 'De ernstige geschokte rechtsorde, een vervolg', *Ars Aequi* 2007-10, p. 798-805.

Borgers 2007

M.J. Borgers, 'Het Straatsburgse oordeel over de ernstige geschokte rechtsorde, het slot van een trilogie', *Ars Aequi* 2007-12, p. 981-986.

Buruma 2013

Y. Buruma, 'Onschuldig gedetineerd!', *NJB* 2013, p. 2129.

Cortens 2011

G.J.M. Cortens, *Het Nederlands strafprocesrecht*, Deventer: Kluwer 2011.

Cijns & Geelhoed 2011

J.H. Crijns & W. Geelhoed, *Wederzijdse erkenning van toezichtmaatregelen als alternatief voor voorlopige hechtenis. Een sprankje hoop voor de preventief gehechte?*, Den Haag: Boom Lemma uitgevers 2011.

Crawford 2012

J. Crawford, *Brownlie's Principles of Public International Law*, Oxford: University Press 2012.

Dünnwald 2011

S. Dünnwald 2011, *International Criminal Tribunals as Perpetrators?, On the Question of whether the length of Pre-trial Detention in International Criminal Proceedings Violates Suspects' Human Rights*, Saarbrücken: Reha GmbH 2011.

Duyx & Zeben 2004

P.D. Duyx & P.D.J. van Zeven (red), *Via Straatsburg*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2004.

Eijsbouts e.a. 2010

W.T. Eijsbouts e.a., *Europees recht, Algemeen Deel, sinds het Verdrag van Lissabon*, Hoofddorp: Europa Law Publishing 2010.

Groenhuijsen 2000

M.S. Groenhuijsen, *De nabije toekomst van de voorlopige hechtenis, in het bijzonder in het licht van de onschuldpresumptie*, in, Door Straatsburg geïnspireerde grondnormen voor het Nederlandse strafprocesrecht, Deventer: W.E.J. Tjeen Willink 2000, p. 87 – 103.

Harris, O'Boyle & Warbrick 2008

D. Harris, M. O'Boyle & C. Warbrick, *Law of the European Convention on Human Rights*, Oxford: University Press 2008.

Harteveld e.a. 2004

A.E. Hartevelde e.a., *Het EVRM en het Nederlandse strafproces*, Deventer: Kluwer 2004.

Haveman & Van Lent 2012

M. Havenman & L. van Lent, 'Vastzitten om het vastzitten. Evaluatie van conceptwetsvoorstel tot wijziging van het wetboek van strafvordering in verband met de uitbreiding van de gronden van voorlopige hechtenis', *Ars Aequi* 2012, deel 2, p. 94-101.

Horbach, Lefeber & Ribbelink 2007

N. Horbach, R. Lefeber & O Ribbelink, *Handboek Internationaal Recht*, Den Haag: T.M.C. Asser Press 2007.

Houweling 2009

A.R. Houweling, *Op borgsom vrij, Schorsing van de voorlopige hechtenis en rechterlijke bevelen ter handhaving van de openbare orde onder zekerheidstelling*, Den Haag: Boom juridische uitgevers 2009.

De Hullu 2012

J. de Hullu, *Materieel Strafrecht, Over algemene leerstukken van strafrechtelijke aansprakelijkheid naar Nederlands recht*, Deventer: Kluwer 2012.

De Hullu & Valkenburg 2000

J. de Hullu & W.E.C.A. Valkenburg (red), *Door Straatsburg geïnspireerde grondnormen voor het Nederlandse strafproces*, Deventer: W.E.J. Tjeenk Willink 2000.

Janssen & Van der Meij 2012

S. Janssen & Van der Meij, 'Tekenen bij het kruisje, De motivering van de voorlopige hechtenis', *NJB* 2012 afl. 26, p. 1785-1789.

Janssen & Hamer 2003

S.L.J. Janssen & G.P. Hamer, 'Voorlopige hechtenis uit de bocht', *Advocatenblad*, 2003 nr. 21, p. 932-936.

Janssen, Van den Emster & Trotman 2013

J.H. Janssen, F.W.H. Van den Emster en T.B. Trotman, 'Strafrechters over de praktijk van de voorlopige hechtenis', *Strafblad* 2013-6, p. 430-444.

Kalmthout, Knapen & Morgenstern 2009

A.M. van Kalmthout, M.M. Knapen & C. Morgenstern, *Pre-trial Detention in the European Union*, Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2009.

Kelk 2013

C. Kelk, *Studieboek materieel strafrecht*, Deventer: Kluwer 2013.

Van Kempen & Kristen 2005

P.H.P.H.M.C. van Kempen & F.G.H. Kristen, 'Alternatieven voor voorarrest vanuit Europees perspectief' in: A.H.E.C. Jordaan, P.A.M. Mevis & J. Wöretshofer, 'Praktisch strafrecht, Liber amicorum J.M. Reijntjes', Nijmegen: Wolf Legal Publishers 2005.

Van Kempen 2012

P.H.P.H.M.C. van Kempen (red), *Pre-trial detention, Human rights, criminal procedural law and penitentiary law, comparative law*, Morsel: Intersentia Publishing Ltd. 2012.

Keulen & Knigge 2010

B.F. Keulen & G. Knigge, *Strafproces*, Deventer: Kluwer 2010.

Kortmann 2008

C.A.J.M. Kortmann, *Constitutioneel recht*, Deventer: Kluwer 2008.

Krabbe 1983

H.G.M. Krabbe, *Verzet en hoger beroep in strafzaken*, Alphen a/d Rijn: Tjeenk Willink 1983.

Krans 2004

S.M. Krans, 'Kritische toets of lopendebandwerk', *Advocatenblad* 2004, nr 18, p. 814-816.

Van der Kruijs 2004

P.W. van der Kruijs, *De praktijk van het voorarrest*, Den Haag: Sdu uitgevers 2004 (ebook).

Van der Kruijs 2006

P.W. van der Kruijs, 'De toepassing van de voorlopige hechtenis: 'n routineklus', *Proces* 2006, p. 109-111.

Van der Laan 2009

N. van der Laan, 'De voorlopige hechtenis lotto', *NJB* 2009 nr. 37, p. 2415-2420.

Lauwaars & Timmermans 2003

R.H. Lauwaars & C.W.A. Timmermans, *Europees recht in kort bestek*, Deventer: Kluwer 2003.

Mevis 2009

P.A.M. Mevis, *Capita Strafrecht. Een thematische inleiding*, Nijmegen: Ars Aequi Libri 2009.

Nollkaemper 2011

A. Nollkaemper 2011, *Kern van het internationaal publiekrecht*, Den Haag: Boom Juridische uitgevers 2011.

Reijntjes 2009

J.M. Reijntjes, *Minkenhof's, Nederlandse Strafvordering*, Deventer: Kluwer 2009.

Reijntjes 2004

J.M. Reijntjes, 'Is er vooruitgang? Over de toepassing van voorlopige hechtenis', *Strafblad* 2004-3, p. 217-222.

Van Sliedregt, Sjöcrona & Orie 2008

E. van Sliedregt, J.M. Sjöcrona & A.M.M. Orie, *Handboek Internationaal Strafrecht*, Deventer: Kluwer 2008.

Schalken 2007

T.M. Schalken, 'De rechtsorde moet geregeld worden geschokt', *Advocatenblad* 2007-07 p. 266-270.

Schalken, Faber & Van den Berg 1989

T.M. Schalken, S. Faber & W.M.C. van den Berg, *Voorlopige Hechtenis*, Arnhem: Gouda Quint BV 1989.

Silvis 2012

J. Silvis, 'Straatsburgse perikelen: voorlopige hechtenis in Europa', *Strafblad* 2012-3, p. 160-171.

Shaw 2008

M. Shaw, *International Law*, New York: Cambridge University Press 2008.

Van Sliedregt 2009

E. van Sliedregt, *Tien tegen één. Een hedendaagse bezinning op de onschuldpresumptie*, Den Haag: Boom Juridische Uitgevers 2009.

Sliedregt, Sjöcrona & Orie 2008

E. van Sliedregt, J.M. Sjöcrona & A.M.M. Orie, *Handboek Internationaal Strafrecht, Schets van het Europese en Internationale Strafrecht*, Deventer: Kluwer 2008.

Stevens 2008

L. Stevens, 'De praktijk van de Nederlandse voorlopige hechtenis vanuit Straatsburgs perspectief: klaag niet te snel', *DD* 2008 afl. 5/35, p. 499 – 514.

Stevens 2009

L. Stevens, L. 'Pre-trial detention: The presumption of innocence and article 5 of the European Convention on Human Rights cannot and do not limit its increasing use', *European Journal of crime, Criminal Law and Criminal Justice*, nr. 17 2009, p. 165-180.

Stevens 2010

L. Stevens, 'Voorlopige hechtenis en vrijheidsstraf, De strafrechter voor voldongen feiten?', *NJB* 2010 afl. 24, p. 1520 – 1525.

Stevens 2012

L. Stevens, 'Voorlopige hechtenis in tijden van risicomangement', *DD* 2012/36 jaargang 42 mei 2012, p. 382-405.

Stevens 2013

L. Stevens, 'The meaning of the presumption of innocence for pre-trial detention', *Netherlands Journal of Legal Philosophy* 2013 (42) 3, p. 239 – 248.

Uit Beijerse 1998

J. Uit Beijerse, *Op verdenking gevangengezet. Het voorarrest tussen beginselen en praktische behoeften*, Nijmegen: Ars Aequi libri 1998.

Uit Beijerse 2012

J. Uit Beijerse, 'Herstelbemiddeling als alternatief voor voorlopige hechtenis', *Tijdschrift voor Herstelrecht* 2012 (12) 1, p. 3-6.

Wallace & Martin-Ortega 2013

R.M.M. Wallace & O. Martin-Ortega, *International Law*, London: Sweet & Maxwell 2013.

Rechtspraak

HR 23 maart 1982, *NJ* 1982, 548 m.nt. ThWvV
Hof Arnhem 7 september 1983, *NJ* 1983, 80

EHRM 29 november 1988, *NJ* 1989, 815 (Brogan v. Groot Brittannië) m.nt. E.A. Alkema
HR 7 april 1989, *NJ* 1989, 532
HR 6 oktober 1989, *NJ* 1990, 793 m.nt. AJHS
HR 12 februari 1993, *NJ* 1993, 524
HR 12 juni 1998, *NJ* 1999,99 m.nt. ARB
HR 30 januari 2007, *LJN*: AZ2104
Hof 's-Hertogenbosch, 13 juni 2012, *LJN*: BW9141
Rb. Midden-Nederland 3 juni 2014, nr. 16/701581-12(p)

Rechtspraak Europees Hof van de Rechten van de Mens

EHRM 1 juli 1961, Appl. no. 332/57 (Lawless v. Ireland)
EHRM 27 juni 1968, Appl. no. 1936/63 (Neumeister v. Oostenrijk)
EHRM 27 juni 1968, Appl. no. 2122/64 (Wemhoff v. Duitsland)
EHRM 10 november 1969, Appl. no. 1602/62 (Stögmüller v. Oostenrijk)
EHRM 10 november 1969, Appl. no. 2178/64 (Matznetter v. Oostenrijk)
EHRM 8 juni 1976, Appl. no(s) 5100/71, 5101/71, 5102/71, 5354/72 & 5370/72 (Engel and others v. Nederland)
EHRM 24 oktober 1979, Appl. no. 6301/73 (Winterwerp v. Nederland)
EHRM 29 november 1988, Appl. no. 11209/84, 11234/84, 11266/84 & 11386/85 (Brogan v. Groot Brittannië)
EHRM 26 juni 1991, Appl. no. 12369/86 (Letellier v. Frankrijk)
EHRM 12 december 1991, Appl. no. 12718/87 (Clooth v. België)
EHRM 27 augustus 1992, Appl. no. 12850/87 (Tomasi v. Frankrijk)
EHRM 26 januari 1993, Appl. no. 14379/88 (W. v. Zwitserland)
EHRM 8 juni 1995, Appl. no. 16026/90 (Mansur v. Turkije)
EHRM 25 juni 1996, Appl. no. 19776/92 (Amuur v. Frankrijk)
EHRM 28 oktober 1998, Appl. no. 24760/94 (Assenov and others v. Bulgarije)
EHRM 21 december 2000, Appl. no. 33492/96 (Jablonski v. Polen)
EHRM 20 maart 2001, Appl. no. 33591/96 (Bouchet v. Frankrijk)
EHRM 26 juli 2001, Appl. no. 33977/96 (Ilijkov v. Bulgarije)
EHRM 5 februari 2002, Appl. no. 51564/99 (Čonka v. België)
EHRM 24 juli 2003, Appl. no(s) 46133/99 & 48183/99 (Smirnova v. Rusland)
EHRM 8 februari 2005, Appl. no. 45100/98 (Panchenko v. Rusland)
EHRM 28 juli 2005, Appl. no. 75112/01 (Czarnecki v. Polen)
EHRM 4 oktober 2005, Appl. 3456/05 (Sarban v. Moldova)
EHRM 4 mei 2006, Appl. no. 17584/04 (Celejewski v. Polen)
EHRM 26 september 2006, Appl. no. 29293/02 (Guz v. Polen)
EHRM 11 oktober 2007, Appl. no. 656/06 (Nasrulloev v. Rusland)
EHRM 12 maart 2009, Appl. no. 15217/07 (Aleksandr Makarov v. Rusland)
EHRM 29 oktober 2009, Appl. no. 17020/05 (Paradysz v. Frankrijk)
EHRM 19 april 2012, Appl. no. 2452/04 (M. v. Oekraïne)
EHRM 22 mei 2012, Appl. no. 5826/03 (Idalov v. Rusland)
EHRM 29 mei 2012, Appl. no. 2366/07 (Suslov v. Rusland)
EHRM 18 oktober 2012, Appl. no. 60468/08 (Rossi v. Frankrijk)
EHRM 6 november 2012, Appl. no. 36653/09 (Triković v. Kroatië)
EHRM 13 november 2012, Appl. no. 61767/08 (Pyatkov v. Rusland)
EHRM 5 februari 2013, Appl. no. 67286/10 (Zokhidov v. Rusland)
EHRM 23 april 2013, Appl. no. 34236/03 (Lauruc v. Roemenië)
EHRM 31 oktober 2013, Appl. no. 20824/09 (Perica Oreb v. Kroatië)
EHRM 25 maart 2014, Appl. no. 22386/04 (Contoloru v. Roemenië)

EHRM 3 april 2014, Appl. no. 14945/03 (Artemov v. Rusland)
EHRM 8 april 2014, Appl. no. 44837/08 (Minasyan v. Armenië)
EHRM 24 april 2014, Appl. no(s) 46398/09, 50570/09 & 50576/09 (Miladinov and others v. "De voormalige republiek van Macedonië")
EHRM 22 mei 2014, Appl. no. 15172/13 (Ilgar Mammadov v. Azerbaidjan)
EHRM 28 mei 2014, Appl. no. 62892/12 (Akram Karimov v. Rusland)
EHRM 5 juni 2014, Appl. no. 16115/13 (Margaretić v. Kroatië)
EHRM 12 juni 2014, Appl. no. 17504/07 (Chuprikov v. Rusland)
EHRM 12 juni 2014, Appl. no. 32863/05 (L.M. v. Slovenië)
EHRM 26 juni 2014, Appl. no. 34742/13 (Egamberdiyev v. Rusland)
EHRM 3 juli 2014, Appl. no. 48929/08 (Dubinskiy v. Rusland)